

tv-15naš TOVARIS

Št. 32
10. avgusta 1983
Leto XXI

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Ob petnajstem
avgustu – dnevu
jugoslovanskih
graničarjev

Varovanje meja je častno delo vseh

Iz fotoarhiva NV

Obmejne enote naših oboroženih sil praznujejo 15. avgusta svoj praznik. Pred devetintridesetimi leti je maršal Tito sprejel sklep o ustanovitvi Korpusa narodne obrambe Jugoslavije, čigar borbene in revolucionarne tradicije nadaljujejo naši graničarji.

Ti so z vsakodnevnim odgovornim opravljanjem nalog dali pomemben prispevek k zaščiti naših meja. Navdih in vzor pri njihovem delu pa so jim bili pripadniki Knoja in obmejnih enot, ki so v težkih dneh neposredno po vojni in kasneje darovali življenja za obrambo domovine.

Letošnji praznik pričakujejo graničarji iz obmejnih enot ljubljanskega armadnega območja z velikimi dosežki pri bojni pripravljenosti, pri opravljanju nalog na meji, vzdrževanju moralnopoli- tične enotnosti, pri zagotavljanju miru in spoštovanja določb pri prehodu meja in gibanju v obmejnem pasu.

Kljub številnim nalogam pa graničarji najdejo čas tudi za druge stvari. Tako v lastni režiji prenavljajo življenjske prostore in olepšujejo okolico karavel. V stabilizacijska prizadevanja se vključujejo tudi z gojenjem zelenjave in sadja. Sami se oskrbujejo s svinjskim mesom in še bi lahko naštevali. Samo karavle na območju Goriških Brd pridelajo petdeset odstotkov zelenjave in dvajset odstotkov sadja, ki ga porabijo. Ena izmed karavel pa je začela preizkušati solarni sistem za ogrevanje sanitarne vode.

Brez dvoma bodo graničarji ob pomoči drugih struktur, ki so tudi odgovorne za varnost meja, predvsem pa prebivalstva, uspešno opravljali prihodnje naloge in tako upravičili naše zaupanje.

Naša samoupravna socialistična skupnost ima že od konca vojne po vsem svetu »prijatelje,« ki ji ne želijo nič dobrega. Na vse mogoče načine poskušajo ovirati naš nadaljnji razvoj in škodovati ugledu Jugoslavije v svetu. Mnogokrat so poskušali z vdori posameznikov ali skupin izpeljati teroristične akcije tudi na ozemlju naše domovine. Vendar so se skoraj vsi poskusi klavrno končali že na naših mejah, kjer se je pred njih postavil nepremagljiv zid, ki ga tvorijo naši graničarji, delavci organov za notranje zadeve, carine in predvsem prebivalci, ki živijo v bližini meje.

Vsem nam je še vedno v spominu stavek, ki ga je izrekel Edvard Kardelj, da je najbolj varna tista meja, ki jo čuva narod sam. Zavedamo se tudi, da je varnost na naših mejah odvisna od naše enotnosti, naše usposobljenosti, naše organiziranosti in opremljenosti.

Vrsto let je bil na naših mejah mir, to pa ne pomeni, da bo tako tudi v prihodnje. Vse ostrejšje gospodarske razmere, omejitve prehodov čez mejo in drugi ukrepi vplivajo na povečanje števila ilegalnih prehodov in tihotapstva. Bilo je tudi že več poskusov ilegalnega prenosa orožja in eksploziva ter propagandnega gradiva v Jugoslavijo. Vse to pa so graničarji preprečili ravno zaradi tesnega sodelovanja s prebivalstvom ob meji.

Na žalost pa so naši graničarji morali letos dvakrat tudi uporabiti orožje. To mora biti opozorilo vsem tistim, ki nimajo prijateljskih namenov, da bomo pri obrambi svoje svobode in neodvisnosti neusmiljeni in neizprosni. Hkrati pa je to tudi opozorilo vsem tistim, ki bi skušali naše trenutne gospodarske težave izrabiti za to, da bi obogateli s tihotapstvom.

Rezultati pa vse, ki skrbijo za varnost naših meja, zavezujejo, da jih v prihodnje še izboljšajo, saj se vsi zavedajo, da ni nič dokončnega in da se lahko vsaka stvar naredi še bolje. Zato je nujno, da se tako graničarji, organi za notranje zadeve in delavci carine ter krajan obmejnih krajevnih skupnosti še naprej izpopolnjujejo in širijo sodelovanje med seboj. Vse to pa ni nič drugega kot uresničevanje naše zamisli splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite, po kateri ne more biti nihče pasivni opazovalec, ampak le ustvarjalni udeleženec.

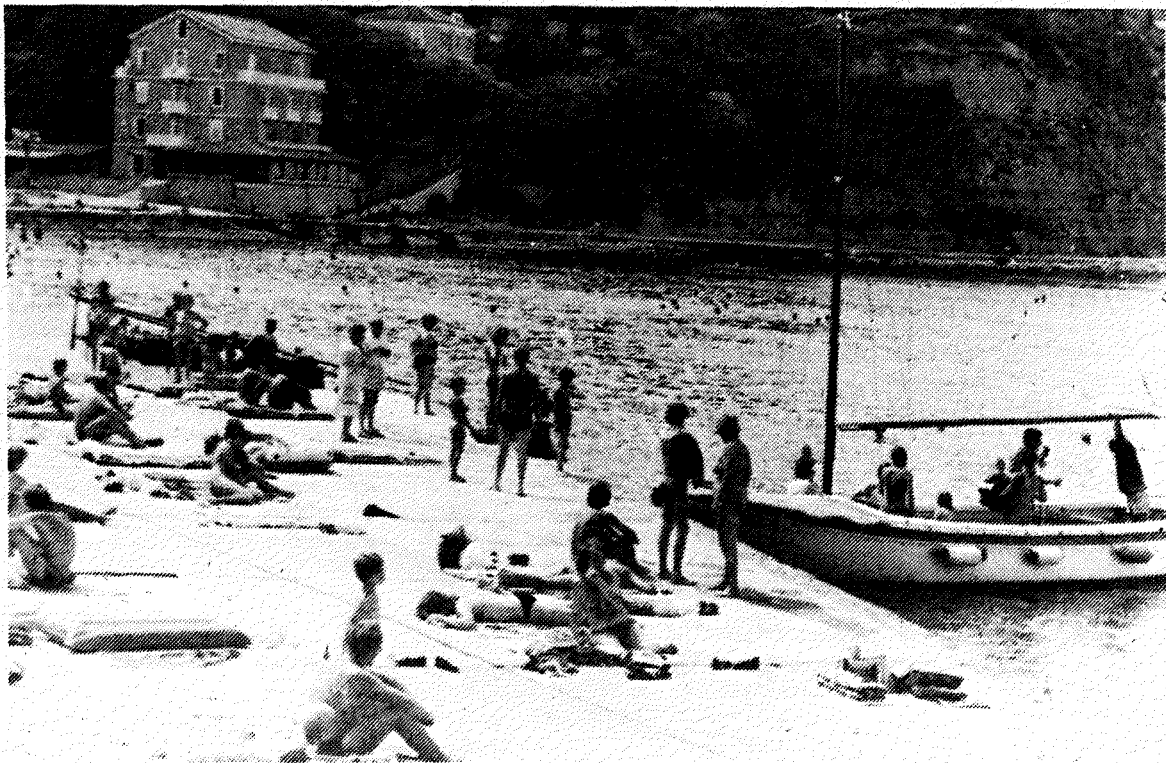
Bojan Kuntarič

Kakšna bo letošnja turistična bera?

Sedanji gospodarski položaj je z znižanjem življenjske ravni precej okle- stil družinske proračune, z njim pa tudi sredstva za letni oddih. Minuli teden smo se za nekaj dni mudili v Slovenskem primorju, kjer trenutno počitnikuje nekaj tisoč delavcev iz slovenskih delovnih organizacij, dopust pa preživljajo v počitniških domovih, prikolicah, šotorih, vse manj pa jih je v hotelih. Res je, da so vse razpoložljive zmogljivosti v domovih stoo- odstotno zasedene, tako je tudi v avtokampih, to pa predvsem na račun doma- čih gostov, katerih so se pred leti turistični delavci najraje izogibali. Med dopustniki so tudi številni nekdanji udeleženci NOV, mnogi pa so ostali kar doma, ker visoke cene v primerjavi z njihovimi mesečnimi prejemki ne omogočajo brezskrbnega počitka. Za delavce, katerih delovne organizacije imajo svoje počitniške domove, je precej bolje, kar kaže, da je ob sedanjem standardu takšen dopust za mnoge edino možen.

Lep primer je Rudarsko elektroenergetski kombinat Titovo Velenje. V domu v Fiesi ima 160 ležišč, ki pa so v sezoni od maja do konca septembra popolnoma zasedeni. Ko smo se pogovarjali z rudarji, so se nam pohvalili, da v njihovi delovni organizaciji imajo posluh za pošten oddih. To potrjuje tudi dejstvo, da imajo organiziran prevoz delavcev in njihovih družin v kraj, kjer bodo preživel svoj letni oddih, za rudarje pa so letos poskrbeli za nemajhno presenečenje. Jamski delavci – kopachi z 20 let delovne dobe imajo sedemdnevni oddih brezplačen, ožji člani družine pa del plačajo, odvisno pač od regresa.

Toda v Fiesi ni vse tako, kot bi moralo biti. Dopustniki se pritožujejo, ker v bližini ni trgovine, pešpoti, so neurejene, prav tako komunala, premajhno je število električnih priključkov v kampih, premalo je sanitarij pa tudi tople vode ni na pretek. Že vrsto let je napravljen načrt sanacije sladkovo- dnega jezera, ureditev marine in bazenov, toda vse je ostalo le na papirju, dopustniki pa še kar naprej plačujejo turistično takso in se pri tem sprašujejo, kam se ta denar steka. Čeprav so nekatere delovne organizacije, ki imajo svoje počitniške domove v Fiesi, pripravljene sovlagati v izgradnjo že začrtanih objektov in čeprav je v letošnjem letu za približno 20 odstotkov gostov več v primerjavi z lanskim letom, pa pristojni v občini ne napravijo ničesar, da bi se stanje izboljšalo. V prihodnje se bo treba bolj zamisliti nad tem, kako in s čim na dopust, kajti dopust ni le turizem, turizem je po- membna gospodarska veja, ki pa naj bo dostopna vsakemu delavcu, tudi tistemu z najnižjimi osebnimi dohodki, to pa naj bi veljalo tudi za upoko- jence, zlasti nekdanje udeležence v narodnoosvobodilni vojni! Jože Čurin

Panorama Fiese

Nabiranje izkušenj v tujini

V Iraku 4100 Slovencev

Da, štiri tisoč sto Slovencev in kar 21.000 vseh Jugoslovancev je tam. Največ delovnih pogodb so sklenili v letu 1980 in 81, medtem ko je bil vrhunec dejavnosti naših podjetij v tej neuvrščeni državi lani na jesen in letos spomladi. Jugoslovanska gradbena operativna, nam je povedal generalni koordinator za investicijska dela slovenske gradbene in montažerske operativne Boris Mikoš, je opravila mnogo del v zvezi s konferenco neuvrščenih (vemo, da bi morala biti ta v Bagdadu). Z dokončanjem teh del pa se je dejavnost naših podjetij v Iraku začela krčiti, saj ta država spriču izčrpljujoče in z nezmanjšano silovitostjo trajajoče vojne ne sklepa novih investicijskih pogodb.

Jugoslovanska podjetja bodo še v prvem polletju prihodnjega leta končala gradnjo nekaj velikih objektov in če ne bo novih pogodb, se bo število naših delavcev tam zmanjšalo na komaj nekaj sto.

Čeravno gre za veliko število delavcev, ki se bodo vračali, kaže, da zanje ne bodo nastopile težave z zaposlovanjem. Velika večina je namreč odšla v Irak v okviru rednega delovnega razmerja v delovnih organizacijah, ki so prevzele tamkajšnje projekte.

Delo naših delavcev na iraških gradbiščih je povezano z določenimi težavami. Te se kažejo predvsem v obliki finančnih težav. Iraška država namreč spriču lastnih finančnih težav izplačuje našim podjetjem denar z zamudo, to pa se odraža nazadnje tudi pri zamudah v izplačevanju osebnih dohodkov delavcev. Prav zato je bil junija podpisan med državama dogovor o »ureditvi in odložitvi plačil«.

To so torej nekatere težave. Vprašanje je tudi, če bodo prejemki naših delavcev, ki so s svojimi podjetji na začasnem delu v tujini, lahko (v sedanjih stabilizacijskih pogojih v Jugoslaviji) še naprej izplačevani v enakem sorazmerju z dinarji in deviz-

nimi dinarji – kot doslej. Ne glede na vse to pa nam je tovariš Mikoš povedal, da se na vseh tržiščih, in prav tako na iraškem, za delo in gradnjo velikih objektov potegujejo podjetja z vsega sveta. Iz Evrope so zastopane skoraj vse države, največ pa Nemci. Spriču takšne konkurence bomo morali dobro premisliti, kako v bodoče krmariti, kako se otepati z začasnimi ne-likvidnostjo v podjetjih in pri tem vendar ne odnehati z nenehnim iskanjem dela v tujini.

Boris Mikoš meni, da se (kljub temu da težavo prizna) vendarle vse preveč ozko vrtimo le okrog problemov plač. Navsezadnje je delavec, čeprav na delu v tujini, član svoje delovne organizacije. Res, nobenega dvoma ni, da je zaslužek v tujini večji, saj so tudi razmere za delo vse drugačne kot doma. Ne bi pa smelo biti naše razmišljanje o tem enostransko. Šele v zadnjem času smo začeli razmišljati v smeri, da ne sme biti edina spodbuda za težavno delo v tujini – zeleni dolar. Za dobro in še boljše delo, ki ga opravi naš delavec na delu v tujini, bi morali ponuditi tudi druge vrste stimulacije, kot je na primer možnost napredovanja v delovni organizaciji, možnost premestitve na delovno mesto, ki obeta večjo kreativnost, kjer je mogoče izkoristiti delavčeve v tujini nabrane izkušnje... Vse to je nadvse dragoceno v naših prizadevanjih, da bi še bolj spoznali tokove mednarodne delitve dela in tudi še boljše »plavalci« v njih.

Delovna sila postaja na svetovnem tržišču poceni. Tako je zanimiv podatek, da delajo azijski delavci v Iraku za stanovanje in 200 do 300 dolarjev na mesec. To pa je konkurenca, ki je z našo ponudbo ne zdržimo. Naše poprečje je nekje pri 800 dolarjih. Seveda je treba dodati, da je naša delovna sila pretežno kvalificirana, medtem ko večino delovnih mest, kjer je potrebna nekvalificirana delovna sila, zasedajo v naših organizacijah Pakistanci.

Boris Mikoš meni, da se bomo pri naših poslih v tujini morali še marsičesa naučiti. Tudi glede odnosa do tujih delavcev. Tuji delavci, vajeni kapitalističnih odnosov, so sprva zbegani, ko naletijo na naše samoupravno ravnanje, potem pa to skušajo izkoristiti. Treba bo izdelati nekakšen model, kako ravnati z njimi in kako se obnašati do njih.

»Svet je zunaj domačega praga grob,« pravi tovariš Mikoš, »čeprav bi si včasih radi naslikali njegovo podobo bolj idilično.« Irak je bil doslej največje jugoslovansko gradbišče v tujini. Ta dežela nam je na široko odprla vrata in v marsičem prevzema naše znanje. To je brez vsakega dvoma bogata dežela, z velikimi razvojnimi možnostmi in tudi ambicijami. Z zanesljivostjo lahko pričakujemo, da bo Irak po končani vojni začel uresničevati svoj razvojni program v kmetijstvu, prometu, lahki industriji... Štiristo tisoč vojakov se bo vrnilo z bojišč in se zaposlovalo. Znajo biti dobri delavci in tudi strokovne kadre so že šolali v tujini. Tu nekeje bi morala iskati svoje nadaljnje možnosti tudi Jugoslavija. Res je, da nismo partnerji, ki bi bili sposobni kreditirati kot nekatere visoko razvite države, zato pa smo neuvrščeni in ne iščemo še drugih koristi, oziroma nimamo nikakršnih skritih interesov.

Ko smo na koncu našega pogovora povprašali našega sogovornika, kakšen je skupni rezultat jugoslovanskega udejstvovanja v Iraku, je odločno poudaril, da je naše tamkajšnje delo prineslo uspehe, ki jih ne bi smeli prenehati zmanjševati z napihovanjem nekaterih manjših težav, ki jih občutijo delovne organizacije. Sicer bodo pa to potrdile statistike in ekonomisti, ki bodo morali že zaradi naših novih korakov na svetovno tržišče dobro proučiti opravljeno delo, zaslužek, organizacijo dela in še marsikaj.

Bojana Žokalj-Jesih

Vzpon in padec Liste za Trst

Medtem ko se v Italiji na vrhu, se pravi v sestavi nove vlade, ni na zunaj nič spremenilo – v vladni koaliciji so spet iste stranke, kot so bile v prejšnji (krščansko demokratska, socialistična, republikanska, socialdemokratska in liberalna, vendar s to razliko, da je to pot prvič prevzel predsedniško mesto v vladi socialist Benino Craxi), pa so nedavne volitve – bile so 26. junija – prinesle, lahko bi dejali, odločilne spremembe na Tržaškem in v Trstu samem. Pred temi volitvami je v tržaški občini vladala politična skupina posebne vrste, znana pod imenom Lista za Trst, Tržačani ji pravijo »Melona« po kroglu na vrhu helebarde, ki je simbol in hkrati grb tržaškega mesta.

Ker je pojav te avtonomistične in v vsakem pogledu konservativne, po svoji temeljni usmeritvi pa očitno protislovenske in protijugoslovanske politične tvorbe označeval začetek obdobja okrepljenih napadov proti Slovincem, je prav, če si ogledamo okoliščine njenega nastanka in delovanja.

Pravzaprav je Lista za Trst neposredno izzval podpis osimskih sporazumov leta 1975, s katerimi sta Jugoslavija in Italija uredili vprašanje dokončnosti meje in se domenili o trajnem gospodarskem in splošnem sodelovanju pa tudi o dokončni zagotovitvi pravic slovenski manjšini. Vsebinska teh sporazumov, ki naj bi zakoličili temelje trajnega prijateljstva med državama, je spodbudila k odporu vse tiste sile na Tržaškem, ki jim je taka politika pomenila trn v peti. Na vrat na nos so ustanovili poseben odbor, ki je na Tržaškem kaj hitro nabral 60 tisoč podpisov proti sklenitvi sporazumov z Jugoslavijo. Težišče njihovega napada je bila določba o ustanovitvi proste industrijske cone na Krasu, ki naj bi pomenila novo obliko gospodarskega sodelovanja med državama. Nasprotniki so zagnali vik in krik, češ da bo industrija v prosti coni povsem zastripala ozračje v Trstu in uničila Kras, hkrati pa bo prihod nekaj desetstotcev Jugoslovancev v prosto cono ogrozil italijanstvo Trsta. Na taka nacionalistična gesla, prekrita s skrbjo za ekološko čistost tržaške okolice in z bojaznijo, da bodo italijanski delavci v coni udarjeni z izenačenimi nižjimi plačami, ki veljajo v Jugoslaviji, in še z mnogimi podobnimi propagandističnimi gesli se je nasprotnikom sodelovanja z Jugoslavijo posvečilo pridobiti na svojo stran ne samo neofašiste in druge nazadnjake, pač pa so na njihove lihanice nasledili tudi mnogi pristaši drugih strank, krščanski demokrati, republikanci, liberalci, pa tudi socialisti in celo nekaj komunistov.

Začel se je zmagoviti pohod Liste za Trstna oblast, zlasti še zato, ker je zahtevala za vso Tržaško pokrajino povsem drugačen gospodarski status, cono brez davkov, z nižjimi cenami kot v ostali Italiji in podobno. Na prvi volilni preizkušnji na pokrajinskih in občinskih volitvah leta 1978 je dobila Lista že 27,4 odstotka glasov. Župan Trsta je postal voditelj Liste, znani prostozidar Manlio Cecovini. Med vidnimi predstavniki Liste so se pojavili poleg drugih bivši socialist Gianni Giuricin, krščanski demokrat Giacomo Bologna, Aurelia Gruber Benco, ki je pred tem domovala v raznih strankah, in drugi. Lista sta z vso vsemno podprla tudi voditelja neofašistične in radikalne stranke Almirante in Panella, ki sta se celo pustila izvoliti v tržaški občinski odbor in sta iz Rima prihajala na občinske seje.

Naslednje leto, 1979, je Lista dobila na parlamentarnih volitvah že 28,8 odstotka glasov. Vrhunec pa so »melonarji« dosegli leta 1980 na deželnih volitvah, ko so dobili 33,3 odstotka glasov. Voditelj Liste župan Cecovini pa je bil na listi liberalne stranke izvoljen celo v evropski parlament.

Toda kaj hitro so se pripadniki Liste začeli trezniti. Lista ni v času vladanja v Trstu storila za mesto ničesar, edino, kar se ji je posrečilo, je bilo to, da je preprečila uresničitev proste industrijske cone. Postopno se je Lista začela osipati. Izmed vidnejših osebnosti, ki so prve zapustile potapljačo se ladjo, je bila Aurelia Gruber Benco, poslanka Liste v parlamentu, ki pa se je nenadoma začela zavzemati za pravice Slovencev in je zato morala zapustiti Listo za Trst.

Prišlo so letošnje junijske parlamentarne volitve, ki so označile začetek upadanja moči Liste za Trst. Izgubila je kar dobro tretjino glasov. Vse bolj so jo tudi začele razjedati notranje razprtije. Vodilne osebnosti Liste so po volitvah sklenile, da se odpovedo nadaljnji oblasti v Trstu in se umaknejo v opozicijo. Klavrn konec je doživel tudi sam pobudnik Liste, Cecovini, ki se je pred volitvami odpovedal županskemu stolčku, da bi lahko sedel na klopi v rimskem parlamentu. Kandidiral je za poslanca in – propadel.

Med volilnim bojem je bilo nekaj dogodkov dokaz, da so neofašisti pričakovali, da bodo pglavitni dediči razkrajajoče se Liste. Res so na volitvah neofašisti dobili določeno število njenih pristašev. Po drugi strani pa so volitve omogočile, da so v vseh strankah, tudi krščansko demokratski, prišle na površje osebnosti, ki so dosti bolj dovzetne za zahteve in pravice Slovencev. Morda utegne to dejstvo in vse spremembe, ki so jih prinesle volitve, prispevati k učinkovitejšemu boju, ki so ga Slovenci že začeli takoj po volitvah za uzakonitev njihove pglavitne zahteve – celovite zaščite manjšinskih pravic.

Drago Košmrlj

naš komentar

Bo treba nekatere ceste zapreti?

Pred dnevi so predstavniki cestnih podjetij opozorili, da na številnih cestnih odsekih v Sloveniji grozijo skorajšnje omejitve prometa. Ponekod bodo verjetno morali zaradi dotrajanih površin ceste celo zapreti.

To sporočilo je mnoge presenetilo, čeprav je treba reči, da cestarji niso povedali pravzaprav nič novega. To, da za popravilo cest ni dovolj denarja, je bilo znano že lep čas nazaj, le da vse doslej nismo napovedovali takih nič kaj prijetnih korakov. Skupščina skupnosti za ceste SR Slovenije je letos za redno vzdrževanje cest namenila 1707 milijonov 156 tisoč dinarjev. S temi sredstvi pa seveda ni mogoče veliko postoriti. To je zdaj postalo jasno tudi tistim, ki se ne ukvarjajo s cestnimi deli.

V republiki je kategoriziranih cest kar okrog 15 tisoč kilometrov. Po podatkih skupnosti za ceste je od tega regionalnih in magistralnih odsekov okrog 5 tisoč kilometrov. In kot zdaj kaže, se najbolj zatika prav pri teh zadnjih. Nekateri celo sodijo, da so na tem področju težave večje kot pa pri gradnji novih cest.

Cestnim podjetjem so zato naročili, naj pripravijo podroben pregled stanja na vsaki cesti posebej in povedo, kaj se da narediti. V preteklosti namreč cestarji niso bili vselej dovolj prepričljivi. Dogajalo se je, da za svoje trditve niso imeli dovolj podatkov, na podlagi katerih bi lahko zanesljivo sklepali o njihnih ukrepih.

Številni menijo, da bo šele ta pregled pokazal, ali drži, da so nekatere ceste v Sloveniji iztrošene že 40 in več odstotno. Šele takrat bo mogoče tudi docela zagotovo reči, kaj nas pravzaprav čaka. Ne gre pa prezreti, da smo še lani za redno vzdrževanje cest namenili 2,15 milijard dinarjev in da z letošnjimi sredstvi potemtakem ne bo

mogoče poskrbeti niti za tolikšen obseg dela kot v letu 1982.

Upoštevati je tudi treba, da k vzdrževanju cest pristejajo tudi zimsko službo, ki vsako leto pobere skoraj polovico razpoložljivih sredstev. Toda v Sloveniji smo pred približno dvema letoma sprejeli zakon o cestah, v njem pa zapisali, da je treba najprej poskrbeti za to, kar že imamo: za že zgrajene cestne odseke.

Denar bi morali torej najprej nameniti za popravilo iztrošenih cest. Vsaj za obnovo tistih odsekov, ki so za uporabnike najbolj nevarni, in se šele na drugem mestu opredeljevati za novogradnje. Očitno pa ta čas ne ravnamo tako in se ne obnašamo kot dobri gospodarji. Na številnih mestih je že opaziti obcestne table, ki omejujejo hitrost vožnje na 60 in celo 40 kilometrov na uro. Občutno niso omejili samo hitrosti med Hajdino in Macljem, kot se ponavadi sliši, ampak še marsikje drugje. V jeseni se bodo tem odsekom pridružile nove omejitve.

Pri tem pa skoraj ni slišati, da kar dve desetini slovenskih organizacij združenega dela iz svojega čistega dohodka ne prispeva nobenih sredstev, ker pač niso podpisale samoupravnega sporazuma o cestnih delih v tem srednjeročnem obdobju. Če bi ga podpisale, bi bil položaj vsaj nekoliko omiljen. Kdaj bodo to storile, si ne upa nihče predvideti, čeprav je jasno, da samo z jadikovanjem cestarjev težav, v katere smo zabredli, ne bomo rešili.

Zato pa je tem bolj presenetljivo, da po izjavah cestnih organizacij letos ne bo večjih težav z gradnjo novih cestnih odsekov. Trasa za 24 kilometrov dolgo cesto Naklo-Ljubljana je že položena. Dela se nadaljujejo na ljubljanski južni obvoznici, za katero daje denar predvsem mesto samo.

Za razširjeno reprodukcijo naj bi se letos nateklo okrog 6 milijard dinarjev. Temeljne organizacije združenega dela naj bi združile približno 1,9 milijarde dinarjev, samoupravne interesne in družbenopolitične skupnosti pa naj bi prispevale 750 milijonov. Svoj delež (okrog milijardo) naj bi primaknile banke.

Sodeč po doslej opravljenih delih, se zožen načrt novogradenj uresničuje, čeravno tudi tu ni vse tako, kot naj bi bilo. Razprava teče predvsem o tem, kdo naj plačuje takoiimenovane tečajne razlike, ki so nastale pri posojilih za ceste. Republiška skupnost, ki je v preteklih letih za gradnjo cest najela več tujih posojil, ugotavlja, da je s tečajnimi razlikami izredno obremenjena. Skupnost bi te dolarje sicer odplačevala brez pripomb, če bi jih v resnici tudi uporabila. Pravijo pa, da so jim odobrene dolarje ponavadi preračunali v dinarje in da deviz sploh niso videli. Pripominjajo, da jim bodo letos samo tečajne razlike odnesle toliko, kot bo na voljo vseh sredstev za vzdrževanje cest.

In tako smo se spet znašli pri vzdrževanju tistega, kar že imamo. Propadanju cest se bo treba izogniti. O tem sploh ne bi smelo biti dvoma. Vprašanje je le, koliko lahko k temu prispevajo cestarji sami z boljšo organizacijo dela, večjo produktivnostjo itn. in kaj bi bilo mogoče narediti z drugačno prerazdelitvijo sredstev, s povečanjem taks in drugimi ukrepi.

V močno zoženih gmotnih možnostih bo treba dati prednost pač vzdrževanju vsega tistega, kar so že zgradili, drugim stvarim pa se bodo morali – vsaj za nekaj časa – odpovedati. Kajti tudi za cestno gospodarstvo velja, da sme porabiti samo toliko, kot je na voljo. In prav nič več.

Darko Marin

Sindikalisti o polletnih rezultatih gospodarjenja

Na torkovem delovnem sestanku sindikalistov, medobčinskih, občinskih in republiških, so ugotavljali, da je večina organizacij združenega dela v naši republiki pravočasno pripravila bilance svojega polletnega gospodarjenja, da pa podatki v potankosti še niso zbrani. Zato je razprava potekala na osnovi razpoložljivega gradiva, ki pa je natančno izloča vsaj delovne organizacije – izgubaše. Teh je bilo v polletju 319; da je med njimi največ tistih iz industrije in rudarstva, ni potrebno ponavljati. Sledijo jim oni iz gostinstva in turizma, iz trgovine (!), prometa in zvez, komunalnih dejavnosti ter urejanja naselij in prostora, nazadnje pa še nekaj kmetijskih delovnih organizacij.

Nekatere delovne organizacije, ki jim je res do tega, da z medletnim ugotavljanjem gibanja lastnega gospodarjenja sproti popravljajo rezultate in krmarijo tako, da bi vsaj na koncu leta zvozile s pozitivno, so s takim načinom preverjanja že dosegle uspehe, večina pa je še vedno ozko vezana na predpise in tako v delovnih organizacijah obravnavajo resne zadeve ob polletni bilanci zdesetkani, ker je mnogo ljudi na dopustih. Tako so ugotavljali sindikalni delavci, pri tem pa dodali še nekatere ugotovitve s terena: da je treba pretehtati, kje je nenehno ponavljanje o potrebi po še boljšem delu primerno, kajti marsikje delavci delajo odlično, zato pa je treba odločneje urejati vrsto

drugih problemov. O teh pa, so dejali, ne bi smeli govoriti povprek in nasplošno, ampak konkretno in tudi konkretno ukrepati z enotnimi merili in kriteriji za vse.

Izgube so od lanskih za slabo tretjino manjše, zato pa gibanja kažejo na pešanje izvozne zagnanosti. Še vedno se ponavljajo težave z repromaterialom, cene pa neusmiljeno divjajo. Pri tem so na omenjenem sestanku ugotovili, da se večina slovenskih delovnih organizacij drži dogovorjenih okvirov o rasti osebnih dohodkov, čeravno so ti v vse hujšem razkoraku z rastočimi cenami.

Delovne ljudi ta čas predvsem vse resneje pesti zniževanje življenjskega standarda, zato v mnogih sredinah s povišanimi toni razpravljajo o nekaterih ukrepih in pobudah zanje, med njimi tudi o davčnih spremembah.

Da so pa sindikalni delavci ostali v okvirih sindikalne teme, so ostro spregovorili tudi o neupravičenih podražitvah kruha in ugotavljali, da bo treba na področju družbene prehrane razmišljati o ustrežnejših oblikah in rešitvah.

Nazadnje pa še ugotovitev: ljudem peša volja za razpravljanje o problemih, ki so jih že pred časom ugotovili, analizirali in tudi postavili naloge za njihovo reševanje. In spet smo se znašli pred popularno pesmico o odgovornosti...

B. Ž. J.

Priznanje za praznik

Delovni ljudje in občani radovljiske občine slavijo 5. avgusta občinski praznik v spomin na ta dan leta 1941, ko je bil na Jelovici ustanovljen Cankarjev bataljon, prva večja partizanska enota na Gorenjskem, ki se je proslavila v številnih bojih z nacističnimi okupatorskimi enotami, še zlasti v legendarni dražgoški bitki.

Zaradi zaostrenih gospodarskih in družbenih razmer, ki terjajo vsestransko varčevanje in racionalnost, so letošnje praznovanje v občini omejili zgolj na nekatere športne in kulturne manifestacije, ki sovpadajo tudi z visokima jubilejema 100-letnico gasilskega društva Radovljica in 50-letnico Plavalnega kluba Radovljica. Namesto vsakoletne svečane seje občinske skupščine in raznih prazničnih srečanj je bil osrednji dogodek podelitev občinskih priznanj in odlikovanj zaslužnim občanom, organizacijam in društvom. Svečanost je bila v avli radovljiske graščine, s kulturnim programom pa so na stopili harmonikarski orkester Glasbene šole Radovljica in recitatorji Linhartovega odra KUD Radovljica.

Prvič letos je občinska skupščina nagradila s svojim najvišjim priznanjem »veliko plaketo občine Radovljica« za življenjsko delo na področju književnosti in izredne zasluge za NOB ter izgradnji socialistične domovine pesnika, pisatelja in prevajalca Vladimirja Pavšiča-Mateja Bora, ki živi in ustvarja v Radovljici. Plaketo občine Radovljica pa so prejeli: Bogo Dobnikar iz Lesc za uspehe na strokovnem področju v tovarni Veri-

ga, Anton Dolenc iz Radovljice za izredne dosežke na področju sodobne živinoreje in mlekarstva, Damjan Hafner iz Kroke za zasluge pri razvoju in posodabljanju proizvodnje v tovarni mehanizmov Iskra Lipnica, Leopold Pernuš z Bleda za zasluge na področju uveljavljanja skupščinskega in samoupravnega delovanja in pri razvoju turizma v občini. Razen tega so prejeli to priznanje Čebelarstvo društvo Radovljica in Gasilsko društvo Radovljica, ki že sto let uspešno opravljata poslanstvo na svojem področju. Plavalni klub Radovljica, ki slavi 50-letnico obstoja, TOZD Inštitut tovarne Elan Begunje za izredne raziskovalne dosežke pri proizvodnji smučí in drugega športnega orodja in naprav, Almir Radovljica za proizvodne uspehe in vzorno sodelovanje s krajevno samoupravo in družbeno skupnostjo, Knjigovoznica in tiskarna Radovljica za dobro samoupravno organiziranost, poslovne uspehe in vzorno sodelovanje s krajevnimi in občinskimi DPO ter Mladinska delovna brigada Stane Žagar Radovljica za izjemne uspehe na zveznih, republiških in lokalnih delovnih akcijah. Ob občinskem prazniku je Janez Strgovšek iz Lesc pre-

jel za revolucionarne zasluge in razvijanje tradicij NOB ter aktivno delo v DPO red zaslug za narod z zlato uvezdo. Letos so prvič podelili tudi medalje občine Radovljica, ki so jih za zasluge pri delu v Inštitutu Elan Begunje dobili Miha Finžgar, Janez Bohinc, Anton Volčanšek in Andrej Robič. Razen tega sta prejela medaljo tudi Janez Rozman, zaslužni delavec v Čevljarskem podjetju v Bohinjski Bistrici, in Polona Škrinjar iz Zg. Lipnice, znana samorastniška pisateljica, ki je zaposlena v Iskri Lipnica.

Odbor skupnosti Prešernove brigade je ob jubileju za zasluge pri razvijanju tradicij te slavne enote NOV in za vsestransko pomoč pri delu odbora podelil posebna priznanja »plaketo Prešernove brigade« skupščini občine in občinskemu odboru ZZB NOV Radovljica, bivšemu predsedniku občinske skupščine Leopoldu Pernušu, sedanjemu predsedniku skupščine Borisu Šetini in predsedniku občinske organizacije ZZB NOV Slavku Staroverskemu.

Za občinski praznik so v preurejeni avli občinske skupščine, ki bo odslej služila tudi za galerijski prostor, odpri razstavo likovnih umetnikov radovljiske občine. Svoja dela predstavljajo Boni Čeh, Črtomir Frelih, Stane Kolman, Albin Polajnar, Janez Ravnik, Tone Svetina, Melita Vovk in Metka Vovk.

JR

Prva proslava dneva upokoјencev

Na pobudo nekaterih organizacij Zveze upokoјencev Jugoslavije in po predhodnem razgovoru z republiškimi in pokrajinskimi zvezami upokoјencev je zvezna konferenca Zveze upokoјencev Jugoslavije na seji 25. junija 1981 sprejela sklep, da se v jubilejnem letu, v katerem smo proslavljali 40-letnico vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti pod vodstvom KPJ, 26. julij proglasi za dan upokoјencev Jugoslavije. Na ta dan, ko je bil leta 1946 sprejet zakon o socialnem zavarovanju delavcev, nameščencev in uslužbencev, se je začelo uveljavljati pokojninsko in invalidsko zavarovanje kot instrument za boljši družbeni položaj upokoјencev.

Letos je bila 23. julija v Trbovljah prva proslava dneva jugoslovanskih upokoјencev, združena s tradicionalnim (devetim) republiškim srečanjem pevskih zborov DU (društev upokoјencev) Slovenije. Na tem srečanju je nastopilo 53 moških, ženskih in mešanih pevskih zborov DU iz vse Slovenije s 1340 pevci in še štirje pevski zbori DU iz SR Hrvatske (iz

novnega kongresa in kompleksa spominskega parka na Čebinah in Vrheh nad Trbovljami, Revirski muzej revolucije in še nekatera druga spominska obeležja in znamenitosti Trbovelj.

Vsem predstavnikom republik in pokrajin in še nekaterim drugim gostom je DU iz Trbovelj v spomin podarilo knjigo Karla Forteja Marka Selina. Nepremagljivi

žili tudi predstavniki javnega in družbenega življenja DPS Trbovelj, revirjev in nekateri predstavniki iz republike. Zbranim je spregovoril tovariš Marjan Orožen, predsednik Zveze sindikatov Slovenije in član sveta ZS Jugoslavije, pozdravil pa jih je tudi predstavnik Zveze upokoјencev Jugoslavije tovariš Franjo Rogel.

Ni naključje, da je organizacija tega pomembnega – prvega srečanja bila zaupana prav DU Trbovlje, saj je to eno najbolj uspešnih in aktivnih društev v Sloveniji, pa tudi v Jugoslaviji. Društvo je

bilo ustanovljeno pred 30 leti in šteje 3150 članov. Imajo svoj društveni dom, ob njem novo balinišče, njihova dejavnost pa je vsestranska.

Za svojo družbeno aktivnost so poleg drugih priznanj prejeli pred dvema letoma tudi najvišje priznanje v občini – prvojunjsko nagrado SO Trbovlje. Društvo že več mandatov zapored uspešno vodi tovariš Jože Piki, ki ima precej zaslug za dosežene uspehe. Tudi za organizacijo tega srečanja je bilo DU Trbovlje deležno pohval in priznanj.

Rudi Matko

Misli našega upokoјenca

Le malokje obstajajo med upokoјenci in nekdanjim kolektivom zares pristne vezi. Tudi če je bilo ob slovesu upokoјenca izrečeno nekaj vladnih in zahvalnih besed, so pa bile te kar hitro pozabljene in upokoјenci ostajajo z občutkom pozabljenosti, čeprav so morda delali 30 ali še več let v istem kolektivu.

Današnji tempo dela je resnično tak, da ne ostaja veliko časa za stike z bivšimi sodelavci. Dovolj pa bi bilo, če bi se ob srečanju vsaj za nekaj trenutkov ustavil korak in izmenjala beseda ali dve za bežen pogovor, kar bi nekdanjemu sodelavcu pomenilo več kot pa vsaka druga nagrada.

V generaciji, ki je že odšla in sedaj odhaja, so v večini prekaljeni borci aktivisti, delavci in kmetje, ki so z nepremagljivo življenjsko silo v najtežjih dneh obnove porušene domovine utirali pot gospodarske rasti v bistveno prenovljeno socialistično samoupravno družbo, ki jo odlikuje humanistični socializem in materialno ter zlasti duhovno bogastvo. Nehote se ob tem vsiljuje misel, kako malo se danes vse te težavne razmere vrednotijo, ko se je bilo potrebno marsičemu odpovedati, ko ni bilo nobenih ugodnosti in se ni spraševalo za plačilo. Res je, da se staro mora umakniti novemu. To je povsem naravno. Prav je, da se delovne razmere izboljšujejo. Tega se veselijo prav vsi nekdanji delavci, ki spremljajo vsak napredek v svoji nekdanji delovni organizaciji. Zelo prav pa bi bilo, da bi še naprej obstajali tisti medsebojni človeški in prijateljski stiki med delovno organizacijo in tistimi, ki so dopolnili svojo delovno dobo. Potem bi ne bilo teh grenkih občutkov, da pravzaprav v svoji delovni organizaciji nisi nič pomenil – ničesar doprinesel k njenemu razvoju.

Adolf Ankon

Odkritje spominske plošče

Na domačiji Pri Rovtarju na Morožicah, visoko nad dolino Kanomljo, so 7. avgusta 1983 odkrili spominsko ploščo dvema bratoma in polbratu, ki so padli v NOB. Pavle je padel na Žirovskem, brat Valentin nekje v Dalmaciji in polbrat Janez v bližini doma. Na slovesnosti ob odkritju spominske plošče je govoril Ivan Vinkler, podsekretar za notranje zadeve SR Slovenije, ki je med NOB partizanil v teh krajih. V svojem govoru je omenil velik prispevek prebivalcev te doline za svobodo, kar priča tudi veliko število padlih in

drugih žrtev. Na slovesnosti se je zbralo veliko število krajanov in okoličanov iz drugih krajev, predstavniki DPO in štiri sestre padlih.

V kulturnem programu je sodeloval spodnjeidrijski oktet in mladina iz Kanomlje.

Tako so letos, ob 40-letnici vstaje primorskega ljudstva, prebivalci Kanomlje s postavitvijo spominskih obeležij izpolnili obvezo do padlih v tej dolini. Več obeležij so postavili že v prvih letih po vojni, nekaj pa v zadnjih letih.

Janez Jeram

Zaljubljen v gasilstvo

Sedemdesetletnega Alojza Čekado poznajo njegovi soseski in Ilirski Bistrici kot

zelo delavnega človeka. Največ časa in moči pa porabi za delo med gasilci.

Kot pravi, se je za gasilstvo navdušil že v otroštvu. Ko je bil star devetnajst let, je postal pravi gasilec. Kmalu je začel mlajšim odkrivati prve skrivnosti gasilstva.

Kljub letom se še vedno s svojo ekipo veteranov udeležuje občinskih tekmovanj. Dobil je tudi več gasilskih odlikovanj, najbolj pa je pomenen na priznanje občinskega štaba za civilno zaščito.

P. Nikolić

Člani DU v jedilnici Doma Franca Salamona, ko so jih obiskali predstavniki izvršilnega odbora DU in ZZB NOV Trbovlje (Foto: Toni Podbevšek)

Čakovca, Karlovca, Sesvet in Šibenika), sodelovala pa je tudi delavska godba iz Trbovelj (dvakratni svetovni prvak amaterskih pihalnih orkestror – v Holandiji).

Po končani proslavi so si udeleženci srečanja in gosti (vseh je bilo blizu 5000) po skupinah ogledali kraj usta-

vo oboroženo ljudstvo, ki jo je lani izdala občinska konferenca ZRVS Trbovlje ob 30-letnici obstoja in delovanja ZRVS Slovenije in Jugoslavije.

Organizator srečanja je bilo DU Trbovlje, prireditelj pa Zveza upokoјencev Jugoslavije. Proslave so se udele-

Monografije o NOB posameznih enot in krajev vztrajno napredujejo

O pohorskih partizanih 1943

Vemo, da je bilo pred leti precej kritično stanje na področju iskanja in zagotavljanja avtorjev za pripravo in zapise posameznih monografij NOB za posamezne enote narodnoosvobodilne vojske in za posamezne slovenske kraje. Vendar borčevske organizacije in številni odbori enot in služb NOV in PO Slovenije niso obupali. Avtorji, ki so se nekoč že izkazali s tem ali onim prispevkom ali pa krajšo monografijo, so bili seveda na udaru. Delo te vrste zahteva namreč veliko mero potrpežljivosti, iskanja in brskanja ter nenazadnje tudi ustrezno spretnost pri sukanju peresa. Organizacijsko, mentorsko in spodbujevalno je velik delež k temu delu prispevala zgodovinska komisija pri RO ZZB NOV Slovenije, avtorji pa z delom, skromnostjo in vztrajnostjo. Eden takih je tudi Mirko Fajdiga iz Maribora.

Zgodovinarja in višjega kustosa v pokouju Mirka Fajdiga iz Maribora ni potrebno posebej predstavljati, saj ga širša javnost pozna po njegovi knjigi »Zidankova brigada«, ki je izšla pri Partizanski knjigi v Ljubljani leta 1975. Razen tega pa je sodeloval v številnih edicijah, ki obravnavajo tematiko NOB. Sam pravi, da je sicer v pokouju, da pa nikoli ni toliko delal kot sedaj.

Kaj zdaj pripravljate?

Pripravljam zelo zahtevno, vendar izjemno zanimivo monografijo o pohorskih partizanih leta 1943. Obdelal bom 2. pohorsko četo, 2. po-

horski bataljon in Pohorski odred ter zajel obdobje od padca Pohorskega bataljona 8. januarja 1943 do 8. januarja 1944, ko je bila pri Primožu na Pohorju ustanovljena Zidankova brigada.

Zakaj ste se odločili prav za leto 1943?

To vprašanje je kar na mestu. France Filipič je namreč v knjigi »Prvi pohorski partizani 1941« zajel začetke vstaje, v knjigi »Pohorski bataljon« pa je obdelal leto 1942 v severovzhodni Sloveniji in zlasti vlogo legendarnega Pohorskega bataljona. Sam sem v svoji monografiji »Zidankova brigada« zajel le

pregledno leto 1943 na slovenskem Štajerskem in zlasti na Pohorju. Knjiga »Zidankova brigada« pa je temeljito zajela obdobje od začetka januarja 1944 do osvoboditve. Tako je nastala očitno vrzel in potreba za temeljitejšo obdelavo razvoja in delovanja partizanskih enot na širšem pohorskem partizanskem operacijskem območju.

Kako poteka delo na monografiji o pohorskih partizanih 1943?

Na monografiji o pohorskih partizanih v letu 1943 delam že tretje leto. Po obsežnem delu bo nastala knjiga, ki bo imela 400 do 500 strani. Računam, da bom tipkopis lahko pripravil do konca letošnjega leta. Pri zbiranju gradiva sem naletel na manjše število partizanskih in na večje število okupatorjevih dokumentov.

Do kakšnih ugotovitev ste se dokopali?

Iz dokumentov je razvidno, da je bilo leto 1943 s stališča partizanskega vojskovanja zelo zapleteno in zahtevno. Okupator je imel v letu 1943 že bogate izkušnje

v boju proti narodnoosvobodilnemu gibanju (padec Pohorskega bataljona, vdori v organizacije osvobodilnega boja itd.). Okupator je razvil svojo podtalno dejavnost, ki je sproti razbijala vsako osnovno celico osvobodilnega boja. Nemška agentura je imela pri roki policijske in orožniške enote, kamor so sodili tudi raztrganci. Ob malo večjih hajkah so se jim pridružili še wehrmanni in so tako v skupnih lovskih oddelkih poskušali uničiti manjše ali večje partizanske enote.

Slišim, da boste obdelali tudi izdajalce.

V monografiji bom resnično obdelal tudi vlogo posameznih izdajalcev, ki so partizanskemu gibanju povzročili veliko škodo. Zaradi njih je preteklo veliko krvi. V knjigi bom obdelal tiste posameznike, ki jih je dosegla partizanska roka pravice že med vojno, in tiste, ki so se kazni izognili z begom prek meje. Tako Ivan Krajnc še danes živi v tujini. Oktobra 1943 je prišel v 2. pohorski bataljon na Pohorje in že naslednji mesec zbežal in Nem-

cem izdal celotno organizacijo odporniškega gibanja v Kamnici, Rošpohu, na Pohorju in tudi v Mariboru. V tujini še živi tudi Norbert Prevolshek iz Radelj. Pisal bom tudi o izdajalki – kurirki Sonji, ki je bila ubita med vojno, o več članih družine Blazinšek iz Mislinjske doline (od katerih je še eden v tujini) in o drugih izdajalcih, ki so povzročili toliko nepotrebnega gorja. Izdajalci so stalno povzročali težave in ovirali hitrejši razvoj partizanstva. Značilno pa je, da so pohorske partizanske enote, ki so bile tudi v razvoju, bile sposobne skupaj z organizacijami OF na terenu premagati te izdaje, vdore v organizacijo in posledice.

Ali lahko pridete do podatkov o borbih?

Z veliko težavo zbiram podatke o vseh borbah, ki so bili leta 1943 na Pohorju. Pomagali so mi odbori ZB in odbor Pohorskega odreda in Zidankove brigade. Odziv za sodelovanje pri zbiranju podatkov pa je bil premajhen. Zato pozivam še enkrat vse borce, ki so bili leta 1943 na Pohorju, naj takoj pošljejo potrebne podatke Muzeju narodne osvoboditve Maribor. V monografiji o pohorskih partizanih leta 1943 bom objavil tudi seznam vseh borcev. Dolejš sem zbral podatke o 110 živih in okoli 70 padlih borbah.

Kako so partizanske enote vplivale na ljudi?

Partizanske enote na Pohorju so v letu 1943 imele izredno pomembno vlogo, saj so s svojim delovanjem vzpodbujale ljudi k boju zoper okupatorja. Omogočile so velikemu številu Slovencev, da so se izognili nemški vojski ali pa so po prisilni mobilizaciji izkoristili prvi dopust doma in odšli v partizane. Delovanje partizanskih enot na Pohorju je bilo tudi dobra podlaga za razvoj osvobodilnega gibanja in partizanstva v letu 1944.

V knjigi boste spregovorili o posameznih poveljnikih partizanskih enot.

Predstavil bom ne samo poveljnike partizanskih enot, temveč tudi politične delavce, aktiviste in druge udeležence osvobodilnega gibanja. Med drugimi bi omenil komandirja 2. pohorske čete Ivana Rojca-Bogdana, prvoborca iz Zagorja, Vincenca Janka-Harkova, komisarja 2. pohorskega bataljona Franta Komela, funkcionarko Milko Kerin, komandanta Pohorskega odreda Draga Poglajena, Franca Žigarta-Viteza, Ernesta Vobovnika, stalnega vodnika pohorskih partizanov, Ivana Zagernika-Joca, neustrašnega borca na Pohorju in številne druge znane partizane, politične delavce, aktiviste in sodelavce narodnoosvobodilnega gibanja. M. K.

Prisrčno srečanje borcev in mladine ob Vardarju

Gostitelj tradicionalnega, že sedemnajstega medobčinskega srečanja borcev in mladine Jugoslavije »4. julij« je bila letos madeonska občina Titov Veles. Na srečanju je bilo 26 delegacij iz prav toliko občin iz vse Jugoslavije, med njimi tudi iz občin Ljubljana Šiška, Titovo Velenje in Celje. Organizacije ZZB NOV teh občin so se namreč dogovorile in obvezale, da bodo vsako leto v počastitev dneva borca organizirale medobčinska srečanja borcev in mladine. Temeljni smoter omenjenih srečanj je ohranjanje tradicij NOB ter njihovo pravilno tolmačenje mladi generaciji, hkrati pa tudi širjenje bratstva in enotnosti narodov in narodnosti Jugoslavije ter izmenjava izkušenj v družbenopolitičnem delu ter povezovanju borčevskih organizacij in mladine.

Zaradi stabilizacijskega obnašanja in finančnih težav so bile letos posamezne delegacije številčno šibkejše kot prejšnja leta, vendar se je kljub temu srečanja udeležilo 230 borcev NOB in mladincev.

Program srečanja je bil tokrat še posebno pester in odmeven. Vsi udeleženci smo si ob spremljavi strokovne razlage ogledali znamenito rimsko naselbino v bližini Velesa-Stubi. Izredno kakovosten kulturno-umetniški program je navdušil še tako zahtevne poslušalce in gledalce. Osrednja slovesnost je bila 4. julija ob grobnici borcev NOB ter žrtev fašističnega nasilja v Titovem Velesu. Vse skupaj pa je prerastlo v veliki narodni zbor, z množicami delovnih ljudi in občanov. Skupaj smo počastili spomin na padle (378 borcev in 209 žrtev),

nato pa smo se seznanjali z zgodovino kraja in ljudi z obiski muzejev, umetniških razstav.

V tem skupnem sprehodu skozi čas smo za tamkajšnje občinstvo posredovali tudi nekatera naša revolucionarna izročila iz narodnoosvobodilnega boja. Tako je prispevala naša delegacija za tamkajšnje časopise tri prispevke na temo: humani in tovariški odnosi v partizanskih enotah, solidarnost med interniranci in političnimi zaporniki in o žrtvovanju za ideje revolucije.

Gostitelji so storili vse, da bi bil njihov dom, četudi skromen navzven, pa za-

to tem bolj bogat človeške toplote in dostojanstva, postal vsaj za nekaj dni tudi naš dom.

Srečanje se je izteklo z družabnim večerom. Naša delegacija je navezala vrsto tesnejših vezi z borci in mladinci iz drugih krajev in se vrnila domov obogaten s spoznanjem o moči bratstva in enotnosti med našimi narodi in narodnostmi, kar še zlasti potrebujemo v današnjem času. Hkrati smo si poglobili znanje o NOB ter o problematiki dela mladinskih organizacij in organizacij ZZB NOV.

France Dolenc

Redke in zgodovinske muzealije v Muzeju NO v Mariboru

Muzej narodne osvoboditve v Mariboru hrani v svojih zbirkah in depojih številne redke in zgodovinske pomembne muzealije, ki spominjajo na dogodke iz NOB in na posamezne borce in komandante enot. Predmetov je toliko, da jih ne morejo vseh razstaviti in prikazati ljudem. Muzej je na široko odprl vrata mladini in šolam, ki organizirajo tukaj tudi učne ure zgodovine.

Ob tej priložnosti velja opozoriti na nekatere predmete, ki zaslužijo pri ogledu muzeja posebno pozornost. Med drugim si lahko ogledamo razmnoževalni stroj, na katerem je tiskale letake in drugo propagandno gradivo v juniju, juliju in avgustu 1941 narodna herojinja Slava Klavara. Pred okupacijo ga je zakopala na vrtu na sedanji lokaciji novega PTT telekomunikacijskega centra na vogalu Tržaške in Stritarjeve

ve ulice (danes Pariške komune). Njena sestra Marija Šparovec je stroj po osvoboditvi izkopala in je danes dragocen predmet v muzejski zbirki.

Posebno pozornost vzbudi tudi zobozdravstvena ambulanta, ki jo je med NOB uporabljal Franc Janežič. Z njo je šel v partizane februarja 1944 iz Domžal v kamniško-zasavski odred. Sosed mizar mu je izdelal zaboj oziroma leseno omaro za instrumentarij in jo uredil tako, da bi pri prenosu zdravil in instrumentov ne ropotalo. V muzeju narodne osvoboditve zasledimo tudi originalno izjavo Tita v mariborski kaznilnici iz leta 1932, ko je odklonil pogojni dopust, ki so mu ga ponudili. Lep eksponat je tudi žepna izdaja Prešernovih Poezij, ki jih je pred ustrestitvijo 30. oktobra 1941 imel pri sebi narodni heroj Jože Hermanko. Na pomembne komandante NOB spominja vrsta predmetov. Tako si lahko ogledamo oficirsko torbico in kompas komandanta slovenskih partizanov Staneta Rozmana, parabelo komandanta Zidankove brigade Andreja Cetinskega-Leva in pištolo komandanta 14. divizije Ivana Kovačiča-Efenka.

Zanimiv je tudi originalni dnevnik narodnega heroja Toneta Vidmarja-Luke in njegov zemljevid pohoda, v katerega si je vrisoval premike 14. divizije na pohodu. Pretresljiva so pisma na smrt obsojenih, saj so edinstven dokument o borbi in junaškem umiranju naših ljudi, ki niso klonili pred okupatorjem niti v najtežjih trenutkih.

V muzeju je razstavljena tudi nemška specialka z načrtom za ofenzivo »Snežni metež« v decembru 1943, v kateri so hoteli Nemci uničiti pohorski odred. Slovenec Peter Podlessek, sicer orožnik na nemški orožniški postaji v Ribnici na Pohorju, je o nakani okupatorjev obvestil partizane, ki so pravčasno umaknili na varno proti Janževskemu vrhu. Nemci pa so udarili v prazno. Kaj kmalu so ugotovili, da je bil njihov načrt izdan in da je zadevo izdal Peter Podlessek. Obsodili so ga na smrt in ubili. V enem od poslo-

vilnih pisem svojem je zapisal: »Ni mi žal, da moram umreti, saj sem rešil življenje 400 Slovencev.«

Svoj zgodovinski pomen ima tudi operacijska miza v bolnišnici Jesen, ki so jo zgradili jeseni 1944 v bližini Treh kraljev na Pohorju. Zbita je iz surovih neotesanih desk ter se lahko vzglavna deska dvigne in spusti. Na tej operacijski mizi je operiral znani partizanski zdravnik dr. Zmago Slokan, ki je bil pred svojo smrtjo direktor mariborske bolnišnice.

V Muzeju narodne osvoboditve v Mariboru hranijo tudi zastavo Lackovega odreda, slovensko trobojnico iz bombažne tkanine. Na eni strani zastave je napis »Največ sveta otrokom sliši slave« in na drugi strani »Smrt fašizmu – svoboda narodu«. Zastava je ohranjena v muzeju tudi na medvojnih fotografijah, med drugimi tudi z Golice, kjer so jo na avstrijski strani izobesili leta 1944. Muzeju je zastavo izročil Franc Zalaznik-Leon.

V muzeju so razstavili tudi plakate, ki sporočajo v nemščini in slovenščini žalostno novico o streljanju večjega števila talcev. Ohranjene so tudi fotografije o javnem zasramovanju borcev NOB v Ptuj, Celju, Mariboru in drugod. Tudi desčica, izrezana iz lesenega zaslona, pred katerim so streljali talce leta 1941 v Mariboru, spominja na kruto divjanje okupatorja.

Zanimiv eksponat je zlata verižica, ki jo je nosila okrožna sekretarka SKOJ za mariborsko okrožje Marica Kerenčič, ko je bila ustreljena aprila 1945 v Radvanju. Verižico z medalijom, v katerem je bila slika njenega očeta Antona, so našli kmalu po vojni pri enem od gestapovcev, ki je sodeloval pri streljanju. Še dolgo bi lahko naštevali posamezne predmete, ki imajo izjemno zgodovinsko vrednost. Našteli smo le nekatere, da bi opozorili nanje in zainteresirali ljudi in zlasti mladino, da si zbirke Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru sama ogleda in se podrobneje seznani s posameznimi eksponati.

M. K.

Povejmo resnico

Tu pa tam radi povečujemo in včasih povečujemo uspehe naše revolucije – našega narodnoosvobodilnega boja. Prav je, da se spominjamo svetlih dni naše zgodovine. Ne smemo pozabiti tistih junakov, ki jih ni več med nami. Tistih, ki so dali vse, kar so imeli – svoja življenja, morda tudi za to, da se mi »kitimo« z raznimi priznanji, ki smo jih dobili tudi za ceno življenja tistih, ki jih ni več med nami, oziroma tistih, ki teh priznanj niso več mogli dobiti. Težko je govoriti samo o svojih zaslugah, kajti mnogo je še takih med nami, ki so ostali anonimni, ki jim ni bilo do tega in jim ni še danes, da bi se postavljali v »prve« vrste, stojijo v senci »prvih«, ker se zavedajo tudi porazov v svojem življenju oziroma v boju za naš današnji dan.

Ali svojim otrokom govorimo resnico, ko pravimo, da smo se borili od zmage do zmage in tako tudi zmagali? Povedati bi jim morali, da smo bili tudi šibki, da smo s skrajnimi močmi jemali sovražniku vse, kar smo mogli vzeti, in s tem postajali močnejši, tako materialno kakor v moralnem pogledu. Povedati jim moramo, da smo bili ljudje z vsem strahom v sebi. Prav zaradi

strahu za lastno usodo in usodo našega naroda smo vse hudo lahko premagovali. Tistim, ki so poznali življenje pod tedanjim družbenim redom, ni preostalo drugega kot boj za vsako cenjo, boj za življenje. Zato pa danes ne moremo govoriti samo o zmagah, ne moremo podcenjevati moči sovražnika, ki je bil nekajkrat boljše organiziran in opremljen. Da, obvladovali smo sovražnika moralno, ker smo vedeli, za kaj se borimo, zato pa smo toliko pretrpeli, zato smo imeli žrtve, na katere danes marsikdaj radi pozabljamo. Ob priliki naših praznovanj se postavljamo v »prve« vrste z vsemi priznanji, ki smo jih tako ali drugače prejeli, na marsikaj pa pozabljamo.

Morda se bo komu zdelo, da je to napisano za kratek čas... Ne, niti najmanj, pač pa zato, ker sem bil v neki »drugi« vrsti, kjer sem imel priliko videti marsikaj..., od tistih, ki so v narodnoosvobodilnem boju »prali« črne srajce, do tistih, ki imajo danes vsa mogoča priznanja in uživajo materialno ugodje, tudi na račun tistih, ki jih ni več med nami, ali pa tistih iz »druge« vrste...

Ivan Mezgec

Kakšne so naloge članov ZRVS v Mariboru

Dela se moramo lotiti odgovorno in zavzeto

Mestna konferenca ZRVS Maribor ima novega predsednika – generalmajorja Jožeta Berceta. Rodil se je 12. februarja 1926 v Selcah nad Škofjo Loko in izhaja iz revne bajtarske družine. V NOB se je vključil 1. junija 1943 kot borec v 2. škofjeloški četi, kjer je ostal do kapitulacije Italije, po njej pa je odšel v 16. brigado Janka Premrla-Vojka. Tukaj je bil najprej kurir v komandi brigade, pozneje pa je bil na vojaškem tečaju januarja 1944 v Cerknem. Razporejen je bil v 1. bataljon Vojkove brigade za pomočnika komisarja čete, pozneje pa je postal pomočnik komisarja bataljona. Proti koncu leta 1944 je bil pomočnik komisarja jurišnega bataljona v 31. diviziji, medtem ko se je marca 1945 vrnil v Vojkovo brigado za politkomisarja. Tudi po vojni je opravljal številne odgovorne dolžnosti v JLA, kjer ga srečamo kot sposobnega in priljubljenega starešino v obmejnih enotah in v poveljstvu mariborske gar-

nizije. Za svoje dosedanje delo je prejel vrsto odlikovanj: red za hrabrost, red zaslug za narod, red bratstva in enotnosti, red ljudske armade 1., 2. in 3. stopnje, red za vojaške zasluge 1., 2. in 3. stopnje, zvezno nagrado 22. decembra, malo plaketo JLA, plaketo mesta Maribora, republiško priznanje organov za notranje zadeve in številna druga priznanja.

Zanimalo nas je, kakšne naloge si je kot predsednik zastavil v letošnjem letu in v tem mandatnem obdobju. Uvodoma je poudaril, da so bile vse naloge opredeljene na programski konferenci ZRVS v Mariboru. Med drugim bodo nadaljevali s tekmovanji rezervnih starešin in mladine, ki so se pokazale kot primerna in uspešna oblika dela. Mestna konferenca ZRVS bo storila vse, da bi bila ta tekmovanja še bolj množična in privlačna za vse člane organizacije in mladine. Tudi občinska tekmovanja v preverjanju znanja rezervnih

vojaških starešin so letos dobro uspela. Tekmovalci so pokazali solidno znanje na orientacijskem pohodu, pri izpolnjevanju različnih testov, streljanju in v drugih veččinah. Skoraj vse krajevne konference ZRVS so na ta tekmovanja poslale svoje ekipe. Vsekakor je pohvalno, da so bila letos ta tekmovanja bolj množična. Upoštevati bo treba mnenje članov in ta tekmovanja prilagoditi njihovim potrebam in zahtevam.

Zanimanje rezervnih vojaških starešin je po besedah Jožeta Berceta zelo veliko zlasti za streljanje s sodobnim lahkim orožjem. Zaradi tega so se dogovorili s poveljstvom mariborske garnizije, da bi streljanje za rezervne starešine organizirali skupaj z JLA. To bi bilo vsekakor bolj racionalno in cenejše. Na takšnih strelskih vajah se bodo rezervni starešine seznanili s sodobnim orožjem in izmenjali izkušnje s starešinami JLA. V Mariboru si bodo v prihodnje prizade-

vali, da bi v ZRVS vključili vse rezervne starešine. K delu bodo pritegnili zlasti del mlajših starešin, ki sedaj v organizaciji ne sodelujejo dovolj aktivno.

V mestni konferenci ZRVS, občinskih ter krajevnih konferencah ZRVS bodo poskušali razbiti zmotno mnenje, da v vojaške enote razporejenim starešinam ni potrebno sodelovati v delu ZRVS.

Jože Berce, fotografiran na eni izmed vaj enote, ki ji je poveljeval kot aktivni starešina JLA

Tudi starešine z razporedom v vojaških enotah so dolžni sodelovati v delu ZRVS, saj se ta del

vzgoje ne izvaja v operativnih enotah. Tudi v prihodnje bodo v Mariboru storili vse, da bi dosegli napredek pri izbiranju kandidatov za vojaške šole in poklice. Posebno pozornost bodo posvetili oblikovanjem in napredovanjem rezervnih starešin. Vsi predlogi za odlikovanja bodo šli prek organizacij ZRVS, za napredovanje pa prek garnizije.

V mestni konferenci ZRVS Maribor so načeli tudi probleme materialne oskrbljenosti za vojaško urjenje starešin in se o tem pogovarjali s predstavniki republiškega in pokrajinskega štaba teritorialne obrambe. Še vedno pa niso zadovoljni z uporabo literature, ki se nahaja v garnizijski knjižnici v domu JLA. Dogovorjeno je, da je ta knjižnica z bogatim fondom knjig vsak četrtek popoldne na razpolago rezervnim starešinam, ki se tukaj lahko pripravljajo za razne vaje in usposabljanje za posamezne teme. Obstaja tudi pobuda, da bi za razna predavanja za mariborske rezervne starešine pritegnili k sodelovanju tudi pomembne družbenopolitične delavce in strokovnjake s posameznih področij. Pri mestni konferenci ZRVS Maribor delujejo tudi komisija za idejnopolitično izobraževanje in vojaško

usposabljanje, komisija za družbeno dejavnost, LO in DS, komisija za organizacijske in kadrovske zadeve in komisija za informativno propagandno dejavnost. Po mnenju predsednika Jožeta Berceta bi morali delo teh komisij poživiti. Zlasti pa se bodo morali člani organizacije vključevati v delo obrambnih krožkov, v organiziranje obrambnih dnevov na šolah in v krajevnih skupnostih ter v akcije NNNP 83, kjer čaka člane še veliko dela. Tako se tudi mestna in občinske ter krajevne organizacije ZRVS v Mariboru vključujejo v podružbljanje SLO in DS. Rezervni starešine v Mariboru se bodo vključevale tudi v tehnične zbornice, ki jih bodo organizirali v mariborski garniziji. Gre za skupne ogledne posameznih vaj, za desante in protidesantno obrambo, za protioleptno obrambo itd. Ob koncu pogovora je predsednik mestne konference ZRVS Maribor Jože Berce pozval vse člane organizacije, da se odgovorno in zavzeto lotijo uresničevanja nalog. Posebej se je zahvalil poveljstvu mariborske garnizije za izredno razumevanje, voljo in pomoč pri medsebojnem sodelovanju organizacije ZRVS in JLA.

Marjan Kos

Zamenjali nedelavne člane

Dosedanje uresničevanje programa splošnovojaškega usposabljanja in idejnopolitičnega izobraževanja ter drugih aktivnosti je bila osrednja tema na seji predsedstva občinske konference zveze rezervnih vojaških starešin v Novi Gorici. Govorili so še o predlogu za zamenjavo nekaterih članov komisije za idejnopolitično delo in obrambnosamozaščitno usposabljanje RVS ter nekaterih članov komisije za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito ter druge družbene aktivnosti, o pripravah na občinsko tekmovanje ZRVS in ZSM novogoriške občine, o pripravah na medobčinsko tekmovanje rezervnih vojaških starešin, vojaških vojnih invalidov in pripadnikov JLA, ki bo decembra v Cerknici, o poteku in sklepih republiške konference ZRVS Slovenije in o dejavnosti ZRVS v akciji NNNP-83.

Po kratki, vendar konkretni razpravi so sprejeli sklep, da se namesto nedelavnih članov v komisije imenuje aktivnejše rezervne vojaške starešine, ki so pripravljene prispevati svoj delež h krepitvi vojaške pripravljenosti RVS in s tem h krepitvi splošnega ljudskega odpora.

Strokovni pouk rezervnih vojaških starešin se izvaja po letnem programu dela. Ne glede na to, da stroške prevoza od kraja bivanja do mesta pouka krije sam vsak rezervni vojaški starešina, bi bila udeležba na predavanjih lahko boljša (bila je le 25-odstotna). Majhni udeležbi je

botrovala tudi odločitev, da se usposabljanje rezervnih vojaških starešin po določenih temah izvaja skupaj s krajani, ki nimajo vojaške razporeditve. Veliko število članov ZRVS meni, da skupno usposabljanje s krajani ni primerno za RVS, saj so ti šolani in usposobljeni za vodenje enot v katerikoli situaciji, pripravljeni za odločen boj proti slehernemu nasprotniku. Menijo, da se bosta s tem razvednotila pomen in vloga rezervnih vojaških starešin v naši družbi in tudi v splošnem ljudskem odporu. Zaradi tega so sprejeli sklep, da sekretariat za ljudsko obrambo izdela analizo udeležbe RVS na predavanjih s krajani in ugotovi primernost pouka RVS na ta način.

Na seji so tudi sklenili, da bodo 17. septembra izvedli že 20. občinsko tekmovanje ekip rezervnih vojaških starešin in mladinskih organizacij iz krajevnih skupnosti v obrambnih pripravah. Razpis tekmovanja je že izdelan. Tekmovalci iz 26 krajevnih organizacij ZRVS in 56 krajevnih organizacij ZSM se bodo pomerili v streljanju, orientacijskem pohodu, vojaški teoriji, reševanju taktičnih nalog, topografiji, mladinske ekipe pa v streljanju, metanju ročnih bomb, orientacijskem pohodu in poznavanju zgodovine narodnoosvobodilnega boja in revolucije. Tekmovanje bodo izvedli na območju krajevne organizacije ZRVS Bukovica.

Mile Gojković

Strelci se bodo pomerili septembra

Konec julija se je v Radovljici sešlo na osmi redni seji predsedstvo občinske konference ZRVS. Po pregledu sklepov sedme seje so se seznanili s sklepnimi ugotovitvami o delu republiške konference ZRVS v minulem letu in se dogovorili, da bodo vse pozitivne ugotovitve vnesli v delo njihove organizacije.

Ker v juniju niso uspeli izvesti odprtega strelskega tekmovanja za člane ZRVS Radovljica, ga bodo pripravili v začetku septembra v Bohinjski Beli. Tekmovalci bodo s polavtomatsko puško streljali na desetih mestih in s pištolo na sedmih mestih. Tekmovalci bodo razporejeni tudi po starostnih skupinah.

Na željo sekretarja občinske konference je predsedstvo imenovalo za tehničnega sekretarja Janeza Varla, prostovoljno pa bo do konca mandata opravljal to delo Jule Vobič.

Ciril Rozman

Uspešno opravljena vaja

Krajevna organizacija ZRVS Bircna vas je ena izmed štirih najaktivnejših organizacij v novomeški občini. Njeni člani so v letošnjem letu organizirali in izvedli že vrsto predavanj in vaj na terenu. Ena izmed takih je bila tudi vaja, ki so jo izvedli pred nedavnim. Poleg vseh članov je prišlo na zbirališče veliko predstavnikov mladine, gasilskih društev in članov komiteja za SLO. Udeleženci vaje so se najprej formirali v pohodno enoto, potem pa odšli na pohod. Na prvi delovni točki so se seznanili z načini dekontaminacije zemljišča. V nadaljevanju pohoda jih je najprej presenetila »sovražnikova«

zaseda, potem pa še letalski napad na naselje. Na naslednji delovni točki so člani GD Stranska vas pripadnikom te začasne enote omogočili ogled gasilske protipožarne opreme. Vajo so zaključili na strelišču, kjer so se pomerili v streljanju.

Analiza vaje je pokazala zelo dobre rezultate in člani te organizacije bodo s svojim načinom dela vsekakor nadaljevali.

Istega dne so vsi člani KO ZRVS Bircna vas uspešno opravili tudi pismeno preverjanje znanja.

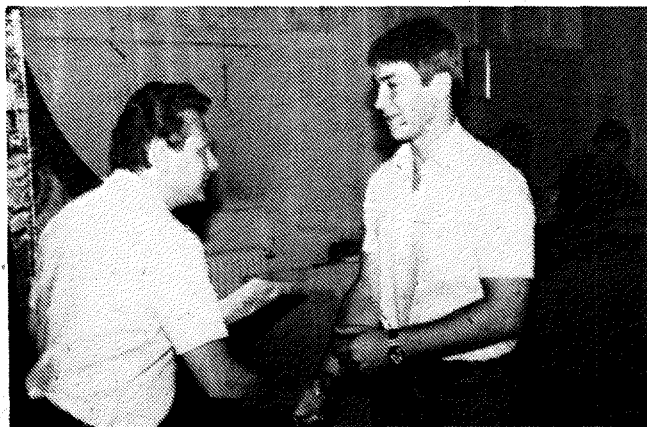
Vida Rataj

Uresničili so program dela

Člani krajevne konference ZRVS Alojz Šprogar iz krajevne skupnosti Ivana Kešeta ter OO ZRVS iz krajevne skupnosti Klek v Trbovljah so se pred nedavnim zbrali na redni letni konferenci, na kateri so obravnavali aktual-

skem položaju doma in v svetu in o varnostnih razmerah v svojih krajevnih skupnostih in v občini.

Konferenco je pozdravila delegacija pionirjev osnovne šole in PE Ivan Cankar in se rezervnim starešinam zahva-

Predsednik krajevne konference ZRVS Emil Gorenc izroča pisno priznanje enemu od članov ekipe, ki je sodelovala na tekmovanju v Dražgošah. (Foto: Toni Podbevšek)

na vprašanja s področja dejavnosti ZRVS, SLO in DS.

Ugotovili so, da so sprejeti načrt dela v celoti uresničili in pri tem dosegli pomembne rezultate, še posebej na področju SLO in DS. V tem času so tudi dosegli, da vodstva in članstvo družbenopolitičnih organizacij, kot tudi poveljstva in štabi enot JLA in TO ter drugih obrambnih struktur in dejavnikov dajejo vse večji pomen pa tudi vse zahtevnejše in odgovornejše naloge organizacijam ZRVS.

Spregovorili so tudi o vojaškopolitičnem in gospodar-

stvu njihovo izdatno pomoč in sodelovanje pri delovanju obrambnih krožkov, izvajanju obrambnih dni v šoli, pri sprejemu kurirčkov pošte in drugih akcijah.

Najbolj zaslužnim in delavnim članom so podelili pisna priznanja in knjižne nagrade. Prejeli so jih člani kombinirane tekmovalne ekipe, ki se je udeležila spominskotekmovalnega pohoda »Po poteh heroja Kebeta« v Dražgošah. Pionirski odred osnovne šole in PE Ivan Cankar, Franjo Šprogar in Lado Alič.

Rudi Matko

Izšla je knjiga: Partizanska bolnišnica Franja

Zrcalo požrtvovalnega skupinskega dela

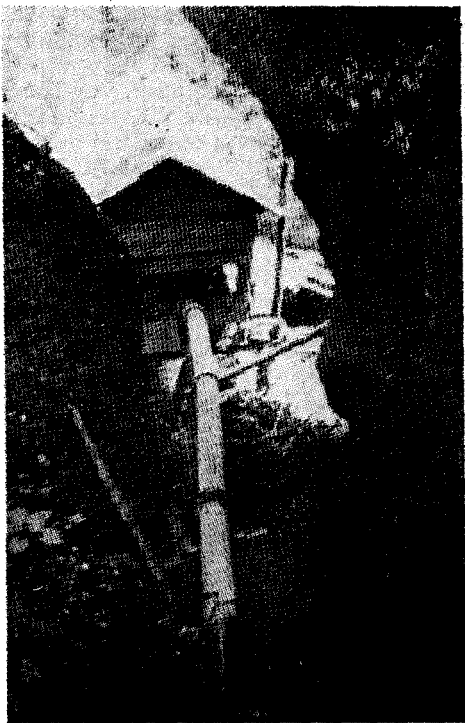
Kaj se je dogajalo v tej naši legendarni partizanski bolnišnici od njene ustanovitve ob koncu 1943. leta pa do prvih majskih dni 1945. leta, ko so jo zapustili ranjenci in osebje, opisuje v novi knjigi nad trideset avtorjev. Ne gre za prvenec o bolnišnici Franji. Že 1960. leta je Založba Borec v

dovino, kljub temu pa je zbornik-monografija opremljen z bogatim dokumentarnim gradivom, ki spremlja 60 prispevkov tridesetih avtorjev. Dodan je na primer seznam 840 ranjencev z natančnimi podatki in diagnozami (na 49 straneh), ki so se zdravili v SVPB Franji, operacijski protokoli 145 operacij, izvršenih od septembra 1944 do maja 1945, fotokopije dnevnih, štirnajstdnevnih in mesečnih poročil, dopisov, drugih dokumentov, skic bolnišnice in njene okolice ter fotografij, ki so nastale še v času vojne.

Dr. Bogdan Breclj je v oceni med drugim zapisal: »Prispevki, ki se spričo tega, kar smo navedli, razlikujejo med seboj tako po slogu kot po vsebini – se vendar zlivajo v celoto, ki nam živo prikaže nastanek in razvoj ene od številnih skritih partizanskih bolnišnic, ki so bile ena od izvirnih rešitev partizanske sanitete na Slovenskem...«

Monografijo-zbornik »Partizanska bolnišnica Franja« je izdal in založil Mestni muzej Idrija, uredniški odbor so sestavljali: Jurij Bavdaž, Samo Bevk, dr. Franja Bojč-Bidovec, Ivan Goljat, Franc Konobelj-Slovenko, Pavla Leban, Dušan Obid, Anica Stucin, Danilo Suligoj, dr. Viktor Volčjak in Matjaž Žigon.

Tehnično in likovno opremo je prispeval Svetozar Pance, grafično Franc Jereb, tiskali pa so jo v Dravski tiskarni v Mariboru v sodelovanju s tiskarno MM v Idriji. Na svetlo je prišlo 5000 izvodov od načrtovanih 8000, ker se je zataknilo ob pomanjkanju papirja. Uredniški odbor in vsi, ki so sode-

Bolnišnica je imela lastno osvetlitev. Elektrarno je zgradilo osebje. (Fotodokumentacija, junij 1945)

zbirki Dokazi izdala knjižico s pripovedmi petih članov bolnišničnega osebja, štiri leta kasneje je za potrebe obiskovalcev bolnišnice-muzeja izdalo turistično društvo iz Cerkna povzetek prve knjige (izšlo je več ponatisov), po nekaj letih pa je mestni idrijski muzej v iste namene izdal manjšo knjižico o Franji, opremljeno s slikovnim gradivom. Vse to pa je bilo še vedno le bežno predstavljanje znane partizanske bolnišnice. Zato so se pred osmimi leti na srečanju preživelih ranjencev in osebja bolnišnice Franje dogovorili o prispevkih za pisanje knjige. Tako je leta 1980 domicilni odbor SVPB Franja imenoval uredniški odbor z nalogo, naj pregleda zbrano gradivo, ga uredi in po potrebi dopolni ter priredi za izdajo zbornika.

»Namen knjige ne bi bil dosežen, če ne bi dodali člankov, ki postavljajo osnovno besedilo o dogajanjih v bolnišnici v širši okvir. Le tako bo zahtevnejši bralec lahko zaokrožil že odmaknjene dogodke v smiselno zaporedje in s tem v razumljivo celoto.« Tako je zapisal v uvodnih besedah dr. Viktor Volčjak, odgovorni urednik zbornika. Seveda pa so sestavljavci knjige posegli tudi po že zapisanih in v različnih revijah priobčenih člankih, da bi tako zaokrožili zaželeni prikaz.

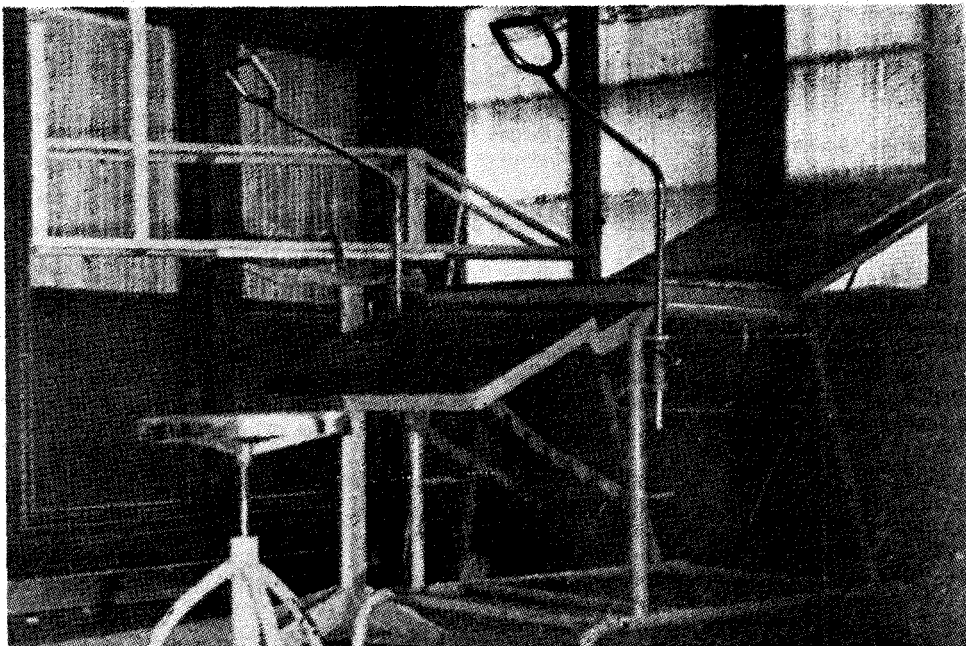
Že uvodničar kot tudi recenzent, dr. Bogdan Breclj, ugotavlja, da ne gre za zgo-

Zaklonišče za ranjence (Fotodokumentacija, junij 1945)

lovali pri nastajanju knjige, so storili vse, da bi bila tudi njena prodajna cena kar najnižja in tako dostopnost kar največjemu številu bralcev še večja. Tako stane knjiga šeststo dinarjev.

Bojana Žokalj-Jesih

Operacijska soba

Petintrideset let izhajanja revije Borec

Izšla je dvojna številka 6-7

V teh petintridesetih letih izhajanja je revija Borec svoje strani namenjala strokovnim zgodovinskim sestavkom o posameznih dogodkih iz narodnoosvobodilnega boja, literarno obdelanim spominom posameznih borcev in bork, spominom na taborišča in okupatorjeve zapore, hkrati pa je tudi posegala po temah iz predvojnega revolucionarnega delavskega gibanja. Odsevi političnih dogajanj so redni prispevki priznanih poznavalcev zunanje politike, literarna kritika pa je bila in je še vedno prisotna predvsem s spremljanjem literature na temo NOB in revolucije.

Pesmi, črtice in odlomki pričevanj bližajo in dajejo v reviji ožje obravnavani temi človeško toplino ter opozarjajo na izjemnost časa narodnoosvobodilnega boja.

Brez dvoma je revija tudi v današnjem slovenskem bravskem prostoru potrebna in izpolnjuje svoje poslanstvo. To pa pomeni pisati o vojni skozi vojne izkušnje, skozi pesem in prozo in vzdrževati ravnovesje med ubežnim skomercializiranim časom ter časom velikega junaštva in največje narodove slave.

Tokrat nam Borec v dvojni, junijsko-julijski številki prinaša bogat izbor iz arhiva narodnoosvobodilnega pesništva. Pred dvanaestimi leti so namreč na Filozofski fakulteti v Ljubljani začeli zbirati vse, kar je bilo še ohranjenega pesniške bere iz vojnih dni. Absolventi slovenske ter literarno-zgodovinskega seminarja so ob strokovnem vodstvu prof. dr. Borisa Paternuja pregledali celo vrsto muzejskih in biblioteknih arhivov, publikacij in zapiskov. Leta raziskovalnega dela, iskanja pravih avtorjev, pravih imen in časa ter kraja nastanka so dala bogato žetev. Največ tega je z besedili zbrala prof. Marija Stanonikova (kar 1400 pesmi in njihovih različic). Zasnova je tudi tri kartoteke za arhiv ter nesebično pomagala študentom. Tako je nastal z zbranim gradivom arhiv več kot dvanajst tisoč besedil, s čimer se je na enkrat način razkrila še bolj enkratna narodna ustvarjalna erupcija sledi največje ekstenzivne stiske.

Naj tokrat iz Borčevega izbora povzamemo le dve kratki pesmi.

Mila maminka moja

Mila maminka moja,
duša trudna od boja,
duša išče pokoja,
kje maminka si?

Mila maminka moja,
kje je pesemka tvoja,
kje je ročica tvoja,
ki me ljubi?

Skozi temo in vihar sem taval,
zmučen in premražen vračam se.

Mila maminka moja,
daj, da pesem tvoja,
da otroku pokoja
da se naspi.

(Albin Weingerl-Criček, ranjenec v partizanski bolnišnici Franji. Besedilo je nastalo 1944. leta v Franji, ohranilo pa se je s črnilom zapisano v zvezku, kamor sta avtor in

Pavla Lebanova skupaj zapisovala vsak svoje pesmi. Rokopis hrani Lebanova.)

Požgani domovi

Povsod vas vidim, strahovi
s črnimi kostmi,
z votlimi očmi,
domovi, domovi...

Kot sfinge brez besed,
stojite ob cestah;
popotnika je strah,
da je umrl svet.

V molk skrivate povest
strahoto naših ljudi,
solze in kri,
žgočo bolelost.

Vaš molk nam v dušo zveni,
kot klic k dejanju,
vaš molk nas vse budi
k maščevanju.

(Tone Pipan-Črtomir, 25-26-letni slavist, ujetnik v Berlinu od 1941. do 1944. leta, borec, padel novembra 1944 blizu Ajdovščine. Besedilo je nastalo v letu 1944 na Primorskem in bilo objavljeno v Primorskem partizanu v 13. številki prvega letnika 25. septembra 1944 na 14. strani. Dva tipkopisa besedila sta ohranjena na Inštitutu za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.)

Iz zgodovine partizanskega zdravstva lahko v tej dvojni številki Borca preberemo prispevka dr. Gojka Nikoliča in dr. Djordja Dragiča o podobnostih in posebnostih razvoja sanitetne službe med NOB, prispevek dr. Janeza Milčinskega in dr. Milana Dolencu o izobraževanju partizanskih sanitetnih kadrov, sestavek dr. Dolencu o veterinarski službi med NOB na Dolenjskem, dr. Marjana Južniča pregled razvoja partizanske sanitete na območju 7. korpusa zapis dr. Vladimira Vulikiča o slovensko-hrvatski partizanski bolnišnici v Žumberku ter zapis dr. Velimirja Zavrnika o slovenskih veterinarjih v Srbiji v letih 1941-1945.

V spominskih pričevanjih je spregovoril Anton Ingolič o ptujskih letih Toneta Siferja, poleg pa je objavljena še beseda Toneta Pavčka ob otvoritvi spominske plošče Tonetu Siferju v Zalnici (28. marca 1982).

Tokratni ocenjevalci literarnega in zgodovinskega snovanja so Francšek Bohanec, Ivan Križnar in Florijan Lajmiš. Prvi razmišlja ob knjigi dr. Nikole Nikoliča »Z ranjenci prek Sutjeske«, ki je izšla letos pri Partizanski knjigi, drugi je prispeval nekaj ugotovitev in spodbud za razpravo o temah iz novejši zgodovine v množičnih občilih (prispevek je nastal za sejo skupine za propagandno dejavnost pri komisiji za agitacijo in propagando CK ZKS januarja letos), tretji pa razmišlja o knjigi zunanjepolitičnega komentatorja televizije Ljubljana Uroša Lipuške »Iran proti Iranu«, ki je izšla pri Založbi Borec. Mile Pavlin opozarja na knjigo Ladislava Kiaute o Bračičevi brigadi (prvi del), ki ni le nize zgodovinskih dejstev v suhoparen skupek, ampak je privlačno branje.

B. Ž. J.

Nova knjiga Janeza Kajzerja

S tramovi podprto mesto – o naših prednikih

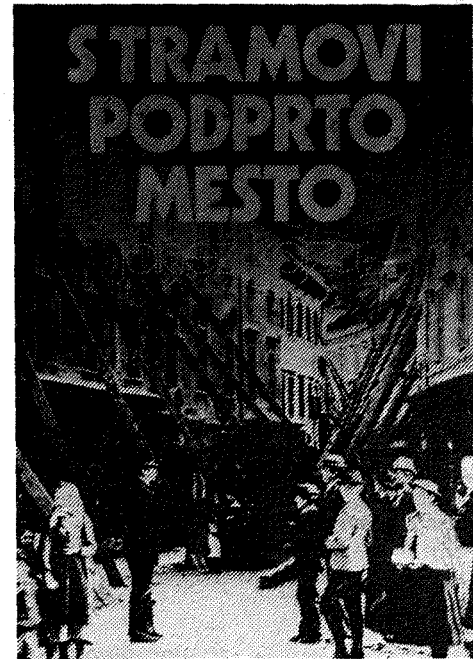
Prepogosto, če ne že skoraj vedno, nam stopajo zgodovinski dogodki v zavest papirnato, suhoparno. Če si pri proučevanju naše novejši zgodovine, predvsem našega narodnoosvobodilnega boja prizadevamo na najrazličnejše načine, da bi to sivino razbili, pa to za malo bolj oddaljeno zgodovino še vedno ne velja v takšnem obsegu. Že res, da so sodobna etnološka in še nekatere druge vede zakoračile po novih poteh, ki prispevajo k celovitejši podobi posameznih zgodovinskih obdobij, slejkoprej pa ostajajo takšni prijemi posameznikov, literatov in novinarjev tisto prgišče drobtin, ki nam človeško zvedavo in prijazno zaokrožajo hlebec, »od katerega se je nekoč živel« (kot je zapisal v spremni besedi na ovitku h Kajzerjevi knjigi Jože Snoj).

Janez Kajzer je z večino novinarja, ki ga je zamikala čisto človeška plat bitja in žitja naših prednikov, v osemindvajsetih sestavkih popisal dogodke in dogajanja, ki so vplivali na Slovence, na razvoj Ljubljane, na napredek našega človeka. Tako v najboljšežnejšem zapisu opisuje potres v Ljubljani 1895. leta, se ozre v čas pred potresom, v razmere v mestu, pogleduje po arhitekturi in o vsem tem spregovori tudi pogledujoč v popotresni čas. Druge črtice nam približajo čas prihoda železnice v Slovenijo, popiše pohod prvih štirih srčnih mož – Slovencev na Triglav, prihod prvega avtomobila, uvedbo tramvaja, prve kinopredstave v Ljubljani, gradnje znamenitih ljubljanskih hiš in še vrsto dogodkov, ki so oblikovali zavest ljudi in podobo časa. Zapisi zajemajo čas 150 let, spremlja jih pa zanimivo fotografsko in drugo dokumentarno gradivo, ki so mu pridali ob koncu knjige tudi viri iz predvojnega časopisja in starejših publikacij.

Knjiga Janeza Kajzerja, sicer urednika revije Kurirček, ki izhaja pri Založbi Borec, je izšla pri Mladinski knjigi, opremlil in grafično obli-

koval jo je Borut Kovše, izšla pa je v nakladi 8000 izvodov.

B. Ž. J.

Že na naslovnici Kajzerjeve knjige se srečamo s fotografijo popotresnega prizora iz Ljubljane, v eni od črtic v knjigi pa piše tudi o prihodu fotografije k nam in še posebno o prvem srečanju s filmom oziroma s pravim kinematografom.

KRIZE NAŠIH DNI

JOŽE PLEŠNAR 29

Bitka za Bejrut

Poročilo Kahanove komisije

»Potem ko so falangisti zapustili taborišče, so vanju prišli zastopniki Rdečega križa, častniki in mnogi drugi. Takrat je postalo očitno, da je bilo v taboriščih, posebno v Šatili, umorjenih veliko civilistov, med njimi ženske in otroci. Iz prizora, ki se je ponujal, je bilo mogoče razbrati, da pretežna večina ubitih ni padla v vojaškem spopadu, temveč so bili umorjeni; prav tako je bilo jasno, da je bilo zagrešenih nemalo barbarskih dejanj.«

Iz takšnih previdnih, odmerjenih stavkov je sestavljeno poročilo uradne izraelske preiskovalne komisije, ki je štiri mesece ugotavljala, kdo je odgovoren za »dogajanje v bejrutskih taboriščih«. Do zadnjega trenutka, do izida poročila, je prevladovala negotovost – tako v izraelski kakor v mednarodni javnosti – kako daleč se bo komisija spustila v iskanju odgovornosti za tragični pokol palestinskih beguncev.

Izraelci so bili, ne glede na njihovo mnenje o pokolu, po vsem sodeč prepričani, da bo komisija pošteno opravila svoje delo. To »poštenost« naj bi zagotovila izbira oseb: komisijo je vodil vrhovni sodnik Jitzhak Kahan, preostala člana pa sta bila sodnik vrhovnega sodišča Aharon Barak in upokojeni generalni major Jona Efrat. Ugledna trojica je začela delo oktobra 1982; do konca januarja 1983 je med drugim zaslišala 49 prič ter pregledala več kot 17.000 strani dokumentov, da bi ugotovila resnico. Rezultat njenega dela je bila 108 strani obsegaajoča knjižica z naslovom »Končno poročilo«, ki so jo hkrati objavili v hebrejščini in angleščini. Temeljno sporočilo pa je vsebovalo stavek:

»Kdorkoli je imel kaj opraviti z dogajanjem v Libanonu, bi moral čutiti zaskrbljenost zaradi možnosti falangističnega pokola v taboriščih.«

Obtožnica

Kahanovo poročilo se je izkazalo za pravo obtožnico proti obrambnemu ministru Arielu Šaronu in drugim visokim častnikom izraelske vojske: ugotovilo je namreč, da si delijo »posredno« odgovornost za dogajanja v palestinskih taboriščih Bejruta. Poročilo je pri-

pisalo samo »neko stopnjo« krivde ministrskemu predsedniku Menahemu Beginu, poročilo pa je, naj Šaron odstopi, oziroma naj ga ministrski predsednik odstavi. Zelo kritično je bilo tudi do ravnanja treh najvišjih vojaških poveljnikov in do častnika obveščevalne službe, ki so bili vpleteni v izraelsko zasedbo zahodnega Bejruta.

Poročilo, ki ga je izraelski častnik Jerusalem Post (12. februarja) označil za »politični potres«, je sprožilo potresne valove po vsem Izraelu in tudi v mednarodni javnosti. V ZDA in zahodni Evropi so ga pozdravili kot »izreden primer samokritičnosti izraelske demokracije«.

Američani so se previdno izogibali dajanja uradnih komentarjev. Predsednik Reagan je dejal le, da »se ne bi smeli zapletati v ta notranji problem (Izraela)«.

V arabskih in neuvrčenih deželah so bili precej bolj zadržani pri ocenjevanju poročila komisije. »Morda iz poročila res diha neke vrste demokracija«, je zapisal častnik Kuwait Times (21. februarja, angleška izdaja), »toda nič kaj demokracično ni zasesti neko sosedno deželo, jo popolnoma razdeljati, hladnokrvno pobiti skoraj 20.000 ljudi ter se zaplesti celo v orgije pobijanja brez primere...«

Ugotovitve poročila

Komisija sodnika Kahana je skušala v poročilu obnoviti potek dogodkov v taboriščih Sabra in Šatila. Ugotovila je, da je pokol neposredno sprožil umor libanonskega predsednika in voditelja Falange Bešira Džemajela. Izrael je že naslednjega dne poslal v muslimanski zahodni Bejrut svoje čete, ki naj bi vzdrževale »red in mir«. Istega jutra (15. septembra 1982) je načelnik generalnega štaba Rafael Eitan sporočil poveljnikom Falange, da so bile njihove enote »izbrane za akcijo čiščenja v palestinskih taboriščih, kjer naj bi bilo 2000 palestinskih »teroristov«. Takrat je prispel v Bejrut tudi general Šaron, da se je sešel z vojaškimi poveljniki ter obiskal Džemajelovo družino in ji izrekel sožalje.

Medtem generalni major Drori, šef izraelskega severnega poveljstva v Libanonu, »ni bil povsem miren« ob načrtu,

da naj bi v taborišče poslali falangiste. Poskušal je prepričati poveljnika libanonske vojske pod nadzorstvom vlade, naj prevzamejo akcijo, toda ti so v strahu, da bi jih javnost obdožila sodelovanja z izraelsko vojsko, odklonili.

Izraelski častniki so kmalu po vdoru falangistov v taborišče (četrtak, 16. septembra ob 18. uri) zaznali, da se dogaja nekaj neobičajnega, ali, kakor je zapisala revija Newsweek (21. februarja), »da v taboriščih hladnokrvno pobijajo ženske in otroke«. V petek zjutraj je general Drori ukazal, naj takoj ustavijo akcijo »čiščenja« ter opozoril načelnika generalnega štaba Eitana, da so »falangisti pretiravali«. Eitan se je takoj odpeljal v Bejrut, da bi sam raziskal zadevo. Sestal se je z Drorijem, Jaronom in voditeljem falangistov, toda po ugotovitvah komisije nobeden od treh izraelskih generalov ni sprožil vprašanja, zakaj falangistični oddelki pobijajo ženske in otroke. Namesto tega je Eitan celo pohvalil falangiste, čeprav jim je dal vedeti, da se bodo morali umakniti iz taborišč naslednjega dne (v soboto) do 5. ure zjutraj, in sicer zaradi »ameriškega pritiska«. Falangisti so v taboriščih ostali vse do 8. ure zjutraj – medtem pa neusmiljeno nadaljevali klanje.

Reakcija Begin in Šarona

Kahanovo poročilo je Begin dosegel na njegovem domu komaj 12 ur pred uradno objavo. Šef kabineta Dan Meridor je poročilo glasno prebral v navzočnosti Begin, njegovega sina Benjamina in pravosodnega ministra Moše Nissima. O tem, kako je Begin sprejel ugotovitve komisije, pišeta Agnus Deming in Milan Kubic (21. februarja v reviji Newsweek):

Ko je bilo branja konec, je bil Begin videti pretresen in potr. »Poročilo mi nalaga odgovornost, da odstopim,« je dejal s komaj slišnim glasom. Drugi se s tem niso strinjali, češ da poročilo ne zahteva njegovega odstopa. Opozorili so, da bi njegov odhod pripravil tla za novo vlado: to bi vodila opozicijska laburistična stranka, ki bi opustila njegova prizadevanja za pripojitev zahodnega brega reke Jordan in Gaze ter popustila v pogaja-

njih z Libanomom. Zdelo se je, da se Begin strinja z njimi. Ko se je pogovor zasukal na Šarona, je Begin dejal: »Še nikoli nisem odstavil nobenega prijatelja, pa tega tudi zdaj ne bom storil!«

Obrambni minister Ariel Šaron je za ugotovitve komisije slišal na svoji farmi v puščavi Negev. Bil je menda presunjen, kajti podobno kakor večina članov vlade si še zdaleč ni bil predstavljal, da bo komisija predložila kaznovanje poli-

tako zavrtni. V iskanju rešitve iz zapleta pa so prišli do prepričanja, da mora Šaron odstopiti.

Šaron sprva ni hotel prevzeti vloge »žrtvenega kozla«. Šele pozneje, ko se je pozanimal, kako naj ravna v okviru izraelskih zakonov, je telefoniral Beginu, da se bo »formalno odpovedal položaju obrambnega ministra«.

»Šaronova glava je padla,« so zapisali mnogi časniki po svetu, toda nihče se ni vdajal

glavno nasprotnico v Libanonu prikazovati Sirijo. Iz krogov jeruzalemske vlade je prišla ocena, da je libanonski predsednik Amin Džemajel slaboten politik brez prihodnosti in da pod njegovim predsedništvom v Libanonu »ni pričakovati nobene spremembe položaja«. Hkrati je Begin sprožil široko kampanjo, katere cilj je bil dokazati, da se Sirija ne namerava umakniti iz Libanona, češ da »dobiva najsodobnejše napadalno orožje od zavezniške Sovjetske zveze«.

Strategija izraelske vlade je bila jasna: čim pozneje se bo treba »izvleči« iz libanonskega močvirja, toliko boljše za Izrael, kajti medtem ko je bil vesoljni svet z Američani na čelu zaposlen z Libanomom in z vprašanjem, kako spraviti iz dežele tuje čete, se je lahko Izrael hladnokrvno pripravljval na dan, ko bo morda prisiljen na mirovni pogajanjih spregovoriti o palestinski usodi.

Palestinci zahtevajo svojo državo na vseh območjih, s katerih bi se Izraelci umaknili, Begin pa sporoča, da te »države ne bodo nikoli videli«. To svoje prepričanje je pospešeno uveljavljal v praksi, saj Izrael še nobeno leto ni postavil toliko židovskih naselij na okupiranih ozemljih kakor leta 1983.

Palestinci so ostali žrtve nasilja in pritiskov, katerih cilj je njihov prostovoljni odhod ali izgon. Palestinski zahodni breg (Cisjordanija) je na poti, da se tudi dejansko spremeni v Beginovo biblijsko židovsko pokrajino »Judejo in Samarijo«, pripojeno Eretz Izraelu.

V Libanonu se je torej odločalo in se odloča tudi o palestinski državi: glede na to so morda ravnanja in politično-strateška razmišljanja židovske države nekoliko bolj logična. ERETZ IZRAEL je in ostaja vodilno gibalno politike vladajočega Likuda, ki ima še vedno večinsko podporo v izraelski javnosti.

V tem velikem Izraelu, ki naj bi se raztezal na biblijskem območju židovske domovine in na ruševinah sosednjih arabskih držav, pa ni prostora za nikogar drugega, najmanj za Palestince.

Doslej so Palestinci bili veliko bojev, doživeli že veliko pokolov, ne samo s strani Izraelcev, tudi s strani arabskih bratov, ki imajo zadnje tedne in mesece največ prstov pri notranjem palestinskem razdoru in uporu v vrstah Arafatovega Al Fataha.

Doslej so Palestinci izgubili že veliko bojev, tudi bitko za Bejrut, ki jo drago plačujejo z neslogo v svojih vrstah, toda vojna je, kakor pravijo sami, dolga in naporna stvar. Morda bodo na koncu dosegli zmago-slavje?

Konec

Palestinski voditelj Jaser Arafat med obiskom svojih borcev v dolini Bekaa. To je bilo še pred nepričakovanim izbruhom upora v njegovem Al Fatahu, ki sta mu z najrazličnejšimi ukrepi, pa tudi z orožjem in vojniki obilno pomagali Sirija in Libija. Nesoglasja v palestinskih vrstah so ena izmed posledic bitke za Bejrut; čeprav ne poraženi, so se namreč palestinski borci morali umakniti ter prepustiti svoje na milost in nemilost libanonski Falangi.

tičnih voditeljev. Njegova prva reakcija je bila, da bi »zapustil umazano politiko«. Toda že po nekaj urah je spremenil mnenje in začel razglabljati, kako bi obdržal svoj politični položaj. »Nikakor ne mislim odstopiti in pritisniti na svoje čelo znamenje Kajna,« je govoril svojim prijateljem.

V naslednjih dneh je vladna kriza popolnoma ohromila Izrael. Sprva so ministri dosegli soglasje le v dveh točkah – da je Kahanovo poročilo preostro in da ga ni mogoče kar

slepilo, da bo Šaron za vedno odšel s političnega prizorišča Izraela.

Politika se ni spremenila

Poročilo Kahanove komisije je resda vzvalovilo potresne valove, ni pa spremenilo izraelske politike v Libanonu. Potem ko so Izraelci »nevtiralizirali palestinsko nevarnost« in uredili razmere v Libanonu po svoji volji, so začeli kot svojo

Še z julijske bazoviške proslave

Čas ne izbriše mračnega spomina

Še vročega julija, malo zatem, ko so naši zamejski Slovenci v Italiji spet enkrat pogledali iz oči v oči neofašistični nevarnosti, je na proslavi slovenskega partizanskega pevskega zbora Pinko Tomažič (iz Trsta) na Bazovici spregovoril Mario Lizzero-Andre, nekdanji komandant divizije Garibaldi-Natisone, ki je govoril kot član osrednjega borčevskega združenja VZPI-ANPI in ugledni politični delavec. Med drugim je zbrane opozoril na čas, ko so kljub veliki moči fašizma napredne sile združile svoje moči proti njemu in v tem boju združevale tudi jugoslovanske in italijanske borce, vse, ki so čutili in prepoznali vso bolno in nečloveško inercijo fašističnega stroja.

Antifašistični boj je bil v teh krajih in v vsej Italiji dolg, zelo dolg in boleč, poln žrtv in krvi. Želel bi povedati, da smo lahko ponosni na to, da smo bili prvi v Italiji, ki smo šli v boj proti komaj rojenemu fašističnemu režimu, in to prav zato, ker smo se pri tem združili Italijani, Slovenci in Hrvati. Želim se spomniti na to, da je po posebnih zakonih v letih od 1927 do 1945 posebno fašistično sodišče dalo zapreti nad 2000 italijanskih, slovenskih in hrvaških antifašistov, več kot 700 jih je obsodilo na 6400 let zapor ter 31 obsodilo na smrt z ustrelitvijo, od katerih jih je 28 bilo iz teh krajev.

Ne gre torej za 25. julij, gre za dolg boj proti fašizmu, ki je zahteval kri in žrtve. Tega se moramo spominjati, ob tem pa se želimo spomniti nepozabnih mučnikov iz Bazovice, ki so bili obsojeni na smrt že leta 1930. Zvonimira Miloša, Ferdinanda Bidovca, Francesca Marušiča, Luigija Valenčiča,

ki so bili obsojeni na smrt prav v teh krajih. Želim, da bi se ob imenu heroja Pinka Tomažiča, ki je bil velik borec, globok mislec in kulturni delavec, čeprav je bil še študent, spomnili tudi vseh drugih. Na Almo Vivodo, ki je padla za svobodo teh krajev, na Luigija Frausina, ki je bil sežgan v Rižarni San Saba... O vseh teh žrtvah govorim vedno zelo ganjen, saj sem vse, ki sem jih omenil, tudi osebno poznal. S trpkostjo se spominjam, kako sem šel leta 1933 prvič v fašistični zapor. Mussolini pa je dejal: »Zapor mora predstavljati telesno kazen.« In tudi je bil tak, tovarišice in tovariši, Slovenci in Italijani! Ni bil takšen, kot je Cutolov zapor, s tapisonom, ni bil takšen, kakršni so zapori nekaterih privilegiranih jetnikov dandanes. To je bil hud zapor. In v njem sem se seznanil z najrazličnejšimi ljudmi. Z Italijani, Slovenci in Hrvati, ki so imeli visoke ideale, ki so se bili voljni boriti in ki so bili pripravljeni tudi umreti za ideale, za

katere so se borili. Moramo pa se spomniti tudi tega, da so se Italijani in Slovenci iz teh krajev borili v Španiji. V mednarodnih brigadah so sodelovali kot borci, veliko jih je padlo, veliko jih je bilo ranjenih v tej vojni. Borili smo se prav tako kot v odporniškem gibanju, ki za nas predstavlja veliki list naše zgodovine.

Vedno se bom spominjal vtisa, ki ga je name napravila v začetku leta 1942 prisotnost slovenskih partizanskih enot v krasnem in furlanskem hribovju. Rekli smo si: »Tudi mi moramo biti ob njih.« Zato smo oktobra 1942 stopili v stik s partizanskim herojem Mirkom Bračičem in z Dušanom Pirjevcem, herojema osvobodilne borbe. In takrat smo našli način, da smo se lahko sporazumeli, vedeli smo, kaj storiti, da bi pomagali borbi slovenskega naroda. Spominjali smo se namreč tega, da so se italijanski in slovenski komunisti že 1934. leta dogovorili za medsebojno pomoč pri iskanju rešitve iz nepravilnega stanja, ki je nastalo po prvi svetovni vojni z rapalsko pogodbo, ki je v italijanski nacionalni teritorij vključila nad tristo tisoč Slovencev in Hrvatov. V Kobaridu, v Caporetto, smo vzpostavili te stike. Pogovarjali smo se z njimi, razpravljali in skupaj z njimi smo sklenili, ko smo poslali k njim nekaj italijanskih tovarišev, da bo prav tam poleg slovenskih enot nastal prvi odred Garibaldi, prva eno-

ta v Italiji, ki je bila sicer majhna, je pa nastala šest mesecev pred pričetkom odporniškega gibanja v Italiji, in to prav zato, ker so se v teh naših krajih borili Slovenci. Odporniško gibanje se je razvilo pozneje, mi pa smo imeli močne stike s slovenskimi tovariši. Tako smo lahko v teh krajih razvili partizanske garibaldinske enote. Ena od največjih, morda celo največja v Italiji, Divizija Garibaldi, se je borila v okviru 9. korpusa in je branila italijansko čast v italijanskih in slovenskih krajih. Z njimi sta se borili Tržaška brigada in Brigada bratov Fontanot, herojski brigadi, v katerih so se borili tudi partizani iz teh vaših krajev. Torej vidite, da se je v teh krajih odvijala velika zgodovina odporniškega gibanja. In želel bi vam povedati, da sem še posebej ponosen na to, da sem prvi podpisal, dovolite mi majhen osebni spomin, podpis Andrea Lime, s katerim je bil podpisan mednarodni sporazum med italijanskim in slovenskim odporniškim gibanjem. V tem sporazumu je italijanski narod, ki so ga takrat upravičeno zastopale garibaldinske brigade, priznal vse pravice slovenskega naroda, slovenski narod pa je priznal vse pravice italijanskega naroda z ugotovitvijo, da fašizem ne predstavlja Italije, ampak da Italijo predstavlja partizanska borba, ki jo je združila. Gre za sporazum iz dne 7. maja 1944, obstojal pa je še sporazum iz dne 4. aprila 1944. Ta dva mednarodna sporazuma sta bila vzor, iz katerega se je lahko rodil Osimski sporazum, veliki sporazum med Italijo in Jugoslavijo, po katerem imata Jugoslavija in Italija po vsej tej zgodovini vzorne odnose. In tu imamo najbolj odprto mejo v Evropi. In želimo si, da bi le-ta ponovno postala most za vsakodnevne prehode milijonov ljudi na obe strani meje, saj smo z odporniškim gibanjem želeli prav to.

V Logatec med Nemce po čevlje

Približevala se je zima leta 1943, moje noge pa so se zračile v raztrganih čevljih, ostal sem skoraj bos. Zaskrbljen sem se prebujal v hladna jutra, rosa mi je v nočnih pohodih namakala premražene prste in začel sem premišljati, kako bom – tako slabo napravljen zdržal bližajočo se zimo. »Da bi vzdržal vsaj do pomladi,« sem premišljal, »potem bo pa menda že svoboda in bo vse drugače.« To bi bila že moja tretja zima pri partizanih. Zimske razmere so že tako hude, tudi če bi bil dobro napravljen. Nikakor nisem mogel odgnati misli na dobre čevlje, saj so mi bili takrat bolj potrebni kot kruh. Če bi jih dobil, bi bil nadvse srečen in dobro pripravljen na mrz in sneg. Že misel na to mi je bila pravično lepa.

V svojih premišljanjih sem se spomnil čevljarja v Logatcu, Jožeta Lukančiča, ki je bil pred vojno moj mojster. Naši zaupniki iz Logatca so mi povedali, da je to naš človek, kar se mi je zdelo takrat izredno pomembno in sem bil zaradi tega skoraj ponosen. Tudi želja po novih čevljih ni bila več tako v oblakih. Toda kako priti do njega, je bil problem zase. Logatec je bil okupiran, njegova hiša pa sredi Logatca. Dobili smo tudi nekakšne podatke, da ni v Logatcu prav veliko Nemcev, pa še tisti, ki so, so starejši, mlajše so pošiljali menda drugim na fronto. Po drugih podatkih pa naj bi jih bilo izredno veliko. Nič natančnega nismo mogli zvedeti.

Načrt v moji glavi je bil že skoraj izdelan, treba ga je bilo še izpeljati. Name nil sem se, da bom šel sam po čevlje. Hotel sem pa pridobiti za to še kakega mojega tovariša, toda nobeden se ni navduševal nad mojo idejo. Saj je bilo skoraj jasno, da bi se podajali lahko v smrtno nevarnost. Življenja pa

menda ne bomo dali za par čevljev.

Na pot sem se podal v večernih urah kar sam. S Kališ sem odšel proti Martinj hribu, previdno proti Zelenici in ob Jački do Meklavovega kozolca. Tam sem se ustavil in napeto prisluškoval in opazoval okrog sebe. Opazil sem, da po cesti proti kolodvoru nenehno hodijo manjše skupine Nemcev. Kasneje sem zvedel, da je prav te dni prišla skozi Logatec, kjer je menda počivala, večja enota, okrog 3000 Nemcev. Bilo mi je jasno, da ne bo prav lahko priti do Lukančiča.

Želja po čevljih je bila tako močna, da sem tudi nadaljnji načrt hipoma prilagodil razmeram: Oblečen sem bil v črnem italijanskem dežnemu plašču. Stranski žep sem pretrgal, da sem skozi njega držal brzostrelko, a vseeno pripravljeno. Partizansko kapo sem stisnil v drug žep. Tak sem se podal na cesto.

Že po kakih petdesetih metrih sem na cesti srečal prvo in kmalu še drugo nemško patruljo, obe sem seveda »spoštljivo« poz-

dravil. Približal sem se Lukančičevi hiši in skozi okno zagledal v kuhinji poleg gospodarja in gospodinje še dva Nemca, eden se je bril z britvijo. Skočil sem na dvorišče, kjer je bila na sredi večja jama za odpadke, skočil v jamo in nameril brzostrelko proti vratom. Ko sem bil že nekaj časa v tako pripravljenosti, se je skozi dvoriščna vrata nekdo napotil v stranišče, ki je stalo blizu. Zaradi mraka nisem razločil postave,

prepričan pa sem bil, da je to gospodar. Stopil sem iz jame proti stranišču, odprl vrata in videl, da človek v stranišču kadi. Ker pa je bil gospodar nekadilec, mi je bilo v hipu jasno, da sem videl Nemca. Navidez hladnokrvno sem zaprl vrata in skočil nazaj v jamo. Tudi Nemec je odšel v kuhinjo, prav kmalu, pa sta oba odšla iz hiše, kot da sta slutila kakšno nevarnost.

Ko se mi je zdelo vse mimo, sem se podal skozi

Na fotografiji, ki je nastala septembra 1943. leta, so: Tone Ključar-Tonček, Drago Seliger-Lado, Jože Simšič-Jelen, spredaj sedi Vojko Rupnik.

dvoriščna vrata v kuhinjo, kjer sta bila gospodar in gospodinja. Prvi trenutek sta bila kot okamenela, hitro pa sta se znašla, ugasnila luč in me potisnila v klet. Začela sta me spraševati, kako mi je uspelo priti do njih, ko pa je toliko nemških vojakov v Logatcu. Nismo dolgo razpravljali, na kratko sem pojasnil, kaj me je pripeljalo k njim. Ker ni imel primerne obutve, mi je vzel mero in obljubil, da mi bo škornje naredil v desetih dneh in jih prinesel k Brusovim – Kovačevim na Kalce. Gospodar je pregledal okoličnice hiše in ko ni bilo opaziti nevarnosti, sem izginil v noč. Vračanje je bilo nekoliko manj vznemirljivo, hodil sem previdno, Nemci pa kot da so brezskrbno legli k počitku, nikjer več se nisem srečal z njimi. Po prehojenih približno osmih kilometrih v vsako stran sem se vrnil v taborišče. Tam mi niso verjeli, da sem si sredi Logatca naročil škornje.

Cez približno deset dni so mi Brusovi poslali sporočilo, da me pri njih čakajo škornji. Tokrat pa se mi je ponudil Drago Seliger, da me pospremi. Brusova hiša leži tik glavne ceste, zato sva morala biti posebno previdna ko sva se približevala čez njive in vrt. Pri zadnjih vratih sva potrkala. Odprli so nama in kot vedno postregli z večerjo. Sedela sva z brzostrelkama v rokah vsak na svojem koncu mize, ko se naenkrat pojavi pred kuhinjskimi vrati izredno visok nemški vojak. Še ko je odpiral vrata, so domači skočili proti njemu, domača Karolina pa je začela pred njim navzkriž mahati z rokami, kot da mu nekaj pripoveduje, mama pa je zašep-

tala: »Zbežita!« Potegnila sva titovke z glave, jih v zmedenosti pustila vsak na svojem stolu in skozi zadnja vrata izginila na vrt, kjer sva na njivi s koruzo zastala in čakala, kaj bo. Brusov ata, ki je bil še avstrijski vojak, je kar dobro govoril nemščino. Nemca je kar prepričal, da sta bila to dva interniranca, ki se vračata v Ljubljano. Kaže, kot da Nemec verjel. Nemec kape sploh ni opazil na stolu. Kmalu sva zaskočila skozi koruzo, da Nemec odhaja. Približala sva se hiši. Menda smo se šele takrat vsi skupaj zavedeli nevarnosti, v kateri smo bili malo prej. Vzel sem lesketajoče škornje, jih dal pod pazduho in srečno sva se z njimi vrnila v taborišče.

Kar topil sem se od zadovoljstva, ko sem jih hotel obuti. Toda na mojo veliko žalost in razočaranje noge nisem mogel spraviti vanje. Menda je bil mojster ob jemanju mere zmeden, da se je uštel in mi je naredil premajhne.

Ta moja nesreča ali žalost, da sem se zastoj podajal v tako nevarnost, pa je prišla prav soborcu Tončku Ključarju, ki se mu je nasmeš razlezel na obrazu, ko je videl da so mi škornji premajhni. Imel je nekoliko manjše noge in so bili kot narejeni zanj. Niti prepričevati me ni bilo treba, da sem zamenjal z njim za gojzice, ki so bile tudi še dobre in sem jih še nekaj časa nosil. Potolažil sem se, Tončku sem privoščil nove škornje. Toda ni jih prav dolgo nosil, že naslednje leto je padel, začet od sovražnikov krole.

Jože Simšič – Jelen

Franc Črnugelj-Zorko

Boji za prostor med vasmi Kred, Brezje, Špeter Slovenov spomladi 1944. leta

V Breginju se je toliko pozdravil, da je že začel hoditi z opornicami. Medtem ko je bil Marko v Breginju, je sovražnik tam aretiral več aktivistov OF in članov KPS. To je bil resen opomin za Justa Vrečarja, ki je bil osebno odgovoren za Markovo varnost. Posvetoval se je s tovariši in sklenili so, da ga umaknejo iz vasi. Nosili so ga Just Vrečar iz Borjane, Slavko in Just Perat iz Peratov, Nikola Šimac-Koleto iz Breginja in Stanko Mali iz Ljubljane. Ustavili so se nad Breginjem na grebenu Brdca, kjer so naredili zasilno šotarišče za Marka.²⁶

Ponovno izdajstvo

»Dan pred usodnim dogodkom je Marko s skupino, ki ga je prinesla iz Breginja in ki je bila z njim tudi druge dni, naslonjen na opornico imel še politično uro, v kateri je načrtoval nove akcije in med drugim dejal, da bi moral narodnoosvobodilni boj trajati vse dotlej, dokler ne bi bila osvobodjena tudi zaslužjena in okupirana Beneška Slovenija. Dan po tistem, ko so prinesli Marka na Brdca, je stari Šimac prinesel v košu hrano. Tistega dne je prišla v neposredno bližino novega šotarišča neka ženska iz Breginja trebit senožen. Namestnik komandanta Avguštin, ki je vse dni vodil skupino in skrbel za Markovo varnost, je predlagal, naj bi zaradi ženske, ki je videla šotarišče, Marka premestili drugam, kar pa je le-ta odklonil. To je bilo usodno...«²⁷

Just Vrečar je bil 4. maja zvečer odločno za premik, predvsem zaradi ženske, ki jih je opazila. Sumljivo je bilo tudi to, da je z nagrabljenimi odpadki zakurila ogenj. Marko ni pristal na premik, govoreč, naj počakajo na tovariše

iz 2. bataljona. Ti so bili že na planini Matajur in skupina, ki jo je vodil Zvonko Vodopivec, je prav 5. maja 1944 prispela na območje med vasema Logje in Breginj z namenom, da bi Marka odnesli v bolnišnico Briško-beneškega odreda. Prišli so prepozno. Denar, ki ga je štab BBO dal za Markovo oskrbo, je Zvonko izročil njegovim svojcem.

Petega maja jutraj so Nemci z vseh strani navalili proti taborišču v Brdcih. Bliskovito so ga napadli. Just Vrečar je hotel na vsak način pomagati in rešiti hrabrega komandanta Marka, a se je zgrudil smrtno zadet. Ostali so se v zadnjem hipu srečno prebili skozi nemški obroč. Marko je neusmiljeno streljal na sovražnike iz kotanje, v katero se je zavlekel. »Živega me sovražnik ne sme dobiti v roke, zadnja krogla bo zame,« je večkrat govoril tovarišem in tako je tudi storil.

Kdo je izdal Markovo taborišče?

Je Markovo skriti taborišče izdala ženska iz Breginja, Katarina Lekić, ali Volga, intendat bolnišnice BBO »Svoboda«, ali breginjski župnik, morda pa kdo drug? »Partizanski dnevnik« je 22. 5. 1944 zapisal:

»6. maja 1944. Belogardiistični izdajalci, ki se po Gorici kar penijo, da bi z besedo in narodno pesmijo dokazali svojo gorečnost za slovenstvo, so včeraj v svojih dejanjih zopet pokazali svojo pravo, Nemcem prodano dušo. Z izdajstvom so omogočili Nemcem, da so obkolili neki partizanski bunker. V njem je bilo 8 naših tovarišev, ki pa se niso predali, ampak so sprejeli borbo s 180 Nemci, se prebili skozi obroč in tako rešili kljub 20-kratni premoči. Padla sta dva od naših najboljših borcev: junaški

komandant bataljona Marko in njegov namestnik Just, ki je ranjenemu komandantu pritekel na pomoč... Domobranci se celo po svojem časopisu širokoustijo in bahajo s tem, kako so zopet spravili nekaj najboljših slovenskih mladeničev v kremplje nemških rabljev. S tem pa si samo pišejo svojo obtožnico pred vsem svetom.«²⁸

Domobranci iz Kobarida poročajo: »... Na iniciativo domobranske posadke v Kobaridu je bila napadena nad Breginjem v boriku za cerkvijsko grupo partizanov. Padli so v četrtinski borbi 4 partizani. Ostali so ušli. Med padlimi je partizanski komandant Just in Marko. Zaplenjeno je precej materiala in orožja (5 pušk, 1 MP, bombe). Komandant postojanke v Kredu je daroval domobrancem italijansko lahko brečo in 5 pušk...«²⁹

Taborišče pri Breginju je prav gotovo nekdo izdal in je kriv za smrt Marka Redelenghija in Justa Vrečarja? Zagotovo so domobranci, ki so bili v Kobaridu, zbrali informacije o partizanih in aktivistih ter jih predali Nemcem. Deveta domobranska četa v Kobaridu je v svojem poročilu zapisala: »... župnik Pontar je zelo agilen...«³⁰

Se med vojno so sumili določene ljudi, da okupatorju in njegovim hlapcem poročajo o ljudeh, ki delajo za NOB. Med osumljenimi je bil tudi Majer iz Breginjskega. Štab 2. bataljona je poročal »... izdajalsko gnezdo je v... (izpustil pisec). Nemci so odpeljali 13 Breginjscev, v večini odbornikov in odbornikov... Majer je imel vso to mrežo v rokah...«³¹

Ali bi tragedijo lahko preprečili?

Ravnanje z ranjenim Markom ni bilo običajno za partizane, morali bi ga odnesti v partizansko bolnišnico na planini Meja in od tam naprej. Tega niso napravili, predvsem zaradi njegove želje, da bi bil v bližini bataljona, temu pa se je pridružila še želja Markovih svojcev. Izbrali so najbolj tvegano pot zdravljenja in zavarovanja. Zakaj so ga zadrževali v vaseh in celo v kompromitiranih krajih? Štab odreda je prepustil štabu 2. bataljona, da sam rešuje sanitetne probleme. Verjetno je bilo več stihjskih postopkov kot premišljenih potez. Pri vseh odločitvah o kraju zdravljenja ni odločal samo Marko, temveč tudi drugi! Skoraj vedno

je bil z njim Just Vrečar, namestnik komandanta 2. bataljona, in drugi partizani. Še pred smrtjo Marko ni bil sposoben, da bi hodil brez opornic.

Nikolaj Šimac je javil Marku, da je taborišče verjetno izdano, in mu predlagal premik. Marko je temu nasprotoval, rekoč: »Ne! Dežuje. Jutri poistočno drug prostor...« Šimac je tudi izjavil: »Okoli 6. ure 5. maja 1944 sem zaslišal ropotanje, prebudil sem ostale in jim to povedal. Marko pa je odvrnil: »To je tvoj oče. Prinaša hrano.« Za vsak primer so se odmaknili 50 m od taborišča...«³²

Marko je bil hraber in tudi previden. Hraber je ostal do zadnjega trenutka svojega življenja, toda budnost je v njem v času bolezni popustila. To ga je stalo življenja. Del odgovornosti za Markovo smrt nosi tudi štab odreda, ker ga ni premestil na levi breg reke Nadiže kot nekatere druge.

26) Nemci so prišli 2. maja 1944. leta v Breginj, najprej so šli k župniku Zornu. Kako so Nemci prišli do podatkov o ljudeh, ki so jih aretirali, ni znano. Bilo je veliko domnev, nekatere so tudi konkretno sumili. Tega dne so Nemci aretirali: Milenka Vodopivca, Alojza Šimaca, Alojza Rosiča, Meri Rakar, Fani Tonkli, Kristino Lenkič, Marijo Šimac, Suzano Rosič, Stefanijo Borjančič, Marijo Borjančič, Marijo Rakar, Amalijo Školc, Olgo Šimac, Ignacia Dimevščaka in Marijo, Jožeta Baloha.

Vse podatke o tem je zbral odbor ZB v Breginju 1981. leta.

7. maja 1944 so o teh aretacijah kobarški domobranci zapisali: »V Breginju so pobrali glavni terenci. Ušel je Stane Klemenc, ki je doma s Kranjskega in je bil glavni terenec pod imenom Bratko...« poročilo 9. čete sl. varn. staz 7. 5. 1944, št. 04724, fasc. 11. IZDG LJ.

27) Tednik TV-15 3. 4. 1980, članek Ivana Kurinčiča »Narodni heroj Beneške Slovenije«.

28) Beneška Slovenija, fasc. topografija v Goriškem muzeju v N. Gorici.

29 in 30) Poročilo 9. čete sl. varn. staz 7. 5. 1944, št. 04724, fasc. 11 IZDG LJ.

31) Poročilo 2. bataljona BBO 10. 5. 1944, v katerem poročajo o zadnjih dogodkih, o smrti Marka in Justa, fasc. 282/11 IZDG LJ.

32) Pisni vir Nikolaj Šimac, takratni obveščevalec v 2. bataljonu BBO.

Ivan Semen iz Domžal

Zadnji bojevnik iz bitke na Golčaju

Večina letakov z imeni postreljenih talcev na Gorenjskem je oranžne barve, le letak o ustrelitvi petnajstih talcev novembra 1941. leta v Dragi pri Begunjah je bele barve. Za družino Semenovih iz Domžal je ta letak dragocen družinski dokument. Nalepljen na trdem kartonu visi na zidu v sobi in spominja na hude čase. Na njem je namreč zapisano ime prvoborca Ivana Semena, toda ne med imeni talcev, temveč spodaj, kjer piše:

»Imena vseh nadaljnjih članov tolp so policiji znana. Med drugimi se iščejo še sledeče navedene osebe, kdor more navesti podatke, ki pripomorejo k temu, da se primemo, prejme primerno nagrado:

Dr. Marian Dermastian, roj. v Ljubljani 23. 7. 1911

Semen Ivan, rojen v Preserjih 24. 2. 1916...«

Sledijo še imena Stanka Starine, Stefana Stangla, Franca Bukovca, Ludvika Bradeška, Vinka Burnika, Franca Kristana in Antona Tomla. Mogoče je kakšno ime na letaku popačeno (npr. kot Dermastjevo). Semen ni bil rojen februarja, ampak decembra.

Ivan Semen je zadnji še živeči bojevnik iz bitke na Golčaju. Samo štiri ure je bila Radomeljska četa v tisti gorski vasi v domžalski občini, ki že meji s Stajersko, ko so jih že izdali. Nastanili so se pri mežnarju Prvinšku, leta pa je napisal izdajalsko poročilo in ga vtaknil nečaku, ki je šel v šolo, za čevlji. Nečak, še otrok, ga je v šoli dal nemškemu učitelju, leta pa takoj orožnikom v Blagovici. Popoldne pa je zagrmelo in v polurnem boju je padlo deset borcev, med njimi operativni oficir štaba Kamniškega bataljona Tone Blejec iz Mengša in politični komisar čete Ivan Golob. Komandir čete Janko Pelech, komandant Kamniškega bataljona dr. Marjan Dermastja, politični komisar bataljona Matija Udvarc, Jože Pirš-Luka in Karl Tampuž so se prebili iz obroča.

Ivana Semena, ki je ranjen in ves okrvavljen do zadnjega naboja z mitraljezom tolkel po napadalcih, so ujeli in še tri borce. Zvezali so po dva in dva ter jih odpeljali v Kamnik.

»Vedeli smo, kaj bo z nami,« mi je kljub slabemu zdravju v svojem stanovanju pripovedoval Semen. »V meni je hitro dozorela misel na beg. Zvezan sem bil z rojacom Mihom Jermanom, 19-letnim dijakom iz Radomelj (v begunjski zaporniški knjigi je zapisano, da je bil Jerman mizar). Vsak je imel eno roko prosto, drugo pa zvezano z navadno verižico za roko drugega ujetika. Verižica je bila zaklenjena z navadno ključavnico, kakršne uporabljamo za zapiranje drvarnic ali kaj podobnega. Med vožnjo sva se z Jermanom potihoma in z znaki dogovorila za beg. Čakala sva na ugodno priložnost, ki pa je ni bilo vse do središča Kamnika, kjer smo se ustavili. Toda še prej sva dvakrat ali trikrat neopazno udarila z zvezanimi rokami ob moje koleno,

seveda po ključavnici, ki se je odprla. Snel sem jo in jo dal v žep. Vojaki so namreč med vožnjo opazovali naravo. Čim sva skočila s tovornjaka, sem z vso silo udaril gestapovca v obraz, da je padel vznak in potem sem zdirjal po ozkih ulicah in čez vodo (Kamniško Bistrico) in se prebil iz mesta. Vse se je

in na to ime sem imel tudi osebno izkaznico. Tudi v Begunjah so me vpisali pod tem imenom in da sem doma iz Podsrede.

Gestapovci tako niso vedeli, da me iščejo s tiralicco in javno z letaki. Le dva ali trije zaporniki so me prepoznali,

Ivan Semen z ženo Ano

tako hitro zgodilo, da so Nemci za menoj takoj izgubili sled. Čimbolj sem se oddaljeval od Kamnika, tembolj sem se oziral nazaj, ne le zaradi policistov, temveč tudi zato, ker sem pričakoval Jermana. Ni ga bilo, jaz pa sem po treh dneh prišel do borcev, ki so se prebili z Golčaja.

Na Golčaju bi nas moral pričakati kurir Stajerskega bataljona, ki je bil na poti proti Brezicam, naša četa pa bi se mu morala priključiti, da bi skupno skušali preprečiti ali vsaj ovirati preseljevanje tamkajšnjega prebivalstva. Toda bataljon se je dva dni prej zapletel v nepredvidene boje z Nemci in tako tudi kurirja še ni bilo.

Zaradi zdravljenja rane sem odšel ilegalno v Ljubljano. Tja je šel tudi dr. Dermastja-Urbani. Poklicalo ga je glavno poveljstvo. Imel pa sem smolo. Nisem še bil dolgo v Ljubljani, ko se na Poljanski cesti srečava z domaćinom Stanetom Ulčarjem iz Homca. Bil je ovaduh in je po vojni pobegnil čez mejo. Italijani so me aretirali in zaslisevali, potem pa so me izročili Nemcem in znašel sem se v Begunjah. Italijanski karabinjerji so na mojo srečo storili veliko napako. Pri aretaciji me niso popisali, pozneje v zaporu pa ovaduha ni bilo več zraven in tako sem bil vpisan pod lažnim imenom Janez Primožič

vendar so vsi mislili, da me imajo zaprtega pod pravim imenom. In nihče od teh ni vedel, da sem Nemcem pobegnil v Kamniku.

Kmalu pa bi me odkrili povsem po naključju. Domači so zvedeli, da sem zaprt v Begunjah, toda tudi oni niso vedeli, da sem tam pod drugim imenom. Obiskala me je nečakinja in prinesla je tudi paket. Pri vratarnici je spraševala po Ivanu Semenu. Paznik v čuvajnici je imel imeniski seznam in je iskal moje ime. Seveda ga ni našel, ker tedaj ni bilo v zaporu nobenega s priimkom Semen. Nečakinja se je žalostna vrnila domov, prepričana, da so me že ustrelili, tega pa ji niso hoteli povedati.

Leto dni sem bil v Mauthausu in nato v njegovi podružnici Gusen.

Med ustreljenimi talci novembra 1941. leta v Dragi sta na letaku Miha Jerman, s katerim sem bil zvezan, in Rudolf Boljka iz Homca, ki so ga tudi zajeli na Golčaju. Verjetno je na letaku tudi ime četrtega ujetika, toda ne spominjam se njegovega imena. Pred odhodom k partizanom ga namreč nisem poznal.

Jože Vidic

Tri mine odgovor radiotelegrafistu Cenetu

Pavle Šegula iz Škofje Loke se je že leta 1941 postavil na stran borcev proti okupatorju. Kot aktivist je že 22. junija ob napadu Nemčije na Sovjetsko zvezo trosil letake s pozivom Za svobodo v boj! Še pred odhodom v NOV 26. februarja 1944 si je nadel ilegalno ime Tugo, po vzorniku Tugomirju Vidmarju, ki ga je uvajal v aktivistično dejavnost leta 1941. Tugomirja so žal Nemci ubili kot talca že leta 1942. V partizanih si je Pavle privzel ime Cene po istoimenski osebi iz knjige »Kako sem delal radio«. V partizane je namreč odnesel tudi radijski sprejemnik, ki ga je sam napravil in z njim poslušal vesti iz Moskve, Londona in glas Svobodne Jugoslavije.

Najprej je bil v Kamniško-zasavskem odredu. Vanj je prišel, ko se je ta nahajal v Grmačah nad Moravčami. Jeseni 1944 je odšel na VII. radiotelegrafski tečaj oficirske šole glavnega štaba NOV in POS. Po zelo uspešno opravljenem tečaju je postal pomožni instruktor. Nekaj časa je delal za topničarski oddelek oficirske šole, ki je takrat deloval v Metliki. Na voljo pa je bil tudi Belokranjskemu odredu, ki je nadziral ozemlje onstran Kolpe, kamor so včasih vdirali ustaši. Malo pred koncem vojne je bil pri topničarjih kapetana Lukeža iz Metli-

ke. Tu je delal kot radiotelegrafist, včasih pa kot opazovalec. Uporabljal je angleško prenosno baterijsko radijsko postajo. Dobil jo je v oficirski šoli, tej pa jo je dal glavni štab iz pošiljke, ki so jo zavezniki odvrgli s padali.

Cepprav ni bil v prvi bojni liniji, so njegova doživetja zanimiva, v neki meri pa tudi zabavna. Ko je nekoč spremljal enoto Belokranjskega odreda, ki je bila v patrulji blizu Ozlja, mu je med streljanjem odpovedal sprejemnik. Da je bil sporazum kljub temu mogoč, je po središtvu odprte depeše zahteval od korespondenta v Metliki, naj potrdi sprejem sporočila tako, da bodo z minometom trikrat zapored izstrelili mine na območje, kjer so bili ustaši. To se je tudi zgodilo in ustaši so se nemudoma umaknili.

Ob neki drugi priliki je bil opazovalec, ko so topničarji brez merilnih naprav umerjali zaplenjen italijanski top. Pri tem se je podal prek Kolpe, da bi bil bliže cilja in da bi bolje videl, kakšni so zadetki. To ni bilo povsem nedolžno delo, ker bi granata lahko priletela tudi na opazovalnico. Razen tega pa bi ga med opazovanjem skoraj pokosil pilot partizanskega izvidniškega lovca, ki je najprej mislil, da je na tleh sovražnik, in je v nizkem letu pikiral nanj. K sreči je v zad-

njem hipu opazil, da je to partizan, in ni sprožil strojnice v letalu. Med navpičnim dviganjem mu je še veselo pomahal.

Predzadnji dan vojne je bila topničarska enota z drugimi oddelki oficirske šole v Novi vasi pri Blokah. Ko je imel radijsko zvezo z vezistom nekega drugega oddelka, sta si obvestili zaradi slabe slišnosti komaj izmenjala. Kot da bi bila že izven domača radijskih oddajnikov. Kako pa sta se začudila, ko sta malo kasneje ugotovila, da sta se med tem oddajanjem in sprejemanjem nahajala komaj trideset korakov vsakebi. Vzroka slabe slišnosti nista mogla ugotoviti, niti ga nista kasneje, saj so se še isti dan premaknili naprej proti Ljubljani.

Pavle, sedaj upokojenec v Škofji Loki, se rad spomni teh partizanskih dni. V spomin na tisti čas pri sebi hrani spricevalo o uspešno opravljenem VII. radiotelegrafskem tečaju, hrani partizanski koledarček in dnevnik, ki ga je pisal v angleščini. Kot drag spomin pa ima tudi spominsko knjižico, v kateri so podpisani njegovi sošolci, s katerimi je obiskoval omejenen tečaj na osvobojenem ozemlju Slovenije, ki ga okupator, ko je imel v rokah skoraj celo Evropo, ni mogel zavzeti.

Branko Blenkus

Spomin na komandanta Robija

Iz Slandrove brigade sem bil dodeljen v VDV na Stajersko v Savinjsko dolino. Nekaj nas je bilo izbranih za VOS. Spremljali smo komandanta Roberta Turnška-Robija na Križ pri Gornjem gradu. S svojo zbranostjo in odločnostjo nam je komandant Robi dvigal moralo. Z nami je bil vedno tovariški, pomagal nam je premestiti tudi najhujše težave.

Pot nas je vodila skozi Bele vode prek Pohorja v Slovenske gorice in potem naprej na Dravsko in Ptujsko polje. Zanj je bila ta pot zelo odgovorna. Spominjam se dneva leta 1944, ko smo prišli na Pohorje in se za kratek čas ustavili na kraju, kjer se je boril Pohorski bataljon - Pri treh žeblih na Osankarici. Tovariš Robi je stopil v sredino tega nekdanjega bojišča, za trenutek obmolnil, nato pa dejal: »Tovariši! Stojimo na mestu, kjer so se borili in padli naši borci. Nihče od njih se ni pustil ujeti, nih-

Robi z bojnimi tovarišem

če ni padel živ v roke okupatorja, vsi so se borili do zadnjega. Tako tudi mi ne smemo niti za trenutek pomisliti na predajo, pa če pridemo v še tako težko situacijo. Uničiti ali onesposobiti je treba gradivo in do zadnjega se je treba boriti za svobodo.

Velikokrat nam je svetoval, kako se moramo varovati in boriti, da bomo opravili

naloge, ki so nam zaupane. Kot družinski oče je z nami delil vse dobro in slabo. Pripovedoval nam je: »Junija leta 1942 sem stopil v boj proti okupatorju. Do sedaj je bil naš boj zelo težak, pa smo vendar vzdržali. Tudi sedaj nam ni lahko, a moramo se boriti, saj bo kmalu prišel čas, ko bomo svobodni v naši lepi domovini.« Res je bilo tako. Prišel je tisti lepi maj 1945, ko smo, sicer ne lahko, a vendar prišli v Maribor in se naselili v Huterjevem bloku, kjer nam je spet poveljeval. Mesec, maj, leta 1945. je bil zanj in za mnoge druge najlepši mesec v življenju. Naključje pa je hotelo, da je ravno v maju mesecu pred tremi leti zapustil to lepo svobodno, samoupravno, demokratično domovino, za katero se je tako srčno boril. Kot prvoborca, tovariša in komandanta bom nosil tovariša Roberta Turnška-Robija v trajnem in lepem spominu.

Karlo Sem-Drago

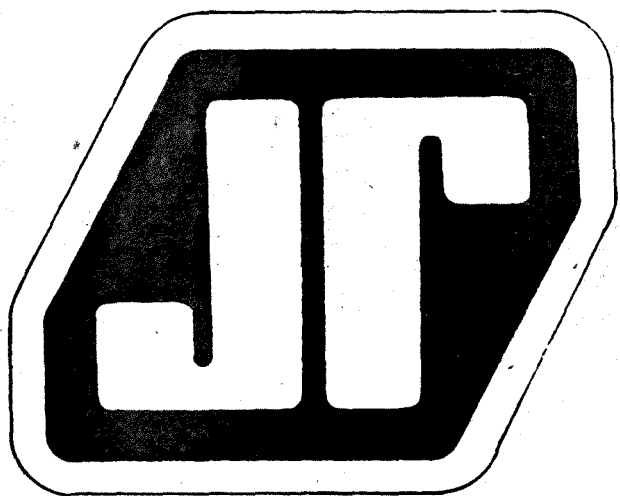

CANKARJEVA ZALOŽBA LJUBLJANA

IZŠEL JE NOVI KRIMI
PETER LOVESLEY:

OPOTEKANJE V SMRT

JEKLO * RUŠE

Združeni v SOZD Združena podjetja strojegradnje ZPS Ljubljana

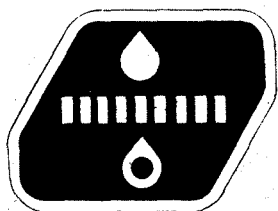
BAZENSKA TEHNIKA

TOVARNA BAZENSKE TEHNIKE IN KOVANIH IZDELKOV

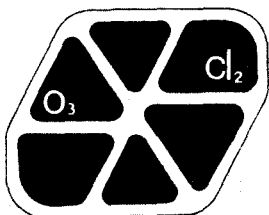
62342 RUŠE, POGAČNIKOVA 13
TELEFON 062 66-226, 66-266
TELEX: YU JEKLO 33 347

MARKETING
INŽENIRING
PROJEKTIVA
DESIGN
PROIZVODNJA
MONTAŽA
SERVISI

PROGRAM AVTOPRALNE TEHNIKE

PROGRAM
FILTRIRNE TEHNIKE

PROGRAM
DEZINFEKCIJSKE TEHNIKE

ODPADNOVODNA
TEHNIKA

PROCESNA
TEHNIKA

AVTOPRALNA
TEHNIKA

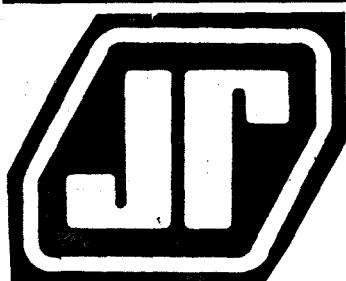
KOSILNI
GREBENI

UTOPNI
ODKOVKI

KOVANO
ORODJE

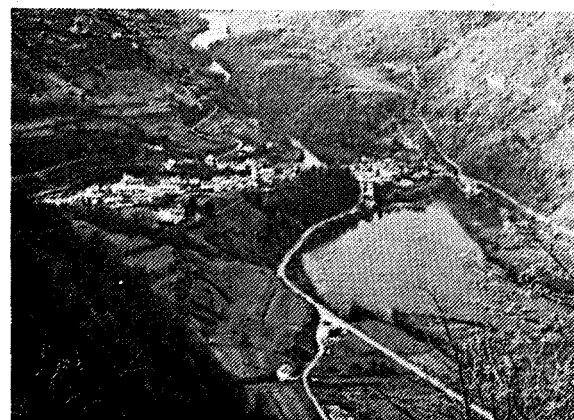
INKOP

INDUSTRIJA
KOVINSKE OPREME
p. o. – KOČEVJE

LJUBITELJI NARAVE, KI SI ŽELITE MIRU IN TIŠINE,
OBIŠČITE HOTEL

»SOČA«

NA MOSTU
NA SOČI

KJER BOSTE VLJUDNO POSTREŽENI Z RIBJIMI SPECIALITETAMI IN DOMAČIMI
ŠTRUKLJI.
RIBOLOV, LEPI IZLET!!

GROSUPLJE, ADAMIČEVA
51 – TELEFON: 772-233 –
TELEX 32114 YU INSTGR
TEKOČI RAČUN: 50130-
601-31182

Odlomek iz rokopisa za knjigo dr. Franje Bojc-Bidovec

Od otroštva do danes

Nekaj let je že minilo od takrat, ko je dr. Franja zapisala prve stavke pisma, ki ga je namenila svojemu sinu, odhajajočemu na delo v Afriko. Želela mu je priložiti na pot nekaj besed o družinskih odnosih, nekaj spominov na svoje življenje in delo. Ker pa je delovno življenje pogosto posuto s premnogimi doživljaji, spomini, opažanji in pogledi, se je pisanje razrašalo. Nastajalo je nekaj, kar ni bilo namenjeno le sinu, nekaj, kar bi lahko zanimalo tudi druge. In tako se je namesto pisma zapisala dr. Franji knjiga. Poromala je v svoje kmečko otroštvo, pa v leta šolanja in prvih zdravniških korakov ter v čas partizanstva...

Tokrat vam predstavljamo odlomek, v katerem zdravnica opisuje svoje prve delovne naloge zdravstvenega delavca na Bohinjskem spomladi 1941. leta ob kapitulaciji staro-jugoslovanske vojske in prihodu Italijanov.

Tretjega bolnika, Francija, devetletnega edinca priletlih staršev, mi je kot bolnička s pljučnico zapustil dr. Wolf. Po tednu ali dveh bi moral otrok ob normalnem poteku bolezni okrevati. Toda še vedno je imel vročino, zvečer do 39 in več. Bil je bled, utrujen, le na silo je jedel. Na desni strani pljuč je bilo zaznati oslabiljeno dihanje. Vse je kazalo, da se je pljučnica razbohotila. Dajala sem mu zdravila proti pljučnici in za jačanje krvnega obtoka. Deček je bil po več dni že bolj pri močeh, celo ves teden brez vročine. Toda še vedno zelo oslabiljen. Mama in oče sta ga

red. Šest vojakov, Franci, mama Pogačnikova in jaz. Proti Baškemu sedlu smo prodirali ob telefonski žici, ki so jo italijanski vojaki vleкли s seboj in jo obešali prek vej dreves. Izbrali so najkrajšo, a strmo pot. Že po nekaj sto metrih strmine smo bili vsi znojni. Na srečo smo hodili po osojni strani in je sneg še držal. Na vrhu je bila italijanska stražarnica z desetimi vojaki. Bili so obveščeni, da smo na poti. Čakala nas je črna kava, keksi in, pomislili, pomaranče! Franciju sem dala injekcijo za ojačanje srca in pomarančo. Tu, na višini 1800 m, je težje dihal. Samo

Medtem je prišel zdravnik, verjetno mlajši od mene. Pozdravil me je in vprašal, za katero bolezen gre. »Metapnevmonični empiem.« »Kako ste postavili diagnozo?« »Je vprašal v slabi francoščini.« S perkusijo, avskultacijo in punkcijo (potrkavanjem, poslušanjem in punkcijo). Bil je zelo navdušen – menda sem se tudi jaz njemu zdela neizkušena smrklja kot on meni. Rekel mi je, da me bo po vojni obiskal in me poročil. Kljub resnemu položaju, v katerem smo bili, sem se od srca nasmejala.

Končno je prišel rešilni. Dolgo smo se vozili ob Soči, ker je bila noč, žal nismo videli pokrajine. V bolnišnici so nas sestre še kar prijazno sprejele. Soba s tremi posteljami, kjer smo do jutra vsi trije počivali, nam je prišla nad vse prav. Mirno bolnišnično okolje in Francijevo sorazmerno dobro počutje je pomirilo mojo vest.

Drugo jutro je prišel primarij dr. Sučić. Bil je starejši, precej rejen gospod. V kratkih besedah sem mu opisala začetek, potek bolezni in terapijo ter vojaško situacijo, zaradi katere smo prišli v Gorico. Pohvalil je moje ravnanje, jaz pa sem se

nadvse skrbno negovala, toda pravega uspeha nismo dosegli. Ob njem sta hujšala tudi onadva, saj jima je nadarjeni in pridni Franci pomenil vse na svetu. Ko sem zvečer prihajala s terena domov, sem razmišljala o vseh možnih komplikacijah pri pljučnici. Nekega jutra pa sem se spomnila, da sem nekeje brala o empiemu, to je o gnojnem vnetju rebrne mreže in pljučne površine, do katerega lahko pride pri pljučnici. Prebrskala sem Domarusa, nemško knjigo o interni medicini. Z zelo majhnimi črkami je bilo natisnjeno kratko poročilo o metapnevmoničnem empiemu.

Že prej sem nekajkrat predlagala, da bi poslali otroka v bolnišnico na Jesenice ali v Ljubljano. Toda starši so to odklonili, češ da ga oni najbolje negujejo, jaz pa najbolje zdravim. Sum, da gre za empiem, sem lahko potrdila samo s punkcijo – rentgena nismo imeli.

Medtem so našo nikogaršnjo zemljo zasedli italijanski vojaki. Šele ko so v zvoniku v Bistrici postavili mitraljeze in z njimi obvladovali okolico, so si upali na cesto.

Pri Franciju sem ob punkciji dobila veliko količino redkega gnoja. Nekoliko lažje je zadihal, meja pljučne zamolkline je bila nižja. Potrebna je bila takojšnja operacija. Telefonirala sem na Bled dr. Benediku in kirurgu dr. Hafnerju na Jesenice. V obeh krajih so bili Nemci in obema zdravnikoma prepovedali gibanje po terenu. Toda bolniček mora biti operiran! Kljub podrtim mostovom prek Save Bohinjke, verjetno tudi prek Save Dolinke, smo se odločili, da otroka s taksijem prepeljemo v Ljubljano. Na srečo je nekdo od Bohinjcev znal italijansko. Bil mi je za tolmača, ko sem iskala dovoljenje za pot v Ljubljano na italijanski komandi. Opozorili so nas, da nam bodo Nemci takoj odvzeli avto. Takega tveganja nismo mogli zahtevati od taksista. Toda otrok mora biti čimprej operiran.

»Prenesite ga v Gorico. Dam vam vojaške za nosače.« »Ali smeva mati in jaz z njim? Potreben bo zdravniške pomoči med tako naporno potjo.«

»Lahko gresta z njim.«

»Kako dolga je pot – vi ste jo gotovo prehodili?«

»Sest do sedem ur hoda, če se podvigate, boste pred mrakom v Piedicolle (Podbrdu).«

V kratkem času smo bili na-

red. Šest vojakov, Franci, mama Pogačnikova in jaz. Proti Baškemu sedlu smo prodirali ob telefonski žici, ki so jo italijanski vojaki vleкли s seboj in jo obešali prek vej dreves. Izbrali so najkrajšo, a strmo pot. Že po nekaj sto metrih strmine smo bili vsi znojni. Na srečo smo hodili po osojni strani in je sneg še držal. Na vrhu je bila italijanska stražarnica z desetimi vojaki. Bili so obveščeni, da smo na poti. Čakala nas je črna kava, keksi in, pomislili, pomaranče! Franciju sem dala injekcijo za ojačanje srca in pomarančo. Tu, na višini 1800 m, je težje dihal. Samo

Medtem je prišel zdravnik, verjetno mlajši od mene. Pozdravil me je in vprašal, za katero bolezen gre. »Metapnevmonični empiem.« »Kako ste postavili diagnozo?« »Je vprašal v slabi francoščini.« S perkusijo, avskultacijo in punkcijo (potrkavanjem, poslušanjem in punkcijo). Bil je zelo navdušen – menda sem se tudi jaz njemu zdela neizkušena smrklja kot on meni. Rekel mi je, da me bo po vojni obiskal in me poročil. Kljub resnemu položaju, v katerem smo bili, sem se od srca nasmejala.

Končno je prišel rešilni. Dolgo smo se vozili ob Soči, ker je bila noč, žal nismo videli pokrajine. V bolnišnici so nas sestre še kar prijazno sprejele. Soba s tremi posteljami, kjer smo do jutra vsi trije počivali, nam je prišla nad vse prav. Mirno bolnišnično okolje in Francijevo sorazmerno dobro počutje je pomirilo mojo vest.

Drugo jutro je prišel primarij dr. Sučić. Bil je starejši, precej rejen gospod. V kratkih besedah sem mu opisala začetek, potek bolezni in terapijo ter vojaško situacijo, zaradi katere smo prišli v Gorico. Pohvalil je moje ravnanje, jaz pa sem se

tako žrla. Ob osmih se je v prostorni operacijski dvorani začela operacija. Asistirala sem kot drugi asistent. Zelo spretno je recesiral rebro – odteklo je dosti gnoja. Pljučna polovica, doslej zalita v gnoju, je svobodno zadihala. Fantek je neverjetno dobro prenesel operacijo.

Počakajte me v moji pisarni, imam še manjšo operacijo. Pomeniti se še morava.«

»Kako bomo dalje?« je vprašal, ko je sedel za mizo v pisarni.

»Želela bi, da njega in mater zadržite tukaj do ozdravljenja. Potem bosta že nekako prišla domov. Jaz moram čimprej na-

zej, ker je velik okoliš ostal brez zdravnika.«

»Dal vam bom glavno sestro, ki govori tudi slovensko, da bosta uredili glede vrnitve. Javiti se morate tudi na kvesturi (policiji), ker strogo nadzirajo vse tujce.«

Poleg elegantno oblečene sestre sem bila v sončnem pomladanskem jutru v gozdericah in dežnem plašču s kapuco videti prav smešna. Pete, nevajene hribovske hoje in gozderice, so bile vse ožuljene. Tudi s kolki ni bilo nekaj v redu. Kot da so glavice pobegnile iz sklepnih ponvic, tako se mi je zdelo.

Na kvesturi so me vpisali in mi dali potrdilo, da sem kot zdravnica spremljala bolnika na operacijo. Telefonirali so nekam in dobili odgovor, da gre okrog 12. ure vlak z vojaštvom v Podbrdo. Sestro sva odšli na vojaško komando, kjer sva brez težav dobili dovoljenje za vožnjo s tem vlakom.

Ob vrnitvi v bolnišnico sem rekla sestri, da bi si rada kupila dežnik in mehke italijanske čevlje. Doktorice v ljubljanski bolnišnici so jih zelo hvalile. Vstopili sva v trgovino z dežniki in že izbrali lep zložitljiv dežnik. Ko sem ga pri blagajničarki hotela plačati, je ta z zanimanjem ogledovala nove jugoslovanske tisočake. Poklicala je še poslovojdjo. Ta je poznal tisočake – toda, ker so bili iz okupirane dežele, pri njih niso nič veljali. Adijo dežnik in italijanski čevlji!

Zahvalila sem se na hitro profesorju Sučiću in se poslovila od Pogačnikove mame in njenega Francija, ki je bil sedaj rešen. V zadnji minuti sem pri-

tako žrla. Ob osmih se je v prostorni operacijski dvorani začela operacija. Asistirala sem kot drugi asistent. Zelo spretno je recesiral rebro – odteklo je dosti gnoja. Pljučna polovica, doslej zalita v gnoju, je svobodno zadihala. Fantek je neverjetno dobro prenesel operacijo.

Počakajte me v moji pisarni, imam še manjšo operacijo. Pomeniti se še morava.«

»Kako bomo dalje?« je vprašal, ko je sedel za mizo v pisarni.

»Želela bi, da njega in mater zadržite tukaj do ozdravljenja. Potem bosta že nekako prišla domov. Jaz moram čimprej na-

tekla do vlaka in skočila v najbližji vagon. Vagon, poln vojakov, ki so prekinili igro s prsti. Še do mojega vstopa so se drli – uno due, uno tre itd., zdaj pa so se zastrmeli vame, kot da sem padla z Lune. Vse je utihnilo. Nekaj časa je vladala smrtna tišina, potem pa naenkrat nešteto vprašanj. Od kod sem, zakaj sem prišla, zakaj se peljem z njimi, kako je v Sloveniji, kamor gredo tudi oni. Pogovarjali smo se nemo, s prsti in mimiko. Končno je iz sosednjega vagona prišel vojak, ki je znal slovensko. Še so hoteli počešiti svojo radovednost. Tudi o Franciju so me spraševali. »Buona dotoressa, non ha paura.«

Šele tedaj mi je prišlo na misel, da sem v okupatorjevi deželi, sama. Čuden občutek, a ni bil strah, me je prevzel. Predvsem sem bila srečna, da sem storila svojo dolžnost, da se je vse tako srečno končalo, in bila sem prepričana, da se mi ne more nič zgoditi.

Piedicolle! je po več postajah, mimo katerih je vlak brzel, zavpil sprevednik. Iz vlaka se je vsulo vojaštvo. Ob postajenacelniku sta stala dva elegantna visoka oficirja, okrašena z odlikovanji. Ustavila sta me in me odvedla v pisarno. Pogovarjali smo se v slabi francoščini. Nikakor nista hotela razumeti, da sem zdravnica, ki sem pred dvema dnevnoma

kovčka poslala na pot tega ubogega vojaka. Gotovo še niso hodili po takih napol zasneženih in zmrzjenih strminah s kovčkom v roki.

Med potjo sem Kalabrežem z veliko muko dopovedala, da bomo pozdravili vsakega Slovenca z »dober večer«. Težko sta jim šli ti dve besedi v glavo. »Testa dura«, so govorili in kazali na glavo. Vendar so prvega kmeta na Bohinjskem pravilno pozdravili. Tudi ta se je hotel izkazati. Odzdravil je »buona sera« in celo dvignil roko v pozdrav. Ta je pa zaveden, sem si mislila in sram me je bilo pred Italijani.

Francijev oče me je čakal v gostilni. V teh dveh dneh so

Da bi bili srečni do določene meje, moramo tudi trpeti do določene meje.

spremljala bolnega otroka na operacijo, še pred nočjo pa moram biti v Jugoslaviji, v Bohinjski Bistrici. Govorila sta, da ne morem dalje, da bom prespala kar na kavču v njihovi pisarni – celo pokazala sta mi ga in se pomenljivo spogledala. Bila sem besna. To ju je še bolj zabavalo. Na srečo je prišel domačin – kmet, ki sem ga prosila, naj mi bo za tolmača. Pove naj jima, da je prek vojaške komande v Gorici obveščena komanda v Piedicolle in Bohinjski Bistrici, da se v Bistrici vrača zdravnica, ki naj ji nudijo na poti vso pomoč.

Pove naj jima tudi, da naj sama sebi pripišeta vse posledice, ki bi nastale zaradi njune zadrževanja.

Ob tej groznici me je kmet bojazljivo pogledal.

»Kot prevajalcu se vam ne more nič zgoditi, samo dobesedno prevedite.« To je tudi storil.

Oficirja sta skočila pokonci, mi salutirala in se oprostila z izgovorom, da nista vedela za vse to. Odpeljala sta me na komando, ki je bila par sto metrov oddaljena. Tu je bil v obednici zbran ves štab, ki je prišel iz notranjosti Italije. Na čelu je sedel starejši oficir, ves v zlatih trakovih in z mnogimi odlikovanji na prsih. Vsi drugi oficirji so se k njemu spoštljivo obračali. Bil je general.

Na žalost so že pojedli svoje slavne dolge špagete. Počakali so, da sem se umila in jih dohčila s kosilom. V sebi sem klela predolge špagete, kajti pri nas smo vedno še surove razlomili. Tu pa je bil en konec še na krožniku, drugi pa že v želo. In vsi so me skrivoma pogledovali, jaz pa sem čutila, kako mi ob vsakem lasu teče znoj. In ni bilo konca špagetov in moje zadrege, znoj pa mi je že curljal po hrbtu. Od takrat mrzim špagete. Kosilo se je nadaljevalo po naše. Pečenka, krompir, veliko sadja, na koncu je natakarp pripeljal na servirnem vozičku izbrana italijanska vina in konjake. Odklonila sem pijačo, le ob zdravici, ki je tako nisem razumela, sem se z ustnicami dotaknila vina.

Bilo je dobro, toda čakala me je še težka pot. Najlepše sem se zahvalila generalu za vse, kar so storili otroku in meni. Štirje pritlikavi Kalabreži so me spremljali. Odklonila sem njihov predlog, naj grem z vojaškim avtom prek Borovnice do Bistrice. »Andate a piedi (greste peš), to je strašno.«

V šestih urah smo bili v Bistrici. Gostje v gostilni so me od navdušenja objemali. Črno gleda med njimi so me bili že odpisali.

Med naporno potjo do Bistrice sem se dvakrat zelo razjezila.

Komaj dvesto metrov strmine nad Podbrdom smo premagali. Bili smo že vsi znojni, zlasti najmlajši vojak, ki je nosil srednje velik kovček. Misliha sem, da nosi kak dragocen tehnični instrument. Prosili so me, naj se odpočijemo. Vojak je odprl kovček. V njem pa: pomaranče, banane, čokolada, keksi. Prav zjezila sem se na komando, ki bi bila lahko brez

bohinjsko dolino zasedli Nemci. Vedela sem, da najprej zapirajo in selijo inteligenco. Zato le hitro od tu v Ljubljano, ki je bila v rokah Italijanov. Ob deseti uri naslednjega jutra sva bila s Francijevim očetom in vso mojo prtljago na kolesih že na poti v Ljubljano. Vožnja s kolesom je bila kljub suhim cestam hudo naporna. Nasproti nama je pihal jutranji veter, kovček, ki ga je vozil Francijev oče, in nahrbtnik na mojem kolesu pa sta naju močno ovirala.

Malo pred Savo Bohinjsko sva se sezula in čez ledeno vodo prenesla prtljago in kolesi. To sva ponovila tudi pri Ribnem, to pot čez Savo Dolinko. Hitela sva, da bi pri Otočah ujela vlak do Ljubljane. Vozil je samo enkrat dnevno do Otoč in nazaj, kajti od tu so bili mostovi in proga razrušeni. Imela sva smolo. Vlak je odpihal pol ure pred nama. Po kratkem počitku sva nadaljevala pot proti Kranju in Ljubljani. Bilo mi je precej težko, toda nisem hotela tega pokazati. Od prejšnjega dne so me hudo boleli kolki, kot da bi se mi trgale sklepne vezi.

Pred mrakom sva končno prišla v Ljubljano. Oče Pogačnik je prespal pri sorodnikih, jaz sem šla v našo lepo prostorno sobo v hiši izdelovalca nagrobnih spomenikov Tomana. Tu smo imeli Bojci že tri leta v najemu sobo za naše nadbudne študente. Vedno so bili v njej dva do štirje Bojci, zdaj pa sem bila sama. Nekoliko sem se začudila, da je Belgijska kasarna vsa razsvetljena, ostala Ljubljana pa v temi. Tudi jaz sem imela prižgano luč. Ravno sem hotela leči, ko sem na stopnicah zaslišala vojaške korake, ki so se bližali moji sobi.

»Odprite, avete luce!« »Luč imate,« se je v slovenščini nekdo oglašil.

»Tudi v vojašnici jo imajo!«

»To vas nič ne briga!«

»Pred pol ure sem prišla iz Bohinja, pa nisem vedela za zatemnitev.«

»Odprite, kaznovati vas morava.«

»Kar povejte, kje naj se jutri oglašim – zdravnica sem, pa vam bom jutri plačala kazen. Danes ne odprem. Če hočeta, vam dam do jutri osebno izkaznico.« Nekaj sta se pred vrati posvetovala – nato godrnjaje odšla.

V Ribnico sem prikolesarila nekeje okrog poldneva. Vsi so me bili zelo veseli, ker že 14 dni niso nič vedeli o meni. Sosedova poštarica, ki je iz Bohinjske Bistrice odšla z zadnjim vlakom, jim je samo povedala, da sem ostala v Bohinju in da sem bila zdrava.

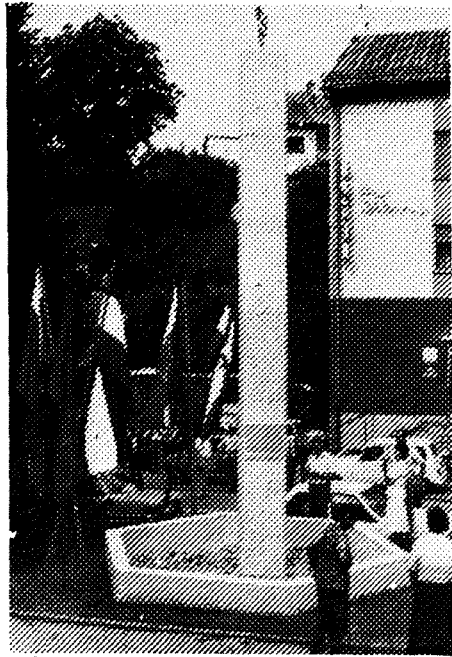
Ves večer sem jim morala pripovedovati, kaj vem sem doživela na svojem prvem mestu podeželskega zdravnika in kaj se je tam dogajalo ob razpadu Jugoslavije.

Za vsako Novo leto dobim čestitke inženirja Franca Pogačnika z Bleda. Tudi obiskal me je že. Njegov starejši sin je živa podoba Francija iz leta 1941, ko smo se tako uporno borili za njegovo življenje – in tudi zmagali.

METLIKA

Obelisk spominja
na skupne boje

Pred hotelom Bela krajina v Metliki stoji nov veličasten mozaik, ki spominja na skupne boje slovenskih in hrvaških brigad, ki so se 9. julija 1944. leta srečale v Metliki ter po vrsti skupnih

bojev v dneh od 10. do 16. julija 1944 v herojskem boju obranile svobodno ozemlje Metlike in celotne Bele krajine.

Na obelisku je zapisano: »Stoletni boj za obstanek ljudi Žumberka, Pokuplja in Bele krajine je rodil bratstvo in enotnost Hrvatov, Slovencev in Srbov, živčih na tem območju. Skupni enotni boj v letih 1941 do 1945 je s krvjo skoval bratstvo v trajno vez.«

VRHPOLJE

Zakaj tako malo
krvodajalcev?

Krajevna organizacija RK Vrhpolje v krajevni skupnosti Vrhpolje-Zalog vsako leto organizira krvodajalsko akcijo. Prijavilo se je le nekaj prostovoljnih krvodajalcev, med katerimi sta bili dve mladinki, ki sta kri dali prvič. Kljub pravčasni obvestitvi se je na odvzem odzvalo le 9 krvodajalcev. To je slaba slika naše zavesti.

Vsak dan beremo v dnevnih časopisih, koliko nesreč se zgodi na cestah, v tovarnah in doma. Veliko jih je lažje, pa tudi huje ranjenih. Prav zaradi tega so vsako leto krvodajalske akcije po raznih krajih Slovenije, kjer dajo ljudje nekaj svoje dragocene tekočine – krvi. Vso to zbrano kri skrbno hranijo v bolnišnicah, verjetno je že marsikomu rešila življenje.

Mar ne vemo, da številni ljudje potrebujejo kri in da se tudi mi lahko najdemo na meji življenja in nas tako lahko reši le darovana kri? Zato se vključimo v akcijo, saj bomo s tem izkazali svojo človekoljubje, morda pa se bomo tudi sami kdaj znašli med ponesrečenci, ki kri nujno potrebujejo.

JOŽE NOVAK

CELJE

Priznanja aktivistom
OF

V okviru praznika KS Center v Celju so se zbrali na prijateljskem srečanju bivši aktivisti OF, da bi iz rok predstavnika odbora ZB NOV prejeli zlate značke OF za svoje vztrajno in nesebično sodelovanje v naši revoluciji ter po njej. Odličja so prejeli: Ana Aškerc, Anton Aškerc, Justina Bertonec, Viktor Bevc, Nevenka Grilc, Valter Krušič, Marija Rode, Majda Rode, Stanislava Šarlah, Jožica Švegl, Štefica Verdel, Risto Gajšek in Anica Plauštajner.

Zbranim odlikovancem, članom odbora ZB ter gostom je najprej spregovoril predsednik Igor Lotrič. Z izbranimi besedami je orisal pomen nekdanjih aktivistov za naše osvobodilno gibanje ter se jim toplo zahvalil za vse njihove žrtve ter nesebična prizadevanja, brez katerih OF ne bi nikdar mogla postati tako množična revolucionarna organizacija, ki je v najtemnejših trenutkih naše zgodovine v svesti si zmage pogumno dvignila svojo uporno pest.

Zal pa se danes vse premalokrat spomnimo teh neustrašnih ljudi, ki so se, čeprav neoboroženi, vključili v osvobodilno gibanje ter pri tem stavili na kocko vse: imetje, družino, življenje. Nad vse pa je treba pohvaliti tudi zvestobo teh ljudi, ki jo še danes izkazujejo pri graditvi naše samoupravne socialistične družbe. S toplimi besedami zahvale je spregovorila tudi predsednica KS Center ter obenem iskreno čestitala vsem borcem ob njihovem prazniku. Slavnost so popestrili pionirji I. celjske čete s kulturnim programom.

ZORA VIVOD

NOVO MESTO

Ustanovitev
pododbora skupnosti
borcev 4. SNOUB
Matija Gubec za
novomeško regijo

V Novem mestu se je sestalo okrog 70 borcev Gubecve brigade, ki so izvolili 7-članski pododbor skupnosti borcev GB za novomeško regijo, to je tudi za Belo krajino in Krško, brez občine Trebnje, kjer imajo borci svoj pododbor. Za predsednika je bil izvoljen Kostja Virant – Samo iz Straže, člani pa so Vinko Avsec, Franc Brajer, Nace Grandlič, Ani Počervina, Tone Potočar in Jože Primožič.

Po pravilniku o nalogah, organiziranju in poslovanju naše skupnosti se zaradi večje učinkovitosti izvajanja programa dela v občinah in regijah, kjer živi večje število borcev GB, lahko ustanovijo pododbori. Pododbor opravlja naloge, ki mu jih določi odbor skupnosti borcev, in naloge, za katere jih zaprosijo odbori ZB NOV in druge družbenopolitične organizacije, enote JLA in TO, mladinske pohodne enote, odbori aktivistov OF, šole in drugi. Pododbori, ki so sestavljeni na območjih, kjer se je GB borila, predvsem sodelujejo pri prenašanju in razvijanju tradicij GB na mladino in vojaške, pri obeleževanju spominskih dogodkov GB, pri postavitvi spominskih obeležij padlim borcem GB in poimenovanju ulic, šol in drugih ustanov po GB. Njihova naloga je tudi, da borce GB med seboj povezujejo, da jim pomagajo pri reševanju njihovih težav in da sodelujejo pri organizaciji pogrebov borcev GB. Pododbor naredi letni program dela in finančni načrt, odobri pa ju odbor skupnosti borcev in sta sestavni del programa dela in finančnega načrta odbora skupnosti borcev. Pri svojem delu pododbor smiselno uporablja ostale določbe pravilnika.

Povezovanje borcev bo pododbor uresničil s sklicevanjem sestankov, z obiski pri bolnih borcih na domu, z izleti in drugimi oblikami. Voditi mora tudi evidenco borcev, zlasti umrlih. Pri pogrebi borcev GB mora pododbor sodelovati tudi z govornikom ali drugače.

Za borce pododbora novomeške regije pa je še zlasti pomembna naloga, da tesno sodelujejo z enoto JLA GB v Bršljinu pri prenašanju borbenih, političnih, kulturnih in drugih izkušenj GB na starešine in vojaške. Pri raznih vojaških, političnih, kulturnih itd. akcijah enote JLA GB, še zlasti pa kadar imajo novi vojaški zaprisego in pri proslavi praznika enote JLA GB.

Za letos je najpomembnejša naloga pododbora, da se pri občinski skupščini in ZB NOV Novo mesto zavzema za realizacijo predloga odbora, da se nekatere ceste v regiji in ulice poimenujejo po GB in da se postavi plošča na Ajdovcu v spomin na veliko zmago GB nad belgardisti leta 1942.

Pododbor bo s svojim delom veliko olajšal delo odbora, ki je moral do sedaj vse te in druge naloge opravljati sam iz Ljubljane preko nekaterih borcev v Novem mestu. Seveda bo delo pododbora spremljal odbor in ga seznanjal z izvajanjem nalog. Zaradi tesnega sodelovanja z odborom pa bo predsednik pododbora vabljen tudi na seje odbora.

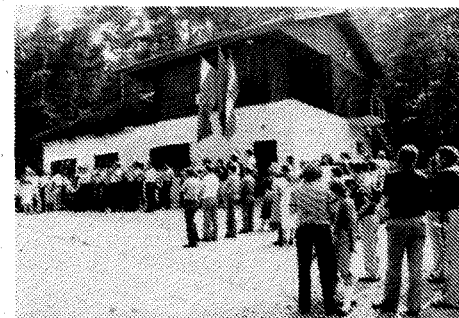
Pododboru želimo veliko uspeha pri njegovem delu z željo, da bi borci v njegovih akcijah sodelovali polnoštevilno.

MIRKO KLANČAR-SANDI

NOVO MESTO

Nov dom krajanov

V krajevni skupnosti Regerča vas pri Novem mestu so proslavili krajevni praznik, ki so ga posvetili zgodovinskemu 26. juniju leta 1942, ko je večja skupina fantov in mož iz tega kraja odšla v partizane. Ob prazniku so odprli nov dom krajanov, za katerega so krajanji prispevali 13.000 delovnih ur, 650.000 dinarjev in velike količine gradbenega materiala. Podelili so tudi priznanja Osvobodilne fronte, oziroma krajevne

Dom, na katerega so krajanji te majhne krajevne skupnosti v novomeški občini zelo ponosni

skupnosti in družbenopolitičnih organizacij. Med drugimi je priznanje prejela tudi krajevna organizacija ZB NOV Regerča vas.

Na proslavi pri Roku, ki so jo domačini pripravili s pomočjo novomeške garnizije, je govoril predsednik občinske konference SZDL Novo mesto Boris Škedelj, ki je opisal revolucionarno vrenje na Dolenjskem, hkrati pa je na zaključku svojega govora obsodil fašistično divjanje na Trzaskem, ki kalí dobre sosedske odnose med dvema narodoma.

SLAVKO DOKL

SENOVO

Borčevski izlet

Krajevna organizacija ZB NOV Senovo je organizirala izlet v Stranice, Črno na Koroškem ter Zavodnje. Udeležilo se ga je 133 članov in njihovih svojcev. Vsem bodo ostali nepozabni vtisi iz Stranic. Tu je namreč našim izletnikom opisal grozljive dogodke 12. 2. 1945, ko so gestapovci in wehrmachtovci obesili sto talcev, predsednik ZB NOV Stranic Konrad Sodin.

V Črni na Koroškem sta nas prijazno sprejela predsednik borčevske organizacije Franc Nagernik in tajnik Salvator Kotnik. Ob rudarskem muzeju nam je tovariš Nagernik orisal zgodovino Črne in rudarjenje ter dogajanje med NOB v tem delu Koroške. V prelepi vasi Zavodnje pa nas je pričakal prvoborec in nekdanji verski referent IV. operativne cone Franc Šmon, upokojeni župnik. Pri spomeniku padlim borcem nam je tovariš Šmon orisal kroniko Zavodnej, dogajanje tod med NOB, povedal pa nam je tudi, kako je padel borec, pesnik in član kulturniške skupine XIV. divizije Karel Destovnik-Kajuh. Besede častitljivega Šmona so ostale vsem v nepozabnem spominu. Presunil nas je tudi njegov zaključek s klenim: »Smrt fašizmu-svoboda narodu!«

Zadovoljna in z lepimi vtisi se je naša kolona treh avtobusov srečno vrnila v Senovo.

STOJAN ŠIBILA

POSTOJNA

Drugi plenum
partizanskih učiteljev

Nekdanji partizanski učitelji Primorske imajo svojo skupnost, ki ima domicil v ajdovski občini. Junija so se zbrali na drugem plenumu v Postojni. Dogovorili so se, da bodo postavili spomenik padlim partizanskim učiteljem. Do sedaj so tudi že zbrali veliko gradiva o partizanskem šolstvu, ki ga želijo predstaviti v obliki zbornika ali monografije. Posamezne krajevne borčevske organizacije predlagajo, naj bi postavili skromne spomenike v krajih, ki so kakorkoli vezani na delovanje partizanskega šolstva. Po padlih partizanskih učiteljih bi lahko poimenovali šole ali ulice. Za uresničitev vseh teh in tudi še drugih nalog pa potrebujejo denar. Po pomoč se bodo obrnili na vse občinske skupnosti na Primorskem. Med drugim plenumom je bila v Postojni odprta razstava o partizanskem šolstvu na Postojnskem. Osnovne šole v občini Postojna pa so izdale skupno glasilo Čas, ki živi, v katerem so prispevki nekdanjih partizanskih učiteljev in učencev osnovnih šol na Primorskem.

STEFAN BRATINA

LJUBLJANA

Utrip iz društva
upokoјencev

Današnja KS Komandanta Staneta je bila pred 25 leti kmetijsko področje. Te površine je izmeri 36 ha orne zemlje so imeli v lasti kmetje iz Dravelj. Danes živi tod 9500 prebivalcev, od tega je 3500 gospodinjstev. Upokoјencev pa je približno 700. KS meji na Celovško, Siensko, Vodnikovo in Kavčarsko cesto. Naše področje ni industrijski center, pač pa imamo dve šoli, VVZ Anderson in dve trgovini. Ker se število prebivalcev stalno veča, so lani ustanovili na tem območju tri KS. V krajevni skupnosti Komandanta Staneta je DU Komandanta Staneta, ki deluje že četrto leto. Bivši predsednik DU Franc Merjasec in njegovi sodelavci so veliko pripomogli, da je danes društvo zelo delavno. Od 700 upokoјencev v KS je približno 400 članov. Prizadevamo si, da bi še ostale upokoјence vključili v svoje vrste.

Letošnji program izletov je zelo obsežen. Do konca junija smo jih priredili že štiri. Zadnji je bil v Rakov Skočjan in ostala območja Notraj-ske. Med potjo smo se ustavili v tovarni Kovinoplastika, kjer nam je delavec te DO Branko Troha razkazal delo in objasniti tehnični razvoj tega obrata. Ogledali smo si tudi spomenik v kraju Ulaka, ki je delo arhitekta Glanza in kiparja Kalina. Spomenik simbolizira 438 padlih borcev iz Notranjske. Zgodovino teh krajev nam je podal zastopnik ZB Jože Avsec. Med drugim je tudi dejal, da je bilo to območje v prejšnji Jugoslaviji zaostalo, velika je bila migracija. Glavni vir dohodkov je bilo kmetijstvo. Sedaj je na tem predelu zaposlenih 1700 delavcev. Nato smo izletniki krenili proti Čabru, ogledali smo si naravni kotiček – izvir Čabranke. Po cestni magistrali smo se odpeljali proti Kočevju in zvečer veseli in zadovoljni krenili domov.

Po programu bomo imeli v avgustu več izletov, med drugim na Koroško in na Pohorje. Da bi se upokoјenci bolje spoznali med seboj, organiziramo družabne sestanke s čajanko v klubu DU, in sicer vsak petek.

To je samo del aktivnosti DU Komandanta Staneta, ki ga vodi predsednik Andrej Gros s svojimi sodelavci.

VINKO BOVCON

Vabila

Vabimo borce 1. bataljona VOS-OF, 15. brigade NOV, občane in prijatelje Bele krajine na slavnostno prireditev, ki bo v nedeljo, 28. avgusta 1983 ob 14. uri v Dragomlju vasi pri Suhorju.

S kulturnim programom, partizanskim srečanjem in gasilsko veselico bomo počastili 40-letnico ustanovitve 1. bataljona VOS-OF in 40-letnico pomembne zmage 1. bataljona VOS-OF in 15. brigade NOV na območju KS Suhor v Beli krajini, ko so bili razbiti vsi poskusi, da bi se v Beli krajini vzpostavila okupatorska oblast.

Slavnostni govornik bo republiški sekretar za notranje zadeve, pokrovitelj proslave pa je Zavarovalna skupnost Triglav – Dolenjska območna skupnost Novo mesto.

Odbor 1. bataljona VOS-OF
• Skupščina KS Suhor

Zveza združenj borcev NOV Slovenije – Komisija za bивše politične zapornike, internirance in izgnance in družbenopolitične organizacije in občina Rab vabijo nekdanje politične zapornike, internirance in izgnance ter druge borce na proslavo osvoboditve, ki bo v soboto 10. septembra 1983 ob 11. uri na Kamporskem pokopališču na Rabu.

Na proslavi bodo sodelovali kulturni delavci z Raba in iz Slovenije.

Na proslavo bodo vozili avtobusi Turističnega podjetja Alpetour iz Škofje Loke za ceno 2.250 dinarjev, v kar je všteta cena za prevoz, prenočišče in prehrano. Odhod iz Ljubljane – Trga osvoboditve bo 10. 9. 1983 ob 6. uri in vrnitev 11. 9. 1983 v večernih urah.

Prosimo vse, ki se želijo udeležiti proslave na Rabu, da se prijavijo pri svojih občinskih odbori ZB NOV Slovenije, RO ZB NOV Slovenije ali pa direktno v Alpetourovi poslovalnici v Ljubljani, Šubičeva 1 do 1. 9. 1983 in vplačajo tudi stroške potovanja.

RO ZB NOV Slovenije

– Komisija za bивše politične zapornike, internirance in izgnance

Odbor 8. SNOUB »Frana Levstika« se je odzval vabilu krajevne skupnosti Šmarje-Sap, da bi na njen praznik 10. septembra letos skupaj proslavili štirideseto obletnico ustanovitve brigade in štiridesetletnico prve osvoboditve njihovega kraja in celotne grosupeljske občine.

Na predvečer praznika bodo zakurili kres na Šmarskem hribu, na vasi bodo zapeli fantje domačega pevskega zbora, KUD Prešeren iz Kranja pa bo odigralo gledališko predstavo »Kresovanje«. Na praznični dan bodo sprejemali borce Levstikove brigade od 8. do 11. ure. Vsakemu borcu bodo ob prihodu pripeli sopek cvetja in podelili spominsko medaljo Levstikove brigade. Ob 9. uri bo otvoritev partizanske fotograf-ske razstave in šolskih ročnih del v osnovni šoli Šmarje-Sap, ki bo odprta tudi v nedeljo 11. septembra. Ob 10. uri bo slavnostna seja skupščine krajevne skupnosti v kulturnem domu. Udeležili se je bodo delegati Levstikove brigade, sedanjih krajevnih skupnosti, v katerih so se borili bataljoni brigade, in domicilnih občin Levstikove brigade. Ob 11. uri bo slavnostno zborovanje vseh zbranih, ki jih bo nagovoril prvi politični komisar Levstikove brigade Janez Perovšek-Pelko. Sledil bo kulturni in zabavni program ter nato tovariško srečanje.

Borce in goste obveščamo, da vozi avtobus iz Ljubljane v Šmarje-Sap vsako polno uro od šestih zjutraj dalje z avtobusne postaje (številka 26). Iz Šmarja-Sap se vrača prav tako vsako polno uro, zadnji pa pet minut pred enajsto zvečer. Motorni vlak odpelje z ljubljanske postaje ob 6.38, 7.19 in ob 10.42. Iz Šmarja-Sap pa ob 16.30, 18. in ob 19., zadnji pa ob 21.30.

Poizvedba

Leta 1942 je bil na železniški postaji v Škofji Loki zaposlen kot pripravnik vlakovnega odpravnika Ivo BUCIK, rojen 26. XII. 1919. V začetku februarja 1942 je vstopil v škofjelosko skupino dražgoških borcev, ki se je tedaj nahajala v Fojkah pod Sv. Ožboltom. Padel je 11. marca 1942 pri Sv. Barbari na kmetiji Jammnik, kot borec Škofjeloske čete.

Poizvedujemo, kje je bil rojen in ali ima še sorodnike, ki bi lahko dali kaj več pojasnil o njem in posredovali njegovo fotografijo. Kdor karkoli ve o njem, naj, prosimo, sporoči na naslov: Občinski odbor ZB NOV Škofja Loka, Kidričeva 1, ali po telefonu (064) 60-006.

SLOVENSKE KONJICE

Prijeten izlet

Tudi borci NOV, čeprav že ostareli, še vedno uživajo v prijetnih izletih. Člani iz združenja Slovenske Konjice smo se podali na Gorenjsko. Ogledali smo si Muzej talcev v Begunjah in bili globoko presunjeni ob vsem, kar smo tam videli. Obiskali smo rojstno hišo pesnika dr. Francea Prešerna in se spominjali njegovih pesmi, ki so že napovedovale čas, ko rojak, prost bo vsak, kakor smo mi danes. Pri Štefanu v Ribnem pri Bledu so nam pripravili imenitno kosilo, nato pa smo šli uživati lepote Blejskega jezera. Gre doč domov smo si ogledali še letališče na Brniku. Nad vse lepo je v tem času gledati prelepo obdelana polja. Če bo vse, kar raste, lahko tudi dozorelo, se nam ni bati, da bi bili lačni. Kako smo srečni, da se čez naša polja razliva blagodejni mir in svoboda.

JULKA TAJNIKAR

Zvone Podlipec

Kloniti je moral zaradi zahrbtnosti, ko je dopolnil komaj 56 let, čeprav vsa njegova bit ni poznala omahovanj, ne strahu in porazov. Njegova kratka življenjska pot pa je bila vsa posejana z vrtilinami predanega revolucionarja, ki so ga spremljali pogum, poštenje in delo.

Vojna ga je presenčila v gimnaziji. Čeprav mu je bilo šele 15 let, je že vedel za pravo pot. Dozoreval je v akcijah in ob pogumnih dejanjih neustrašnega mladca, člana OF, in prav zaradi teh uspehov v organiziranem aktivnem delu je bil že leta 1942 sprejet v SKOJ. Njegov pogum je hotel še več. Prav na svoj sedemnajsti rojstni dan je postal borec Cankarjeve brigade. Od tedaj je sodeloval kot pogumen partizan v mnogih bojih in prav zaradi svoje bogate notranjosti in predanosti našemu boju je postal član KP. Pozneje je postal komisar in komandir borbene enote.

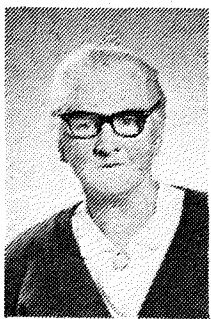
Tudi po vojni je v službi državne varnosti branil naše ozemlje pred skritimi sovražniki. Vse svoje življenje je usmerjal po utripu revolucije in vestno opravljal svoje delo. Tovariš Zvone Podlipec nam bo ostal v spominu kot svetel vzgled, kako se je treba domovini predajati v vseh njenih obdobjih, v njenih porazih in vzponih.

Franc Pagon

Maja smo se poslovili od našega sovaščana, borca za pravičnejše družbene odnose in aktivnega družbenopolitičnega delavca, tovariša Franca Pagona iz Sebelj pri Cerknem. Rodil se je leta 1905. Leta 1942 se je aktivno vključil v NOB in naslednjega leta so ga ujeli italijanski karabinjerji in odpeljali v tržaški zapor Coroneo, od koder so ga poslali v bataljon speciale. Vključil se je v prvo prekomorsko brigado in odšel na Vis, vendar se je zaradi bolezni moral vrniti v Bari na zdravljenje. Po okrevanju je organizirano delal pri sestavi novih prekomorskih brigad. Prejel je mnoga priznanja in odlikovanja.

Janko Gale

Decembra lani smo se v Kranju poslovili od Janka Galea, rojenega 1926. leta v Tatincu pri Kranju. Leta 1941 se je vključil v organizirano delo NOB. Bil je kurir na področju Brsnice, Podlonke in okoliških krajev. Bile so mu zaupane odgovorne naloge in opravljal je dela za VOS. Prejel je odlikovanje.

Alojzija Šebek

Marca je umrla Alojzija Šebek, rojena 1892. leta na Primorskem. Bila je teta na rodne heroja Angele Besednjake in z njim sodelovala za NOB. Aktivna je bila pri zbiranju raznega materiala za partizane na Pohorju ter internirance v koncentracijskih taboriščih. Bila je zelo aktivna v organizaciji OF in udeleženka prvega kongresa AFŽ v Ljubljani.

Ivan Cankar-Gams

Maja je umrl Ivan Cankar-Gams, ki se je rodil pred 77 leti v Smrečju. Bil je aktivni delavec NOG. Po vojni je opravljal razne dolžnosti in delal kot logar.

Ana Razpet

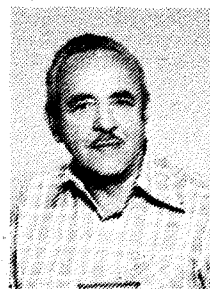
Maja je umrla Ana Razpet, rojena 1912. leta na Krki pri Novem mestu. Med NOV ji je padel mož in ostala je partizanska vdova. Od nje smo se poslovili v Podbrezjah.

Janez Smolej

Od Janeza Smoleja smo se poslovili na trziškem pokopališču. V delo NOG se je vključil 1942. leta, organizirano pa septembra 1943. leta. Okupator ga je aretirali in zaprl v begunjske zapore. Zaradi pomanjkanja dokazov so ga izpustili in poslali na prisilno delo na italijansko mejo, kjer je pletel mrežo iz bodeče žice. Zaradi poškodbe se je vrnil domov in se vključil v delo OF. Kot invalid je ostal na terenu in prevzel skrb za otroke, ki so ostali brez mater. Prejel je medaljo zaslug za narod.

Mirko Pogorelec

Maja smo se na trziškem pokopališču zbrali borci in se poslovili od Mirka Pogorelca, starega 67 let. V NOB se je vključil avgusta 1944. leta, ko je prišel iz Francije v 3. prekomorsko brigado, nato pa v štab 4. armije. Do demobilizacije 1945. leta je bil mojster brigadne mehanične delavnice v Trstu. Bil je šofer in se ponesrečil ter ostal invalid. Bil je odlikovan.

Jože Petrič

V Trzinu smo se poslovili od Jožeta Petriča, frizerskega mojstra. Prišel je iz sončne Primorske in si ustvaril dom v Trzinu. Kot frizer, h kateremu so zahajali različni ljudje, med njimi tudi od gestapa, je zvedel in slišal marsikaj, kar je še kako zanimalo obveščevalno službo NOB, s katero je bil povezan. Posredoval jim je sveže informacije o gibanju sovražnika.

Ana Bodlaj

Rodila se je v Bistrici pri Podbrezjah in pozneje živela v Podlublju. Med NOV sta skupaj z možem veliko prispevala za NOG. Ana je tudi šivala za borce Kokskega odreda. Od nje smo se poslovili v Trzinu.

Hedvika Hnyk

Aprila je umrla Hedvika Hnyk. Rodila se je pred 82 leti na Češkem in kot mlado dekle je s starši prišla v Trzin. Ob vdoru okupatorja se je takoj vključila v delo NOG. Pomagala je pri zbiranju hrane, zdravil in drugega materiala in pozvezah pošiljala v gozdove. Značka in priznanje OF sta bila pripravljena za njo, vendar jo je smrt prehitela.

Marija Jurjec

V Kranju smo se februarja poslovili od Marije Jurjec, rojene 1924. leta v Mariboru. Bila je terenska aktivistka na Dolenjskem, Notranjskem in Gorenjskem. Bila je zaprta v ljubljanskih zaporih.

Tone Rajgelj

Januarja je v 88. letu umrl Tone Rajgelj, rojen v Kropi. Delal je v tovarni Plamen in kmalu spoznal krivice in izkoriščanje delavcev. Bil je Maistrov borec in med drugo svetovno vojno je bil med partizani in zaprt v koncentracijskem taborišču.

Drago Polše

Februarja je v Mariboru umrl Drago Polše, rojen 1910. leta. Bil je terenski aktivist na mariborskem področju in interniran v Mauthausen.

Ciril Osredkar

V Notranjih Gorah smo se marca poslovili od Cirila Osredkarja, rojenega v Veliki Ligojni. Leta 1942 je začel aktivno delati za NOG. Delo ni ostalo skrito okupatorju, zato so ga 1943. leta odpeljali v internacijo.

Franciška Osojnik

V Solčavi se je pred 90 leti rodila Franciška Osojnik. Prišla je v Koprivno in se poročila. Aprila 1943. leta so Nemci moža odpeljali v Dachau, odkoder se ni več vrnil. Na domačiji so se že 1941. leta oglasili prvi partizani. Hčerka je bila zaprta v Begunjah. Od nje smo se poslovili v Koprivni.

Jera Fajdiga

V Hrenovcih pri Postojni smo se decembra lani poslovili od Jere Fajdiga, rojene 1898. leta v Malem Otoku. Njena življenjska pot je bila težka. Že pred kapitulacijo Italije se je vključila v OF, kjer je aktivno in organizirano delala za NOB. Bila je odlikovana.

Ivan Kramberger

Na mariborskem pokopališču smo se januarja poslovili od Ivana Krambergerja, rojenega 1917. leta. V NOV je sodeloval od 1944. leta. Bil je komandir čete Tomšičeve brigade in dvakrat odlikovan.

Stane Herič

Na pokopališču v Pobrežju smo se marca poslovili od Stane Heriča, rojenega 1924. leta. Bil je terenski aktivist na območju Spodnje Kungote in borec Lackovega odreda ter nosilec dveh odlikovanj.

PRAVNI SVETOVALEC

D.Z.Ž Imam hčer, ki je razvezana, po sodni odločbi ji je bil otrok dodeljen v vzgojo. Oče otroka noče izročiti. Kaj hči lahko stori?

Odgovor: Obstojita dve možnosti, da se oče prisili izvršiti odločbo o izročitvi otroka v varstvo in vzgojo materi. Hči lahko vloži izvršilni predlog pri pristojnem temeljnem sodišču in bo sodišče izdalo sklep, s katerim bo določilo rok, v katerem mora oče izročiti otroka, hkrati pa bo izreklo denarno kazen do 10.000,00 din, če tega v danem roku ne bi izpolnil. Če kljub temu oče ne bi hotel izročiti otroka, bi sodišče izterjalo izrečeno kazen in z novim sklepom dalo nov rok in določilo novo vsoto denarno kazen, če tudi v novem roku ne bi oče izpolnil svoje obveznosti. Tako bi sodišče postopalo vse dokler seštevek posameznih kazni ne bi dosegel desetkratne zneska prve izrečene kazni. Druga možnost, ki je enostavnejša, pa je predlog sodišču, da otroka neposredno odvzame očetu s sodelovanjem skrbstvenega organa.

P. I. T. V. S kupno pogodbo sem za rudniške potrebe prodal rudniku nepremičnine - zemljišče s hišo za določeno ceno. V osnutku pogodbe, ki ga je sestavil rudnik, mi od dogovorjene kupnine odšteva 30% vrednosti hiše in se pri tem sklicuje na 42. člen zakona o razlastitvi in prisilnem prenosu nepremičnin v družbeni lastni. Kupnino zmanjšuje zato, ker mi je dodeljeno nadomestno družbeno stanovanje. Ali je tak postopek pravilen?

Odgovor: Osnutek pogodbe, ki ste ga priložili pismu, je v skladu s predpisi. Po predpisih o razlastitvi se lastniku razlašene nepremičnine prizna odškodnina glede na vrednost razlašene nepremičnine. Če je razlašena hiša in se lastniku dodeli drugo primerno namerno stanovanje, se odškodnina zmanjša za 30%. Lastnik pa se lahko odpove dodeljenemu stanovanju in v tem primeru obdrži pravico do polne odškodnine.

P. Š. V. Ali in v kakšnih primerih preneha delavcu delovno razmerje zaradi invalidnosti?

Odgovor: Delavcu preneha delovno razmerje, in sicer po šamem zakonu le zaradi popolne nezmožnosti za delo, torej zaradi invalidnosti I. kategorije. Takemu delavcu, ki postane za delo popolnoma nezmožen, preneha delovno razmerje z dnem, ko mu je vročena pravnomočna odločba o ugotovljeni popolni nezmožnosti za delo.

K.R. Z. Rada bi posvojila otroka svoje daljne sorodnice - samohranilke. Ali je to možno in kakšen je postopek?

Odgovor: Sorodstvo ni ovira za posvojitve, če ne gre za bližje sorodnike. Posvojiti ni mogoče sorodnikov v ravni vrsti in tudi ne brata in sestre. Posvojenec mora biti mladoleten in med njim ter posvojiteljem mora biti veljavna vsaj 18 let starostna razlika. Če je otrok star več kot deset let, je potrebna tudi njegova privolitve. V posvojitve bo morala privoliti tudi otrokova mati. Postopek za posvojitve začne pristojni organ občinske skupnosti socialnega skrbstva na predlog bodočega posvojitelja. Obrnite se torej na ta organ, kjer vas bodo seznanili še z drugimi pogoji, ki jih mora izpolnjevati posvojitelj.

A. V. P. Kateri delavci so upravičeni do povečanega letnega dopusta?

Odgovor: Pravico do povečanega letnega dopusta, ki lahko znaša skupaj največ pet delovnih dni, imajo delavci, ki so dopolnili starost najmanj 50 let, ne glede na starost pa delavci z najmanj 60% priznano telesno okvaro in delovni invalidi, ki imajo pravico do skrajšanega delovnega časa, ter delavci, ki negujejo težje telesno ali zmerno, težje in težko duševno prizadete osebe.

Krištof nam je pokazal Tita

Konec meseca junija 1942 je naša enota pustila Notranjsko in odšla v Polhograjske Dolomite, kjer smo bili do aprila 1943. Dolomiti so bili zelo težak teren za bojevanje. Skoraj vsak dan smo sovražniku pripravljali zasede in se z njim bojevali. Italijani in belogardisti so imeli tu zelo veliko postojank. V aprilu 1943. leta sta prišla v naš bataljon Boris Kidrič in Rado Pehaček. Po njunem naročilu smo se morali takoj pripraviti za pot.

Zvečer smo krenili iz Dolomitov proti železniški progi in jo proti jutru prečkali med Verdrom in Logatcem. Nato smo nadaljevali pot proti žagam v vasi Kožljek, kjer se je nahajal Levstikov bataljon, mi pa smo tam dobili hrano in si privoščili počitek.

Naš vod je bil dobro oborožen. Imeli smo tri puškomitraljeze, češke zbrojevke in nekaj brzostrelk (avtomatov). Sam sem imel italijansko brzostrelko, moj brat pa puškomitraljez. V vodu nas je bilo 33, naš komandir pa je bil Albin.

Boris Kidrič in Ivan Maček sta komandirju naročila, naj nas postroji. Tovariš Maček nam je povedal, da smo zadolženi za posebno nalogo, ker smo izkušeni in prekaljeni borci iz bojov z Italijani in belogardisti, ker smo vsi člani partije, komandirju Albinu pa smo odgovorni, da bo naloga v redu izvršena. Kasneje smo izvedeli, da bomo zaščitni vod glavnega štaba Slovenije.

Ko smo prišli v Kočevski Rog, smo opravljali razne izvidniške pohode. Imeli smo tudi izvidnico nad Črmošnjicami, kjer je bila na hribu majhna cerkev s turnom. V tem turnu smo imeli izvidnico, s tem pa pregled nad cesto, ki je vodila iz Semiča na Dolenjsko. Naša naloga je bila, da opazujemo gibanje sovražnika. Z bratom sva skupaj hodila v izvidnico.

Nekega jutra so nas deset poklicali po imenih, seveda partizanskih. Jaz sem bil Tomaž, moj brat pa Vencel. Ko smo bili postrojeni, je pred nas stopil nekdo, ki so ga klicali Krištof. Dejal nam je, da se bomo podali na dolgo in nevarno pot. Opremil smo se s hrano in orožjem. Popoldne smo krenili. Spremljali smo tovariša Krištofa in še tri tovariše, med njimi je bil tudi član angleške misije, ki je bil na eno oko slep.

Pot je bila res zelo težavna in nevarna. Paziti smo morali, da se ne bi kateremu izmed članov glavnega štaba kaj zgodilo. Tovariš Krištof je jahal na konju Sircu, morali pa smo previdno izbirati pot, in s krpami oviti kopita, da se ne bi slišalo konjskega topota.

Pri Brodu na Kolpi smo se s čolni prepeleli čez reko na drugo stran, kjer je bila že Hrvaška. Podali smo se prek Korduna, Bo-

siljevega, Plaškega in drugih krajev. Spominjam se dogodka ob reki Mežnici, kjer smo se ustavili za daljši počitek, med drugim smo se tam tudi kopali. Nekoga izmed nas je v vodi zagrabil krč in začel se je utapljati. Član angleške misije, mislim, da mu je bilo ime John, je skočil v vodo, da bi ga rešil, a mu ni uspelo. Po tem žalostnem dogodku smo spet nadaljevali pot. Hodili smo 10 ur in več. Skozi nekatere kraje smo zaradi sovražnika morali hoditi samo ponoči. Tovariš Krištof nam je med potjo dvigal moralo. Med nami je bil zelo priljubljen. Veliko nam je govoril o pomenu našega boja, o partiji in njeni vlogi, o novi Jugoslaviji...

Fotografija iz leta 1942, ki jo tovariš Jože Ržek-Tomaž še posebno skrbno hrani

Prispeli smo v mesto Bihač, kjer se je nahajal vrhovni štab Jugoslavije. Tu so nas sprejeli z velikim navdušenjem, mi pa smo bili veseli, da smo nalogo v redu opravili. Počivali smo nekaj dni. Dobili smo dovolj hrane, tudi cigarete, pa tudi popotnico so nam dali. Predno smo odšli iz Bihača, smo prosili tovariša Krištofa, naj nam pokaže, kdo je Tito. Ustregel je naši želji.

Vračanje v Slovenijo je bilo veliko težje, ker so se že začele sovražnikove ofenzive. Najhuje je bilo, ker ni bilo pitne vode in smo morali vso prekuhavati in razkuževati. Močno je že razsajal tifus. Ko smo se vrnili v Kočevski Rog, smo bili pohvaljeni, ker smo dobro opravili nalogo. To spremstvo smo opravljali v avgustu 1943. leta, bilo pa je še več podobnih spremstev.

Jože Ržek-Tomaž

Iz dnevnika letošnje kurirčkove torbice

Da ne bi nanjo popolnoma pozabili in jo pustili ždeti kje ob strani vse do pomladi prihodnjega leta, se nam je oglasila s svojim dopisom »kurirčkova torbica« s poti po Gorenjskem. Poslala nam je kosček svojega dnevnika.

Komaj sem čakala pomladi, da zopet odidem v svet, svet mladosti, veselja in pesmi. Da – in tudi nevarnosti!

Rada se spominjam tistih časov, ko sva s partizanskim kurirjem dan za dnem, noč za nočjo stikala za skritimi stezicami. Včasih je tudi počilo in zagrmelo iz teme. Vsa trda sem bila od straha. Kurir me je stisnil pod pazduho in sva se skotalila po bregu ter utonila v temni noči. Ko sva ušla nevarnosti, sem še dolgo poslušala kurirjevo srce, kako močno bije v prsih. Malo od straha, še bolj pa od veselja, da sva zopet na varnem.

Pa imam tudi današnje pionirje-kurirje zelo rada! Resda so manjši, so pa bistre in zvite buče! Ko mimogrede pademo v zasedo, res ne pokajo puške – tekli smo pa že, da bi drobno pionirjevo srce kmalu počilo od napa.

Dežuje. Majhni pionirčki iz Dražgoš so prišli na javko v Podblico. Resno in svečano so opravili vse formalnosti in že smo krenili v breg. Premočni smo prišli v podružnično šolo in prijazne tovarišice so preoblekle pionirje v suha oblačila. Sprejem kurirčkove pošte se je začel – s pesmijo. Petnajst pionirjev je pelo in recitalo in plesalo kolo. Pravi partizanski harmonikar je prisrčno slavje še polepšal. Navzoč je bil tudi tovariš Nastran, ravnatelj matične šole, pa predstavniki DPM iz Kranja in Škofje Loke ter nekaj partizanskih kurirjev. Vsi prisotni so zapeli nekaj partizanskih pesmi in še bi prepevali. Ura, ta neusmiljeni merilec časa, pa tako hitro beži. Pionirjev-kurirjev ne sme nič ustaviti na njihovi poti. Tajnik pododbora partizanskih kurirjev Gorenjske je še »žigosal« dnevnik kurirčkove pošte s pravim žigom nekdanje kurirske postaje G-20, ki je delovala med NOB in Dražgošah, in hitro je bilo treba stopiti proti Železnikom, kjer je nestrpno čakalo 155 pionirjev. Sprejem je bil lep, le pot nas je še čakala in slabo vreme nas je priganjalo. Pohiteli smo še v Zali log. Na Štinovčevi osamljeni kmetiji v Davški grapi je spominsko obeležje G-11. Kljub zelo slabemu vremenu se je krajše slovesnosti udeležilo 20 pionirjev in nekaj kurirjev in borcev.

Prenočila sem v Železnikih. Naslednji dan, bila je sobota, so me ponesli še v Podlonk. Spremljalo me je 30 pionirjev. Spremljali so me, pa ne, ker v Podlonku ne bi bilo pionirjev. Seveda so, le šole nimajo. Javili smo se pri Marku pri spominskem obeležju G-1 in prejeli smo žig kurirske postaje.

Spominjam se časov iz NOB, spominjam se Marka, še mladega fanta-kurirja. Spominjam se Janeza, Janka in Filipa in še veliko drugih. Kar miho se mi stori, ko jih sedaj gledam skoraj ostarele može – upokojeence. Pozabili pa niso naših starih poti in domačij, ki so jim gostoljubno odpirale svoja vrata in jim nudile tisto malo siromaštva, kar so ga takrat premogle. Tudi sem gor so me spremljali stari kurirji in tudi Tone s svojo harmoniko. Po končani proslavi so odrasli še malo pokramljali z gospodarjem Markom. Pionirji in torbica pa smo se precej glasno vsuli po bregu, naravnost v Železnike.

Malo počitka bom potrebovala preko nedelje. Res sem tudi jaz že zaslužila pokoj. Pa kaj bi – le malo počijem! Z mladimi mi je tako lepo in ob vsej poti obujam spomine na stare kurirske dni v NOB in srečujem stare tovariše. Tonetovo harmoniko imam posebno rada. Vedno poje vesele viže in ob partizanskih pesmih postane korak lažji. Posebno rad zaigra pionirjem. Najbrž tudi on rad obuja spomine na svojo medvojno mladost, brez smeha in veselja. Tone Benedik je komaj prerasel prve hlače in že je odšel k partizanom.

Še istega dne smo skočili v Martin vrh na G-3. Pri Megušarju smo zapeli, žigosali dnevnik in skok v dolino.

Prenočila sem v Železnikih. Približno 300 pionirjev se je zbralo pred osnovno šolo Prešernove brigade. Otroci, živahni kot vedno, tovarišice in tovariši ter borci v slovenskem razpoloženju. Lepo smo se poslovili in odhiteli proti Selcam. Po kratkem pozdravu smo jo mahili v Bukovico. Samo še kratek skok v Bukovščico k spominskemu obeležju G-26 in nekaj čez enajsto uro smo že bili v Škofji Loki. Pred osnovno šolo v Podlubniku je čakala velika množica pionirjev, saj so se na osrednji slovesnosti zbrali kar iz treh šol.

Janez Kavčič-Orlov je prisotnim opisal pomen nošenja kurirčkove torbice, predstavil pa jim je tudi odgovorno in nevarno delo kurirjev med NOB, saj je bil tudi sam partizanski kurir.

Foklorna skupina iz osnovne šole Peter Kavčič z recitatorji ter petje vojakov

iz Škofjeloške garnizije je dalo poseben poudarek sprejemu kurirčkove pošte. To noč sem tudi prenočevala pod varno streho škofjeloške vojašnice.

Naslednjega dne so pri spomeniku padlim talcem za Kamnitnikom prevzeli kurirčkovo torbico pionirji iz osnovne šole Cvetko Golar iz Trate. Kurir Lojze Hafner je pionirjem povedal, kako je izvršil nalogo na svoji prvi kurirski poti na Ožbolt. Bila je noč in pošto je predal Kopačevi mami. Dobra partizanska mama mu je ponudila skodelico mlačnega mleka, ki jo je Lojze hlastno popil. Dala mu je še kos kruha, dobrega, boljsega od vsake pogache. Takrat je partizansko mamo zadnjič videl. Nekaj mesecev pozneje so jo zverinsko ubili belogardisti s Črnege vrha.

Kopačevo domačijo so pionirji iz Trate obiskali že 9. marca letos. Lepo sončno soboto so izkoristili za zgodovinski izlet. Šestdeset pionirjev se je zbralo in skupaj s tovarišico mentorico Ivanko Demšar in z nekaterimi partizanskimi kurirji so šli na

Ožbolt. Na tej domačiji je bil zares napisan doberšen list naše zgodovine. Že 31. novembra 1941 je tu prenočevala Rašiška četa in bila izdana. Štirje mladi partizani so tu zgubili življenja in ognjeni zublji so med prvimi v teh krajih uničili gospodarsko poslopje in hlev. Tu je bila kurirska javka, v bližini pa se je zadrževala kurirska karavla G-15. Kopačeva hiša je gostoljubna, na stečaj odpirala vrata premraženim in lačnim partizanom vse do mučeniške smrti Kopačeve mame.

Kurir Janko je pionirje spremljal na tej poti in jim povedal o zgodovini tega kraja. Mladi kmet Rajko iz Ožbolta je mladim ponudil čaj in jabolka, odraslim pa je nalil tudi silce domačega.

Dež in hladno vreme se še kar nadaljuje. Dolga pot je še pred nami. Hitimo proti Poljanski dolini. V Brodeh torbico prevzamejo pionirji iz Poljan. Med udeleženci NOB je sprejemu prisostvoval tudi prvoborec in kurir Tine Hren. Ob spomeniku talcem je doživet opisal tragični dogodek. Dež je neusmiljeno padal, toda ni motil pionirjev. Pozorno so poslušali pripoved.

V Poljanah se nam je pridružila še »lokalna kurirčkova pošta« iz vasi Javorje, ki je spotoma obiskala kurirsko obeležje G-5 v Delnicah. Pri spomeniku v Srednji vasi, kjer je padel narodni heroj Franc Ravbar-Vitez z dvema tovarišema, je bila predaja kurirčkove torbice med pionirji iz Poljan in Gorenje vasi. Na sprejemu je govoril bivši kurir Viktor Stajer. Med drugim je povedal, da se bo v kratkem urednišča ideja o spominski poti PO SLEDEH PARTIZANSKIH RELEJNIH KURIRJEV NOV GORENJSKE.

Skozi Sovodnjem smo prispeli v Ziri in od tod smo se pognali še v Jarčjo dolino k obeležju G-36. Spremljal nas je partizanski kurir Jože Pernelj.

Se nocoj sem v škofjeloški občini. Dogodki zadnjega tedna se vrstijo kot film. Spominjam se starih, že mnogo krat prehojenih poti, spominjam se nacističnega viharja, ki je pustošil to našo lepo deželo, in si pravim: »Nikoli več se ne sme zgoditi!«. Berem v očeh in čutim v srcih mojih malih spremljevalcev vso predanost svoji domovini. Geslo S TITOM-NAPREJ je globoko v njih in šli bodo naprej, tudi v smrt, nikoli pa ne bodo dovolili, da bi še kdaj tujec sekal krvave rane v njihovo zemljo, zemljo njihovih očetov in mater. Hodi jo po poteh partizanskih kurirjev, spoznavajo zgodovino in se uče. Pododbor partizanskih kurirjev Gorenjske načrtuje spominsko pot, Povezovala bo kurirje z mladino skozi vse leto in ne samo v času kurirčkove pošte. Vodnik, ki je v pripravi za to pot, bo na primeren način vodil mlade od postaje do postaje. Kontrolni žigi so že nared in po Gorenjskem so jih že letos vtisnili v moj – kurirčkov dnevnik.

Na Škofjeloškem smo obiskali 11 obeležij, po vsej Gorenjski pa še 29. Tako kot nekoč v NOB smo na vsaki od 40 kurirskih postaj potrdili prejem pošte z žigom.

Težko se poslavljam – vsako slovo je težko! Jutri me že pričakujejo pionirji iz Logatca. Tudi z njimi mi bo lepo, tudi tam bom med svojimi mladimi prijatelji, tudi tam bom srečevala svoje stare znanke partizanske kurirje.

BINA

Prekomorcem – borcem NOV Jugoslavije

Osrednji odbor prekomorcev-borcev NOVJ vabi vse nekdanje borce prekomorskih brigad in drugih prekomorskih enot NOVJ, da se udeležijo osrednje slovenske proslave ob 40-letnici ustanovitve 9. korpusa in prekomorskih brigad NOVJ, ki bo 11. septembra 1983. leta ob 11. uri v Novi Gorici na Trgu Edvarda Kardelja pred stavbo skupščine občine.

Zbiranje borcev se bo začelo ob 10. uri na prostoru pred TOZD »Almira« ob Leninovi ulici. Na omenjenem prostoru se bodo zbrali borci naslednjih enot (Pri svojih brigadnih zastavah):

- 1. prekomorska brigada
- 2. prekomorska brigada
- 3. prekomorska udarna brigada
- 4. prekomorska brigada
- 5. prekomorska brigada »Ivana Turšiča-Iztoka«
- 1. in 2. tankovska brigada (in drugi tankisti prekomorci)
- Artilerijska brigada 4. armade (in drugi artileristi prekomorci)
- 1. lovski letalski polk, letalski odred NOVJ pri RAF-u in padalski bataljon (in drugi letalci prekomorci)
- politični pregnanci na Sardiniji
- Slovenski borci v NOV Albanije, Grčije in Makedonije
- Mornarji prekomorci (mornariška četa, oblikovana v Dihejli, in drugi mornarji prekomorci)
- 5. bataljon 11. dalmatinske udarne brigade (in drugi pripadniki odreda NOVJ na Bližnjem vzhodu)
- Baza NOVJ v južni Italiji (1. in 2. prometni bataljon, bataljon KNOJ-a, sanitetni bataljoni, dopolnilni bataljoni-brigade, itd.)

● Pevski zbor NOVJ »Srečko Kosovel« in druge kulturniške skupine, ki so delovale v bazi NOVJ v južni Italiji

Odhod iz zbirnega mesta je določen za 10.30, tako da bodo enote na slavnostnem prostoru do 10.45.

Po zaključni proslavi se bodo borci v sklopu svoje enote vrnili na zbirno mesto, kjer bo organizirana prehrana in tovariško srečanje.

Na zbirnem mestu bodo postavljeni prodajni pulti in dostavna vozila za hitro oskrbo borcev s prehrano-paketom po ceni 200 dinarjev.

Prevozi bodo organizirani po občinah, vozili bodo posebni vlaki (če bo dovolj prijav) iz Kopra, Ilirske Bistrice, Postojne, Ajdovščine, Kranja in z Jesenic.

Prav tako bodo organizirani posebni prevozi z avtobusi iz vseh krajev Primorske in od drugod.

Za borce 5. prekomorske brigade »Ivana Turšiča-Iztoka« je prevoz organiziran s posebnim vlakom, ki bo peljal na relaciji (Maribor) Ljutomer-Nova Gorica (odhod iz Ljutomerja bo ob 1.36 in prihod v Novo Gorico ob 9.48). Vozni red posebnega vlaka (Maribor) Ljutomer-Nova Gorica in nazaj bo dobil vsak prijavljeni borec po pošti.

Odbor za proslavo iz Nove Gorice je sklenil priporočiti vsem borcem, udeležencem proslave, da si pripno odlikovanja.

Vse informacije v zvezi s proslavo v Novi Gorici lahko dobite na vseh občinskih odborih ZZZB NOV, občinskih konferencah SZDL in pri domicilnih odborih skupnosti borcev svoje enote.

OSREDNJI ODBOR
PREKOMORCEV-BORCEV NOVJ

O delu krajevne organizacije SKOJ v Gunceljah

Pozor, mina!

Guncelje pri Šeritvidu so bile med vojno majhen zaselek z nekaj kmetijami pod griči Polhograjskih Dolomitov in nekaj nekmečkimi hišami. Ležale so že zunaj z žico obdane Ljubljane, pod nemško okupacijsko cono, in prav zaradi bližine meje so v Guncelje stalno prihajale patrulje nemških vojakov, domobrancev in črnorokcev. Revolucionarna dejavnost je bila zato precej otežena.

V maju 1943 je bila v Gunceljah ustanovljena krajevna organizacija Zveze komunistične mladine (SKOJ), njen prvi sekretar je bila Vera Štrukelj. V začetku so organizacijo sestavljali samo štirje mladinci, ki pa so si kljub mladosti zastavili precej zahtevne naloge – prenos pošte, zbiranje papirja, sanitetnega materiala, obveščevalnih podatkov o sovražnikovih premikih. Na sestankih so brali radijska poročila, novice iz Poročevalca in drugo literaturo, ki so jo prejeli od ilegalcev. Precej dela je bilo tudi z napisnimi akcijami in trosenjem letakov.

Mladinska organizacija je sama organizirala razmnoževanje propagandnega materiala. Material sta iz Gorenjske tiskarne v Kranju prinašala Franc Štrukelj in Marjan Humar, ki sta bila tam vajenca. Tiskarske črke in barve, papir, kuverte so uporabili za izdelavo in razmnoževanje letakov, parol, plakatov, preostali material pa so poslali naprej po kurirski zvezi do partizanskih tiskarn. Sami so izdelovali tudi štampiljke z zvezdo ter srpom in kladivom. Omenjena mladince sta prinašala iz Gorenjske tiskarne še protipropagandne letake, prepustnice za partizane in letake o streljanih talcih.

Pred zimo 1943/44 so mladinci organizirali pletenje nogavic, ilegalce na terenu so opremili z dežnimi plašči, za katere so dobili material iz kranjske Gumice. Ob Novem letu 1944 so pri kmetih zbirali hrano, pakete pa potem po kurirju poslali partizanom.

Kljub svoji mladosti so gunceljski mladinci izvedli

precej drobnih, a hrabrih akcij. Poleg dnevnega prenašanja pošte mimo do zob obojenih nemških patrulj so se člani SKOJ lotili prenašanja sanitetnega materiala iz oddaljenih krajev, niso pa se branili niti prenašanja orožja in municije na relaciji Guncelje-Medvode. Več ljudi so pridobili za ideje NOB in organizirali njihov odhod v partizane prek javke v Mednem. O številu trosilnih akcij je skoraj nemogoče govoriti, omembe vredni pa so napisi, ki jih je mladina naredila z oljno barvo ob glavni cesti na Gorenjsko. Mnogi teh napisov, kot na primer ŽIVEL TITO, SMRT IZDAJALCEM IN SMRT OKUPATORJU, so bili vidni še po osvoboditvi. Z napisnimi akcijami so se maščevali izdajalskim družinam.

Za 1. maj 1944 se je mladina dalj časa intenzivno pripravljala. Izdelali so več kot 2000 letakov, veliko plakatov in državno zastavo z veliko rdečo zvezdo. Pri prvomajski akciji je sodeloval ves mladinski aktiv. Zastavo so izobesili na Živaličevi jabla-

ni in nanjo pritrdili še napis POZOR, MINA! Cesta pa je bila dobesedno prekrita z letaki.

V 1944 letu, je okupator vse močnejše pritiskal na prebivalstvo. Vse pogostejše hišne preiskave so prisilile aktivne mladince k previdnosti. Na njivi so imeli pripravljeno posodo, v katero so ob nevarnosti skrili bremenilni material in jo zakopali. Ko so glavni organizatorji mladinskih revolucionarnih akcij morali oditi v partizane, (Vera, Marinka, Zvonka in Franc Štrukelj, Marjan Humar, Slavko Turk), ker jim je grozila aretacija, v Gunceljah ni bilo več organiziranega dela. Nekaj mladincev je še vedno stalno delalo za OF, vendar so trošilne in napisne akcije opravljali individualno.

Vsi mladinci iz organizacije SKOJ v Gunceljah so srečno dočakali osvoboditev, med njimi ni bilo padlih in interniranih bilo pa ni tudi niti enega izdajalca, ki bi se moral z Nemci in domobranci umakniti pred partizansko vojsko. Dne 5. maja 1945 so okupatorji pobegnili iz Guncelj in okoliških vasi proti avstrijski meji. Osvoboditev in prihod partizanske vojske 9. maja krajanji opisujejo kot splošno veselje, podobno veliki srečni ohceti.

Barbara Zupanc

Starost – lepa?

Program se izteka. Točkam, ki so jim bile namenjene, so starejši z veseljem prisluhnili. Oglasijo se violine... V dvorani nastane groba tišina... Zasliši se prijatno mrmranje, nato čisto tiho petje nekega dedka. Opogumi se še eden in še eden in kmalu so vsi v dvorani zapeli ob nežnih zvokih violin: »4...oj, mladost ti moja...«

Nasmehnili sem se ob misli, da jim je program vendarle ugajal, saj so se sedaj še sami vključili, a nasmeh mi kmalu zamre... Gledam te stare, izmučene obraze – guba pri gubi in tam v drobnih očesih se je zasvetila iskra. Izsušene roke babic ter zgarane dlani dedkov... Njihova obličja in roke pričajo, da življenje ni bilo lahko. Pričajo o tem, da so dolga leta garali na poljih, da jim ni bilo tako mehko postlano kot nam. Okorno, zaob-

ljene, pa tudi suhe, izsušene postave pričajo, da so v svojem življenju preživeli marsikaj, tudi kruto vojno... Pričajo o tem, da tudi v najtežjih trenutkih niso klonili... In kaj pomeni tista svetla iskra v očeh? Ne vem. Morda so se spomnili mladostnih dni, ko so pasli čredo ali pa so kasneje polni moči ter veselja do dela orali na polju... Morda so pomislili na dneve, ko so bila njihova telesa močna, postavna ter odprta, ko niso bili prehlajeni zaradi vsake spomladanske sapice?

A kaj naj sedaj pomeni tista solza na licu babice? Le zakaj dedek tako smrka?...

O, vem, saj vem! Vem, zakaj dedek smrka in zakaj je babica s hrapavo dlanjo hitro obrisala kapljico na licu, da je ne bi nihče videl! Vem in ne morem se več premagovati! Po licih mi stečejo

solze. Obrnem se, da me ne bi gledale te željne oči ostarelih. Obšel me je strašen občutek, da mi želijo vzeti mojo mladost... Obšel me je občutek krivice. Jezila sem se nase, na vse, ki smo prišle nastopat, saj sem vedela, da smo jim s tem le obudile spomin na tista mlada leta. Nehote sem se domislila stavka: »Dočakal je lepo starost.« Pa saj ne more biti lepa! Starost že ne! Ta občutek, da si odveč, da prihajajo drugi, da se moraš umakniti. Občutek manjvrednosti, ker ne služiš več kruha. Občutek, da te otroci v tujini ne potrebujejo več... Ne! Bojim se starosti in nočem, nikoli nočem ostareti! Tako strah me je zgubanega lica. Tako strah me je palice na katero bi se morala opirati!

In vednar – vsaka stvar, pa tudi mladost ima svoj konec. Vem, da bo prej, kot si jo bom želela, prišla, tiho in zahrbtno – starost. Prav zato želim verjeti v to, da sem bila res malce preveč črnogleda,

saj bo morda le veljajo tisto o lepi starosti. Če se tvoji otroci ne raztepejo po svetu, če te ima tvoj zakonski tovariš rad še po dolgih letih zakona, če te tudi družba ne pozabi, potem je to morda res lepa starost. In če ti otroci pomagajo v teh nemočnih letih, če ti dajo vedeti, da je napočil čas, ko se ti bodo skušali oddolžiti za tvoj trud in garanje, za vse tvoje napore, da bi oni imeli lepši jutri, kot si ga imel ti, če ti pomagajo otresti se občutka, da si odveč in ti dajejo vso svojo ljubezen, potem je to, da, šele potem je to lahko res lepa starost.

Obrisala sem solze in počasi odšla za drugimi domov. Zapustili smo vse te dedke in babice, ki so se zbrali tega dne na letni konferenci Društva upokojencev in morda jim je prav to srečanje znova malo polepšalo te dneve, ko si žele skupaj ubjati spomine na tista mlada, rosnata leta svojega življenja.

JASNA ŠAC, 8. a
OŠ Pesnica

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Partizanskim zobozdravnikom

Tokrat se nam je oglasil dr. Velimir Vulikić z željo, da objavimo pesmico nenavadne vsebine, ki jo je napisala Alberta Mervar, učenka 7. razreda osnovne šole Vavta vas pri Straži. »Na proslavi naše Skupnosti zobozdravniških delavcev NOV in POS, ki je bila sredi junija pri Lukovem domu v Kočevskem Rogu, je avtorica svojo pesem recitirala in pri tem požela obilo priznanja. Mislim, da je vredna objave, saj kaj podobnega s takšno vsebino ni mogoče zaslediti,« je napisal dr. Velimir.

Zobozdravniki, hvala vam!

Zobozdravniki, ki med vojno ste zdravili, ponosni smo na vas v svobodni domovini. Med vojno ste potrebni res bili, da partizani brez bolečin v boj so odšli.

Res pogumni ste bili!

Če so puške pokale, v strahu ste zdravili, sestre vaše niso stokale.

Marsikateri partizan, imel je bolečino dan na dan.

Vi, prav vi ste jo odpravili, da zdrav v boj je šel lahko, saj z bolečino se boriti je težko.

Vi ste ponos nam vsem!

Kako pogumni ste bili!

Koliko zob ste vi ozdravili!

Zato: Prav vsak naš državljan, ne le ozdravljen partizan, lahko reče: »HVALA VAM!«

Morda ni najbolj izpiljen in tekoč ritem verzov, vsekakor pa je vsebina vredna pozornosti. Kaj pravite, naši mladi bralci? Kaj menite ostali bralci? Alberta, ti pa vsekakor nadaljuj s pisanjem. Na naši mladinski strani te bomo radi sprejeli.

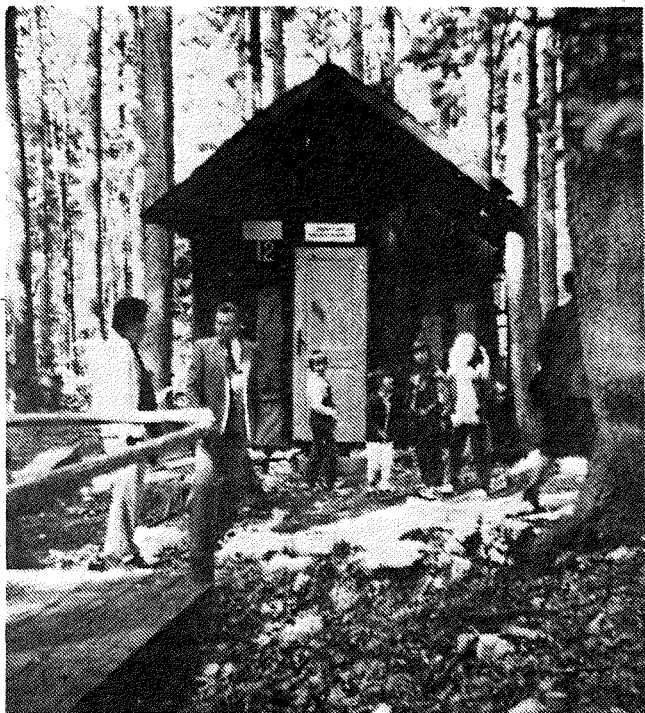
Živa

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Vsak dan se vozim mimo spomenika 14. divizije. Kadar pa imamo športni dan, si ga ogledamo in tam pogovarjamo, kako je šla pozimi četa partizanov skozi našo vas. Z njimi je šel tudi domačin Jože, ki nam o tem večkrat pripoveduje

MAJA OLUP, 2. razred
Stranice

Vaščani krajevne skupnosti Stranice smo šli na izlet v Kočevje in Bazo 20. Med drevesi smo videli črne barake, ki so imele vsaka svojo številko. V eno smo lahko vstopili, da smo si ogledali časopise, postelje in fotografije. Vodič nam je vse lepo razložil. Potem smo veselo stekli po gozdu, srečni, da imamo svobodo; svobodo, ki jo moramo čuvati!

SERGEJA CVEFER, 2. r
OŠ Stranice

Bandite je šel loviti

Ste bili res pravi kurir?

Da, ko sem prišel iz Tomšičeve brigade. Bil sem namreč bolan in sem moral domov, priključil pa sem se kurirjem.

Kje ste imeli kurirsko postajo?

V gozdu pod Malo goro, v bližini Stranic, imenovala se je TV-33.

Kakšen je bil bunker?

Vkopan je bil v zemljo, narejen iz lesa, pokrit z zemljo in mahom, vrata je imel od strani, dimnik speljan pod zemljo, da se ni preveč kadilo.

Bili ste tudi komandant.

Ja, najprej intendant, to pomeni, da sem skrbel za hrano kurirjem. Potem ko je odšel komandant Vauhner drugam, sem pa prevzel mesto komandanta te postaje.

Kakšna je bila vaša naloga?

Predvsem sem razporejal kurirje po linijah, skrbel za red, stražo ter vse ostalo. Včasih sem tudi sam odhajal po kurirskih stezah.

Zakaj bunker ni bil odkrit?

Nam so pomagali mladinci-skojevci, ki so bili resni, oprezali so povsod in nam sporočali, kod naj se premikamo, da ne bomo srečali sovražnika. Za bunker je vedelo le nekaj mladincev, vsi ostali pa so sporočali tem mladincem. Dobro smo bili povezani; to nas je reševalo. Ko so Nemci vprašali mojo malo hčer, kje je atek, je rekla, da je šel bandite loviti.

Ste nosili orožje?

Imel sem mitraljez, pozneje puško.

Pa bombe?

Tudi ročne bombe.

Imate kak spomin na bunker?

Poglejte tole zvezdo. Za 29. november sva jo z Albinom izrezala iz bakra. Krasila je naš bunker.

Bi nam še kaj povedali?

Da, otroci, bodite pridni, učite se in spoštujte naše pridobitve, kajti mi starejši smo veliko pretrpeli in nam ni vseeno, kaj bo z našimi pri-

dobitvami, zlasti svobodo, za katero je moralo umreti na tisoče zavednih ljudi.

Ta nekdanji kurir, komandant, borec za svobodo Rudi Topolšek je stal med nami vzravnani, ponosen, da je pomagal ustvariti Titovo domovino, svobodno življenje, nad ničimer se ni pritoževal, za slovo se je z nami fotografiral in nato odhitel v svoj vrt, pridelovat hrano, saj jo je v mladosti že dovolj pogrešal. Kot je sam rekel, je živel več življenj; to zadnje je najlepše.

Obiskali so ga dopisniki

COŠ Stranice, zapisali pa

NATALIJA BUKOŠEK in

KLAVDIJA PODPEČAN, 4.

r. Stranice.

Varčevanje

Danes vlada v svetu velika gospodarska kriza. Primanjkuje nafte, hrane... Po vsem svetu se borijo s pomanjkanjem. Pri nas v trgovinah ni kave, margarine, praška, limon, pomaranč. Tudi goriva ni dovolj. Zato so že precej časa uvedeni boni. V drugih republikah so nekaj časa tudi za nekatere prehranske izdelke uvajali bone.

Ker je danes v svetu takšno stanje, se moramo vsi truditi in varčevati po svojih močeh. Varčevati je treba z gorivom in vsemi drugimi potrebščinami, da bo takšno stanje, kot je sedaj, čimprej minilo. Treba je zbirati odpadno železo, papir, steklenice. V takšne akcije se vključujemo tudi mi in smo tudi primerno nagrajeni. Denar, ki ga dobimo, porabimo za izlete in podobno. Letos se še posebej trudimo, saj smo v osmem razredu in rabimo več denarja za izlet in valet.

Vsi pridno varčujemo tudi v šolski hranilnici. Skratka, varčujemo v vseh pogledih.

Upam, da bodo tako varčevali tudi drugod po svetu, saj se iz sedanjih težav lahko izkoplamo le z varčevanjem.

MILAN GAČAR,
8. b OŠ Pesnica

Odkritje novega spomenika

V nedeljo 7. avgusta je bilo v Adlešičih v Beli krajini tradicionalno srečanje internirancev, vojnih invalidov ter partizanskih kurirjev. Na slovesnosti so borci in

dinske organizacije Adlešiči. V okviru srečanja so v Kulturnem domu odprli razstavo del slikarjev Smiljana Rozmana ter Janeza Kranjca iz KS Stara Ljubljana, s

stov nad prebivalci Bele krajine in Adlešičev.

Ceprav so imeli veliko število oboroženih enot, vojakov in karabinerjev, se Italijani niso počutili varne in so se zaradi tega 22. junija preselili v osnovno šolo v Adlešiče. Ze 7. septembra 1941 je prišlo do napada na italijansko kolono na cesti Črnomelj - Griblje. To je razbesnelo Italijane in so naslednji dan kar s ceste pobrali 38 ljudi in jih odpeljali v novomeške zapore, od tu so jih kasneje nekaj izpustili. Toda že poleti 1942. leta so po veliki ofenzivi izvedli nov val aretacij in znova pobrali iz Adlešičev 33 moških in jih odpeljali v zapore, nato pa v koncentracijska taborišča.

Sledilo je odkritje spomenika. Odkril ga je Ivica Bendeković iz Prilešča iz SR Hrvatske, ki je tudi eden izmed mno-

gih vzdrževal kurirsko zvezo na območju SR Slovenije in Hrvatske.

Spomenik kurirjem, ki bo krasil in vzbujal čast rdečim Adlešičem, je le skromen spomin na tista težka leta, ko so po-

lahko toliko bolj ponosni na ta spomenik, saj je ravno preko Adlešičev potekala, nikdar klonila, nikdar bila izdana zveza partizanskih kurirjev, ki je potekala pred očmi vročerkvniha fašistov: tako Italijanov, Nemcev kakor ustašev.

Ravno preko te kurirske povezave so nekateri de-

Pijača svet obrača

Zvenketanje, cingljanje, pokanje, hrup, kakor da je svet že v vrvežu vojne vihre, kaj za vruga to pomeni! Zvenketanje z orožjem, odmev in odsev tistih 750 milijard dolarjev, ki jih svet porabi za oboroževanje na leto! Samo da bi to ne bil zvenket se močnejšega orožja in da bi ne šlo »le« za 750 milijard (dolarjev)! Namreč tako zvenketajo pri nas (ali tudi po svetu?) steklenice. Povsod: v samopostrežnih prodajalnih, ne le v gostilnah, marveč kjerkoli po javnih prostorih, po parkih, v planinskih domovih, po gorah in kopalščih, na športnih igriščih, na nepreglednih poljanah, kjer igrajo tombolo, in ne bi rekel, da nimajo steklenice glavne besede celo na nekaterih koncertih, zlasti tistih na prostem. Steklenice so najbolj očiten dokaz - na smetiščih, po cestah, parkih, gozdovih, igriščih, v avtobusih, po vlakih, postajnih čakalnicah in ne smete se čuditi, če se boste spotaknili ob nje v kakšni ambulanti - da pijača svet obrača, pravzaprav, da pri nas obračamo in v zračno predvsem steklenice, kakor da mislimo spremeniti, preobrniti svet, kajpak s steklenico v roki kot z najmočnejšim orožjem. Veliki lepaki po mestih, plotovih, celo po palačah nas s slikami steklenic z najbolj neumnimi imeni in s prismuknjenimi gesli opozarjajo, da bomo v tem znamenju, če ne zmagali, pa vsaj postali najučinkovitejši prebavni trakt najrazličnejših brozg, obodov, odplak, skratka vsega, kar teče in ima, seveda, tako imenovano zaščiteno ime.

Tako smo torej lahko, kar mimogrede, spoznali, kaj je dejansko smisel življenja: Ziveti je treba, da si gasiš večno nepotešeno žejo, skratka, da piješ, žlampas, goltaš v obupnem poskusu, da bi se razvedenil (»razbrozgal«) in razcedil kot najzvestejši podanik vsemogočnih monopolov industrije napitkov, požrtkov, pokalic, gaziranih, pobarvanih, zakrinskih »poživil«, brezalkoholnih ali mimoalkoholnih, kislih, grenkih ali z neznanimi sladili pomešanih neugotovljivih tekočin. Tega res ni mogoče povedati s kratkim stavkom. Nič ne pomaga tudi razglabljanje o človeški naravi, ugibanje o tem, ali je človeku res prirojena težnja, da bi se vrnil med prvotna morskata bitja in da bi se vsebina njegovega grešnega telesa preobrazila v vsebino kakšnih devetindevetdeset odstotkov vode ali vsaj piva. Kaj je torej človek? Žlampajoče bitje? In njegova dolžnost je, da omogoča donosno delovanje pivovarj, žganjarj, vinarn, brozgarn itd.? Industrija pijače pa je združba nepogrešljivih ustanov za odrešitev človeštva ali za najskrbnejšo pripravo sodnega dne, ko bomo kratkoma vsi utonili v vesoljni povodnji mešanice vseh brozg tega sveta?

Naj nikogar ne skrbi, ker še nismo tik na smrtu tega vsestranskega prizadevanja! Res še nimamo v vsaki občini ali krajevni skupnosti pivovarne ali žganjarne, ne izkoriščamo niti vseh, neštetihih virov močvirnih, slatinastih mlakuž, o, koliko polnilnic se potrebuje mo! Toda na delu je cvet tehnološke znanosti in, ni hudič, jutri bomo že spet dobili kakšno novo vrsto črnogovine (to ime še ni zaščiteno!). Torej: Dajmo ga, da ne bo držalo - prah si in v prah se povrneš, ampak: mlakuža si itd.!

efes

Nekdanje internirance, borce in druge zbrane je pozdravil predsednik skupščine krajevnega združenja Adlešiči Alojz Cvitkovič.

kurirji iz pobratene hrvaške KS Prilešče - Vučkova gorica odkrili spomenik - kip partizan-

katero Adlešičani že vrsto let uspešno sodelujejo zlasti na kulturnem področju. KS Stara

Spomenik partizanu-kurirju je odkril Ivica Bendeković iz Prilešča, ki je tudi sam prenašal pošto med Slovenijo in Hrvaško.

skega kurirja, delo kiparja Janeza Kranjca. Kip so Adlešičanom podarili prebivalci pobratene KS Stara Ljubljana. Še živim internirancem iz Adlešičev in okolice sta Ciril Požeg in Alojz Cvitkovič podelila plakete, v kulturnem programu pa so nastopili domači pevski zbor in recitatorji mla-

Ljubljana je ob tej priložnosti izdala tudi bilten z naslovom Rdeči Adlešiči, v katerem je avtor - član predsedstva KK SZDL Stara Ljubljana Janez Kranjc opisal dejavnosti in vlogo Bele krajine - Adlešičev med NOB. Med drugim avtor biltena opisuje gonjo italijanskega okupatorja in njegovih faši-

Brez muje se še...

Ob prebiranju »Partizanskega koledarja«, objavljenega v VEČERU 18. VII. 1983, sem opazil, da med drugim piše: »19. VII. 1942 - Nemški nacisti so požgali vas Hrastnik na Gorenjskem in vrgli v ogenj 9 domačinov.«

Prehodil sem Pot spominov NOB občine Domžale in med drugim obiskal tudi vas Hrastnik pod Limbarsko goro. V vasi je spomenik petim padlim borcem in devetim žrtvam nemškega hudodelstva, ki je bilo storjeno 20. julija 1942.

Torej različna datuma, če zanemarimo, da je vas Hrastnik na Moravskem in ne na Gorenjskem.

Uporabil sem knjigo Jožeta Vidica »Semenj v Bistrici«. Na strani 300 je objavljen originalni letak, da je bil požig vasi Hrastnik in Spodnjih Koker pri Predvoru 20. 7. 1942. Letak omenja še Savoden, kar pa ni točno.

Podatek, da gre za 9 domačinov, se uje-

ma, v Kokri pa je bilo 20. 7. 1942 ustreljeno 13 domačinov in neznani moški, ki ga je policija pripeljala s seboj. 24. VII., po nekaterih podatkih 25. 7., pa še 11 talcev. 26. VII. 1942 je bilo v Retnjah pri Trziču ustreljeno 21 talcev, dan pozneje 45 talcev na Belem polju pri Hrušici, dvajset ur pozneje v bistriškem klanecu petdeset talcev (isti vir).

Nedavno tega sem v isti rubriki prebral, da je bilo streljanje večjega števila talcev leta 1941 in ne leta 1942, da je bilo 21. VII. 1942 ustreljeno v Celju 100 talcev, med njimi 16 žensk. V knjigi »Poslovilna pisma za svobodo ustreljenih« je objavljen originalni letak, da je bilo to streljanje 22. VII. 1942, kar je razvidno tudi iz objavljenih poslovenilnih pisem. Res - samo dan razlike. Vendar, zakaj podatki niso točni, če ni potrebno veliko truda, da se preveri?!

Franc Ježovnik

Praznik krajevnega združenja Zasip

V počastitev prve in daleč okoli odmevne sabotažne akcije na Gorenjskem 5. avgusta leta 1941, ko je partizanska trojka - Anton Terseglav, Franc Primožič in Janez Ambrožič iz Zasipa uničila cevovod električne centrale v Piškovci na Savi, občani krajevnega združenja Zasip že sedmič praznujejo svoj krajevni praznik. Ta akcija je bila izredno pomembna ne zgolj zaradi velikega odmeva med ljudmi, pač pa tudi ker je prizadela sovražniku hude motnje v proizvodnji železa v jeseniški železarni. Od takratne drzne partizanske trojke, ki je opravila to sabotažo, je preživel le Anton Terseglav, ki živi v Zasipu.

Krajani Zasipa, ki se je po vojni razvil v izredno urejeno naselje, so tudi letos pripravili za praznik vrsto športnih in drugih srečanj. Že teden pred praznikom so organizirali tekmovanja v namiznem tenisu, balinanju in streljanju, ki se jih je udeležilo izredno veliko domači-

nov vseh starosti. Na slavnostnem zasedanju skupščine krajevnega združenja v kulturnem domu je govoril predsednik Zdenko Race, ki je orisal uspehe in tudi težave, s katerimi se spopadajo v krajevni samoupravi v današnjih zaostrenih gospodarskih razmerah. V kulturnem programu se je predstavil Komorni moški zbor KUD Zasip pod vodstvom prof. Janeza Boleta. Ob tej priložnosti je krajevna konferenca SZDL Zasip podelila svoja priznanja in bronaste znake OF Marjanci Zupan, Meti Povšin, Sonji Stepan, Fran-

cu Šmitu in Komornemu moškemu zboru KUD Zasip. Posebna priznanja krajevnega združenja pa so prejeli lastniki, ki so po oceni komisije imeli najbolj urejene hiše: Jože Ambrožič, Janez Troha, Ivan Šimnic, Marinka Marolt in Franc Svetina. Razen tega so prejeli priznanja tudi najuspešnejši udeleženci športnih tekmovanj. Na slovesnosti ob krajevnem prazniku so bili navzoči tudi predstavniki pred leti pobratene krajevnega združenja Podzemlje iz Bele krajine, s katero še vedno tesno sodelujejo.

JR

Izlet po Notranjski

Borci in vojni invalidi imajo v programih svojih dejavnosti tudi zelo priljubljeno izletništvo. Obiskujejo partizanska področja, kjer marsikdo obudi spomine na čase NOB, ki jih je kot mlad partizan s lahkoto prenašal, srečujejo pa se tudi s kraji in z ljudmi, ki so jim med vojno nesebično pomagali.

Zveza VVI Posavje-Jezica se je odločila, da bo na letošnjem izletu obiskala Notranjsko, ki je marsikateremu partizanu še vedno malo poznana po prvih bojih v Ložu, kakor tudi po tem, da so nepregledni snežniški gozdovi nudili zelo varno zatočišče partizanom od roške ofenzive naprej, nato pa v manjših improviziranih bolnišnicah prvim ranjencem.

Ogledali smo si muzej NOB v Ložu, v Babnem polju položili venec pred spomenik 49 padlim, pri spomeniku bolnišnicam na Zupanovem lazju pa so nam predstavniki bivšega osebja SVPBS povedali veliko zanimivega o delovanju bolnišnic. Ob Gornjem jezeru so nam člani osebja bolnišnic pripovedovali o naporih pri evakuaciji okrog 700 ranjencev.

Pri organizaciji izleta so nam tokrat pomagali člani ZB in SO Cerknica, člani ZB Loža in Babnega polja ter člani lovske družine na Zupanovem lazju.

Maks Završnik

tv-15naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilne boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 - Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK; Odgovorni urednik: TONE URBAS; Novinarji - uredniki: ŽIVA DROLE - TV-15 za mladino: BOJAN KUNTARIČ - notranja politika; MILENKO STRASEK - reportaže; BOJANA ŽOKALJ-JESIŠ - naša organizacija; Lektor: KATJA HVALA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprave: MILAN SENIČAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 - Uprava in naročniški oddelci: Miklošičeva 28 / p. 598, 61001 Ljubljana - Letna naročnina 400 din, posamezna številka v prosti prodaji 10 din - Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 - TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 - Rokopisov in fotografij ne vračamo - Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov - Korektore in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35